Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SYDTHY ÅRBOG
2013

Udgivet af:
Egnshistorisk Forening for Sydthy

Redaktionsudvalg:
Eigil T. Andersen, Ullerupvej 5, 7760 Hurup, tlf. 97 95 31 65
E-mail: eigil.andersen@karby.dk

Roald Jensen / Poul Martin Kjær, Valmuevej 3, 7755 Bedsted Thy, tlf. 97 94 53 92
E-mail: pmkjaer@hotmail.com

Rita Christensen, Gyvelvænget 2, 7755 Bedsted Thy, tlf. 20 36 11 88
E-mail: ritachristensen2@gmail.com

Ruth Thinggaard, Klostergade 34, 7770 Vestervig, tlf. 97 94 12 42
E-mail: r.wt@live.dk

Britta Nielsen, Kærmindevej 3, 7770 Vestervig, tlf. 97 94 14 10
E-mail: brittabjarne@adslmail.dk

Egnshistorisk Forening for Sydthy
(se side 112)

EAN 978-87-88919-35-6
ISSN 0900 2103

Forsidemotiv:
Thøger Sørensens gård i Agger
Akvarel af Aase Bjerre (1947)

Bagsidemotiv:
Fotografi af Koldby Kro (1890)

Bogens typografiske tilrettelægning, sats, tryk og reproduktioner
er udført af Dantryk A/S - 97 95 20 00
Skriften er 10,6 punkt Garamond

Omslaget er Antik Cover og papiret Profi Silk 115 gr.

Indbinding er udført af Centrum-gf

SYDTHY ÅRBOG
2013

Udgivet af

Egnshistorisk Forening

for Sydthy

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord
Redaktionen 5
Livets Træ
Poul Martin Kjær 6
Halvfems år af et Stærkt liv
Lillian Stærk/Henny Andersen, redaktionen 22
Storkær i Ørum og dets afvanding
Thisted Amtsavis, redaktionen 32
Hørdum stationsby og Koldby gennem 30 år
Anders Kristian Salmonsen, redaktionen 36
Uden mad og langt fra hjemmet – en strandingshistorie
Michael Riber Jørgensen 45
Da strandinger var hverdagsbegivenheder ved Agger
Thisted Amtsavis, redaktionen 49
Den gamle gård
Niels Gade 51
Om Dannebrogsmand, lærer Johannes Nielsen, Randrup
J. P. Christensen 52
Da disciplinen brast i Randrup skole
J. P. Christensen 66
Dreng i 50ernes Agger
Hans Erik Nørgaard 69
Vester i Vig
Kaj Nissen 79
Thisted Amtsrådstidende 1913-15
Villiam Mortensen 83
Ørum slot og Panserhandsken
Charlotte Boje H. Andersen 86
Aftentur til Gl. Ørum
Willy Mardal 90
Kost og kultur på kysten – Agger som eksempel
Mie Buus 95
Sommerudflugt til Fur
Helge Thinggaard 103
Årets gang på museet
Jytte Nielsen 105
Sydthy Egnshistorisk Forening
Henrik Eriksen 110
Kontakt til foreningen
Redaktionen 112

Forord

Omslagets forside er en akvarel af Aase Bjerre (1921-1957). I sommeren 2012 blev der afholdt en særudstilling i "Fiskerhuset" i Agger med en stor del af Aase Bjerres akvareller. Museet havde forinden bedt Hans E. Nørgaard, Agger, om at lave nutidige fotooptagelser af Aase Bjerres motiver. En ny og givtig måde at opleve en udstilling på og til stor fornøjelse for de mange besøgende!

Aase Bjerre blev født i 1921 som den mellemste af tre døtre af Thora og Alfred Bjerre, mangeårigt uddelerpar i brugsen i Bedsted. Aase Bjerres datter, Gerd Dam, som ved sin mors alt for tidlige død blev adopteret af en søster og svoger til Aase Bjerre, Ragnhild og Verner Dam, Bedsted, har i sin åbningstale til udstillingen i Fiskerhuset fortalt om sin mor:

Aase havde et alsidigt kreativt talent, som hun selv udviklede uden at modtage andet end klaverundervisning. Hun tegnede, malede, skrev, syede, applikerede og spillede hele sit liv, og til tider kunne hun vist endda leve af det. I 1936 byggede familien Bjerre et lille sommerhus, kaldet "Susforbi", i Agger. Huset lå i begyndelsen i byens nordlige udkant omtrent der, hvor det nordlige dige møder det vestlige. Aase fandt i årene efter 2. Verdenskrig en stor del af sine motiver fra Agger i dette nærområde til "Susforbi".

Akvarellerne afspejler således et Agger fra før de store digebyggerier, og før turismens indtog i byen – men også et Agger som man alligevel kan ane og genfinde gennem Hans E. Nørgaards fotos.

Den valgte akvarel, der bringes på bogens forside, viser Thøger Sørensens gård, affotograferet af Klaus Madsen, inden den blev nedrevet ved digebyggeriet i 1947. Gården lå omtrent, hvor nu "Vesterhavskiosken" i dag ligger.

Omslagets bagside viser et foto af Koldby kro med bl.a. ejerne af kroen, den kendte Johannes Nyboe og hans kone, Else Marie, født Korsgaard. Om Johs. Nyboes mangeartede gøremål kan man her i årbogen læse i artiklen om Hørdum stationsby og Koldby.

Emnerne i årets årbog spænder vidt og behandler stof fra det meste af det sydlige og midterste Thy. Redaktionen er glade for at kunne bringe et par artikler fra Koldby – Hørdum området. Når man læser artiklen om Johannes Stærk, rinder sætningen "Et jævnt og muntert virksomt liv på jord" uvilkårligt én i hu. Et slidsomt og arbejdsomt liv, men også med mange børn og glæder over tilværelsen. - Også i år har vi fået gode artikler fra Museets ansatte. Aftenbesøget på "Gammel Ørum" har igen engang givet anledning til en artikel om dette historiske sted.

Gennem mange år har Knud Madsen Nielsen fra Vestervig glædet os med artikler fra egnen og specielt Lyngby området. Også broderen, Christian Madsen Nielsens "Dagbog fra Lyngby", som Knud har redigeret, har vakt stor interesse. Sidste år bragte vi begyndelsen af KMN's erindringer "Østen for Lejbak", som omhandler arbejdslivet udenfor Thy området. Spændende stof, som Knud agter at fortsætte med, med senere udgivelse for øje.

Hermed foreligger Sydthy Årbog 2013, nr. 30 i rækken.

Redaktionen efterlyser fortsat artikler med emner fra hele Sydthy området og er gerne behjælpelig med at tilrettelægge stoffet, hvis det ønskes.

Redaktionen ønsker god læselyst

Livets træ

Af Poul Martin Kjær, Bedsted - tilegnet mindet om min mor

Hjemmet i Hunstrup

Min mor jordemoder Ella Kjær (f. Hansen) blev født i 1919 i Ørsø, Dronninglund sogn, Hjørring amt i hvis prægtige kirke hun blev døbt. Der havde hendes forældre, Antonie Marie og Martin Peter Hansen en købmandsforretning i nogle år, men i 1919 flyttede familien til Hunstrup nord for Thisted, hvor de havde købt en ældre købmandsforretning. Den lå tæt på Hunstrup kirke, kun adskilt derfra ved den privatejede jernbane, der dengang strakte sig mellem Thisted og Fjerritslev. Hjemmet lå kun få minutters gang fra Hunstrup Station.

Mine bedsteforældre var ikke dybt religiøse, men kirken "fyldte noget i livsførelsen" for familien i Hunstrup, men det gjorde en svingom, et godt spil kort og en kaffe punch, sammen med gode venner nu også!

I Hunstrup tilbragte hun sin barndom herunder skolegang, blev konfirmeret af pastor Henry Carlsen d. 2. april 1933, fortæller hendes salmebog. Her voksede hun op blandt sine syv søskende, tre piger og fire drenge. En af dem var Gudmund Hansen, senere mangeårig stationsleder af Falck i Hurup. Mors yngste nu 88 årige søster Emma Kaagaard bor og har boet i Hurup i mange år.

Livet igennem fortalte hun med begejstring om sit "dejlige hjem" og de mange festlige mennesker, som hun har kendt og holdt af. Måske var hun den i børneflokken, som bedst kendte lokalbefolkningen, idet hun ofte hjalp sin far. "Landturen" blev punktligt passet. Denne tjans var at cykle rundt til kundekredsen for at indsamle ordrer på købmandsvarer. Det er sikkert på disse ture, hun lærte lokalbefolkningen at

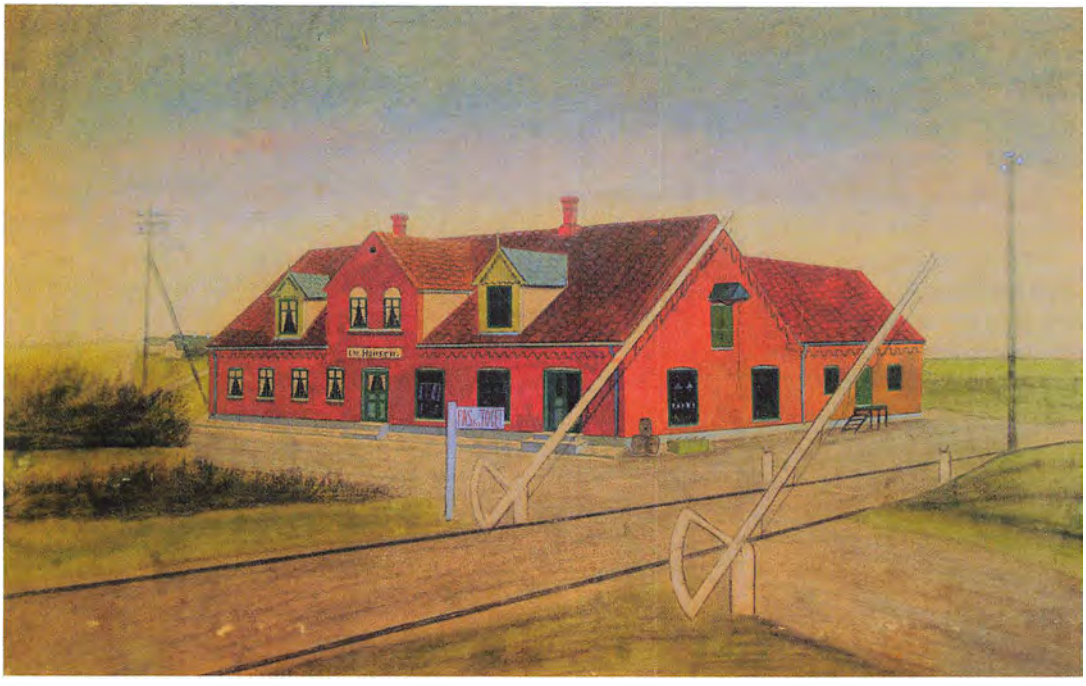

Barndomshjemmet i Hunstrup, tegnet før branden af storebror Gudmund. (sporvidden på Fjerritslev-banens skinner er vist lidt overdrevet)

kende, om hvem hun om nogen af søskendeflokken kunne fortælle mange minderige erindringer indeholdende båd humor og alvor.

En af de humoristiske kendes som sådan:

Når et menneske døde i Hunstrup, brugtes i den sammenhæng ordlyden, at vedkommende "stod lig".

Der ligger sikkert deri, at det dengang også blev brugt i Hunstrup, at opbevare liget i hjemmet og efterfølgende have det stående med kisten åben indtil begravelsesdagen.

På mors mange landture oplevede hun nu og da at komme til et hjem, hvor en afdød "stod lig". På en normal landtur ville hun kvikt få ordresedlen udleveret og så hurtigt af sted til næste kunde, men så hurtigt gik det ikke for sig, når der "stod lig" på ejendommen. Somme tider blev hun inviteret med indenfor, for at hun kunne se liget, og oftest blev den afdøde beskuet, mens hun gnaskede på en småkage eller slik, som nu den pårørende til afdøde fandt det passende at byde på i dagens anledning!

Engang var hun med til en sådan besigtigelse, hvor en lille vissen og beskeden mand, som hun havde kendt, "stod lig" i en af husets stuer. Da hun ankom til hjemmet, var konen, som var en stor en af slagsen, lige midt i middagsopvasken, hvorfor hun havde viskestykket under armen, da mor blev budt velkommen. Ærbødigt betrådte de sammen stuen, hvor manden lå i sin kiste. Medens de stille står og kigger på liget, lander en flue på næsen af afdøde, hvilket udløste, at konen med et ordentligt svirp med viskestykket smadrer fluen på afdødes næse! Det må have været et mirakel, at det lykkedes hende at holde masken under seancen, for efterfølgende var hun altid opløst af grin, når hun fortalte om hændelsen.

Mor holdt meget af at fortælle om mennesker fra barndommens Hunstrup, som synes engang at have været rig på personer, som var lidt "anderledes", hvoraf nogle havde sin gang i hendes barndomshjem. En af dem var Tykk Andreas, om hvem hun huskede de verserende historier. Han med flere er omtalt i bogen "Østholmen" en af de dejlige fortællinger fra bogen med titlen: *Hunstrup, Østerild, Hjardemål i fortid og nutid.*

Da Andreas blev en ældre herre tog familien Hansen sig lidt af ham. Da han døde, arvede de hans gyngestol og et "amerikanervægur", som begge endnu gynger og slår, men nu i mit hjem.

Musik fik hun interesse for som ganske ung pige, hvorfor hun selv valgte at gå til musikundervisning i banjo- og violinspil hos en lokal spillelærer. I Hunstrup var der i hendes unge år gammeldags krodrift på den lokale Hunstrup Kro, hvor der nu og da blev holdt kroballer. Mors læremester ud i violinspil spillede til disse kroballer. Som elev hos ham blev hun til underholdningen i pauserne nu og da inviteret til at opføre sit violinspil for Hunstrupboerne!

Violinisten Wandy Tworek holdt hun meget af at lytte til som voksen. Senere medens hun læste til jordemoder i København, var hun og hendes søster Kamma og en kollega fra Rigshospitalet flittig publikum i Danmarks Radios koncertsal, når nationale og internationale kunstnere gav koncerter. Sangerne Aksel Schiøtz og Benniamino Gigli blev senere i livet sangere, som hun holdt meget af at lytte til på radioen.

Familien i Hunstrup oplevede d. 4. august 1928 at se hjemmet fuldstændig nedbrænde. En vildfaren gnist fra Fjerritslevbanens damplokomotiv antændte noget brændbart emballagemateriale, som igen bredte sig til købmandsforretningens lagerbygning. En ny og større bygning blev opført, hvilken i skrivende stund endnu eksisterer men ikke længere som købmandsforretning. Den har haft en lidt omtumlet tilværelse endog fungeret som brugsforening og som "tæppeland", hvilket bestemt ikke ville falde i købmand Martin P. Hansens smag, havde han levet.

Der må have været nogle helt specielle følelser gemt i mor og hendes søskende for livet i Hunstrup og for barndomshjemmet. Så langt jeg husker tilbage, skulle man "altid lige en tur til Hunstrup" ved familiesammenkomster i Thy, for der at mindes barne- og ungdommens righoldige oplevelser. Gamle agtværdige tanter, mostre og onkler blev for en kort stund "pjattede", når de tog en vandretur ad "memory lane" vejen mellem hjemmet og det, der engang var Hunstrup Station.

På mors ældre dage skulle søndagsturen gerne gå en tur om ad Hunstrup, og der gøre rundturen forbi hjemmet, kroen, bækken, stationen for at slutte af med et stop ved hendes gamle skole, hvorfra der er udsigt ned over Hunstrup by.

At toiletterne ved nordgavlen af den gamle skolebygning endnu var genkendelige, gjorde dagens køretur endnu rigere!

Ungdomsår i Thisted

Landets økonomiske situation i trediverne gjorde sig gældende også ved mine bedsteforældre, så alvorligt, at det blev nødvendigt at sælge købmandsforretningen i Hunstrup og efterfølgende flytte til Bisgårdsgade nr. 2 og senere til Nørregade nr. 49 i Thisted. Opholdet her strakte sig over ca. 5 år i hvilken periode, min bedstefar ernærede sig som handelsrejsende udi diverse leverancer til mejerier.

I 1938 købte de en købmandsforretning i Stenbjerg, som senere skulle blive en del af min barndom.

Ungdomsårene i Thisted var absolut ikke kedelige, huskes fortalt. Skulle der danses, så skete det på Hotel Royal og lyttes til koncerter leveret af byorkesteret, foregik det i "Skoven", hvor der dengang lå en træ-musiktribune ikke langt fra den "gamle kommunale realskole".

Rosporten kom til at fylde meget, så meget at vi senere i livet tålmodigt måtte lytte til hendes begejstring for kammeratskabet, konkurrencerne og uforglemmelige roture til bl. a. Vildsundområdet, hvor Roklubben dengang havde en "hytte", huskes fortalt.

Efter endt træningsaften sluttedes ofte af sammen med vennerne med en tur på Krabbes Konditori, som lå i Storegade, hvor man udsøgte sig et stykke af hans berømte flødeskumslagkage.

Mange sommerminder blev også fortalt fra de to skarpt kønsadskilte badehuse, som fandtes ca. 30 meter ude i fjorden ved Dragsbæk tilgængelig fra "Strandstien", alt sammen fra før nogen havde tanker for og om "Kystvejen", nu Thisted Kystvej. Jo dansegulvet, bade- og friluftslivet fyldte meget i købmand Hansens unge, kønne pigers liv, har jeg hørt fortalt!

Jordemoderuddannelsen blev opfyldt

Men det hele startede i Hunstrup – i en grisesti! Man holdt gris og ged hos købmand Hansen, oveni købet en griseso, som, når den skulle fare, nænsomt blev tilset, passet og fødselshjulpet af min mor. Resten af sit liv hævdede hun, at tanken om og lysten til en gerning som jordemoder modnedes i disse teenageår i grisestien i Hunstrup.

Geden var mors. Den optrådte efter sigende en gang årligt i en af mors og søskendes cirkusforestilling fremført for et specielt indbudt publikum.

Mor fungerede altid som gedens domptør men uden den helt store succes, idet geden altid blev nervøs op til forestillingen med mavekneb til følge, hvis uundgåelige "sprut" altid udløste forestillingens eneste stående bifald.

Efter at mor og min far Hans August Johannes Kjær blev gift i 1939, havde hun stadigvæk lysten til jordemodergerningen. Min far var fynbo, hvis syngende dialekt han livet igennem forblev tro mod.

Da efterfølgende jeg og senere min søster Inge blev født, besværliggjorde det hendes drøm om en jordemodergerning.

I året 1946 bød der sig imidlertid mulighed for, at min søster og jeg kunne opholde os hos vore bedsteforældre, som nu drev en købmandsforretning i Stenbjerg, medens mor i tre år på Rigshospitalet skulle læse til jordemoder. Det var noget af en beslutning, men den blev efterfølgende ført ud i livet med målet om, at min mor skulle have sin ønskede uddannelse som jordemoder. Det kunne kun lade sig gøre, når man havde forældre og vi bedsteforældre som Antonie og Martin P. Hansen, ved hvem vi kærligt blev passet i de tre år, jordemoderuddannelsen varede. Mine første uforglemmelige skoleår kom til at foregå i Stenbjerg Skole ved bl.a. lærer Oxlund, med tilknytning til Gettrup.

Min far, som i 1942 blev ansat som falckredder ved Falck i Thisted, havde igennem mors "studieår" beholdt og boet i lejligheden på kvisten, Kastet nr. 37, Thisted, tilhørende naboen, firmaet Sørensens Tømmerhandel. Naboen til den anden side var Thisted Andelsmejeri.

Første hjemmefødsel

Nu og da var der behov for, at en patient med Falck skulle transporteres til København for speciel behandling eller indlæggelse. Blandt falckredderne var en sådan tur lidt af en "loppetjans", hvorfor disse gik på omgang mellem redderne på Falck stationen i Thisted, som dengang lå på Kastet lige overfor mit hjem. Nogle af dem "forærede" far deres københavnertur, som naturligvis taknemligt blev modtaget, og når omstændighederne tillod det, var min søster og jeg med på sådanne ture til København.

Den tids kommende jordemødre boede på tomandsværelser. Mors sambo huskes som værende frk. Julie Toft, senere jordemoder i Frederikshavn, der tjenstvillig fandt sig et andet sted at bo, medens mor havde familien indlogeret, hvilket var aldeles imod Rigshospitalets gældende, sikkert strikse regler for jordemoderelevernes private liv. Var det "stjålne" familieliv blevet opdaget, kunne det sikkert have ført til alvorlige konsekvenser for hendes videre uddannelse.

Sjældent var hun hjemme i Thy - vist kun til årets højtider og sommerferier, men ekstra stor var glæden, når hun uventet kom hjem til os altid medbringende en lille gave. En af dem "lever" endnu, en gammel træhest udskåret af en fange i Vestre Fængsel, huskes fortalt.

Det er også blevet mig fortalt, at i en juleferie, hvor hun var hjemme hos os i Stenbjerg, blev der brug for hendes assistance som jordemoder, selvom hun endnu ikke var færdiguddannet. I en forrygende snestorm fik en nabokone stærke veer med begyndende fødsel til følge. Man kontaktede selvsagt den stedlige jordemoder, men snestormen gjorde, at hendes ankomst ville blive forsinket. I hjemmet vidste man, at mor var hjemme på juleferie, hvorfor manden bad mor besøge sin fødende hustru, hvad hun med glæde gjorde. Mor tog ikke alene imod barnet, men overvågede og assisterede, da tilkaldt jordemoder forsinket ankom. Det blev en sund dreng, som, hvis han lever, i dag er en halvgammel dreng! Denne forsmag på, hvad jordemodergerningen drejede sig om, huskede hun og mindedes med glæde.

Flittig, flittig, udstod hun sine tre år på Rigshospitalet i København, hvor hun i september 1949 afsluttede sin jordemodereksamen med påtegning: Udmærkelse og 1. karakter, ser jeg. Den gav hende ret til at fungere som jordemoder og bære jordemødrenes nål som er prydet med Livets Træ. Hermed havde hun nået målet, som hun satte sig i grisestien hjemme i Hunstrup!

Jordemoderemblemet symboliserende Livets træ

Som der dengang var tradition for, afsluttede de færdiguddannede jordemødre sidste eksamensdag med kædedans, selvsagt rundt om Storkespringvandet på Strøget. Denne lykkelige dag oprandt den 24. september 1949. Få dage efter, d. 28. september 1949, underskrev hun rævestolt Jordemoderløftet.

Mæt af livet på Rigshospitalet og i evig taknemlighed til medstuderende og sin søster Kamma, i hvis hjem på Frederiksberg hun gennem studieårene tilbragte mange dejlige stunder, forlod hun København for at vende tilbage til Thy.

Distriktsjordemoder i Bedsted

Efter hjemkomsten begyndte mor som "privatpraktiserende jordemoder" først fra Kastet nr. 37, senere fra Frederiksgade nr. 2 i Thisted, hvortil vi i mellemtiden var flyttet, men hendes brændende ønske var nu, at få en stilling som distriktsjordemoder i et mindre lokalt samfund. Lejligheden på Kastet var så lille, at der ikke var plads ledig til et venteværelse for konsulterende kommende mødre. Men det fandt man ud af,

På vej til patienten, i kunstneren Mads Stages streg

idet vores nabo Anna Thomsen, som var udearbejdende, velvilligt stillede sin kvistlejlighed til rådighed som venteværelse. Som privatpraktiserende måtte hun for egen regning anskaffe sig det udstyr som var en del af jordemoderens "værktøj", så en dag dukkede der en duftende ny traditionel jordemodertaske op, hvis indhold var et stort mysterium for min søster og jeg. Som nyt transportmiddel til brug i embeds øjemed forærede min far hende en splinter ny sort damecykel, som hun dog kun benyttede, når opgaven var begrænset til Thisted by. Om hun just kørte med tasken på bagagebærer, *som gengivet her på Mads Stages kendte streg vides ikke, men det gjorde hun sikkert!*

Der blev åbnet mulighed for at søge en stilling som distriktsjordemoder i Klank ved Århus. I Bedsted var ansat en jordemoder, frk. Jørgensen, som vist nok på grund af familiære forhold brændende ønskede sig Klank-stillingen. Uvist for mig er det, hvorledes det blev muligt, at frk. Jørgensen fik Klank, medens mor glædelig fik Bedsted-stillingen, alt sammen behørigt gennemført af de respektive amter, men sådan blev det. I Thisted Amts Tidende oplystes d. 27-8-1951 at amtsrådets forretningsudvalg: *(citat) har beskikket jordemoder Ella Kjær, Thisted, til distriktsjordemoder i Bedsted fra d. 20. august. (citat slut).*

Som nyslået distriktsjordemoder blev hun udstyret med en ny komplet ajourført amtsejet jordemodertaske indeholdende, hvad den skulle for at kunne bringe børn til verden. Den gamle taske fra Thisted perioden, som jo var hendes egen, blev stillet på loftet og stod der til jeg som lærling fik brug for en "værktøjstaske". Som sådan blev den i nogle år brugt og nu og da spøgefuldt genkendt af kendere!

I september 1951 flyttede vi til amtets jordemoderbolig i Bedsted, Nørregade nr. 10, tele-

fon nr. 63, (nuværende Morup Møllevej 10), en dejlig kolos af et hus ved navn "Villa Hygge". Navneskiltet af solidt skifer faldt senere ned og beskadigede stuens karnap. Under vores hyggelige hustømrers (Jens Valdemar Christensens) anstrengelser for at udbedre skaderne på karnappens tag faldt han ned og slog sig, så han var "ukampdygtig" i nogle dage. Ingen af os brød os særligt meget om skiltet og langt mindre navnet. Synlig glad blev Jens Valdemar, da det blev besluttet, at skiltet efterfølgende skulle have permanent ophold i jordemoderboligens skrammeldynge.

Jordemoderboligen var et dejligt bytte fra Frederiksgade nr. 2 i Thisted, og alle vore nye naboer tog godt imod os. Mit værelse lå på øverste etage i gavlen. I mine år i jordemoderboligen voksede der en gammel velduftende kaprifolie op ad muren under mit vindue, som i sommertiden sendte sin dejlige duft op til mig, en duft som aldrig glemmes, den hænger endnu i næsen!

Nærmest boende og først kendte var snedker Niels Kristian Kristensen og hans kone Helga, med hvem der nu og da blev spillet kort, altid sluttende af med indtagelse af en rejemad på ristet brød, skyllet ned med en enkelt øl og et par drammer. Det var familien Kristensen, der introducerede kortspillet, idet snedkeren hævdede: at man ikke kunne begå sig i Bedsted, med mindre man kunne spille kort, så det var bare med at komme i gang. Det havde han meget ret i; mange spillede hyggeligt kort i Bedsted også dengang. Det var jo tiden lige før TV blev hver mands eje.

Familien Kristensen sørgede også for, at mine forældre blev medlem af Håndværker- og Borgerforeningen, hvorved snedkeren mente, at mine forældre nemmere kom i kontakt med de lokale. Foreningen afholdt dengang årlig spisning med bal bagefter på den dejlige Morup Mølle Kro, hvilket var en begivenhed man bare skulle med til, sagde han! Han var et dejligt selskabsmenneske den gode lattermilde snedker!

Til jordemoderboligen hørte en skøn stor have anlagt af en dygtig havemand, kunne man se. Langs nogle af havegangene var der plantet frugttræer sirligt opsat i espalier samt en mindre

Jordemoderboligen i 1954. Mit første foto taget med konfirmationsgaven, (Agfa Clark), overvåget af min mor fra vinduet længst til venstre

hesteskoformet hæk, som vi døbte "lysthuset". Min far var om nogen havemand, hvorfor meget af hans fritid blev tilbragt her. Mor derimod havde absolut ingen interesse i havearbejde. Nu og da forsøgte far at få hende med på havearbejde, men prompte henviste hun til: at ifølge § 4 i Indenrigsministeriets lov nr. 126 af 13. juni 1914: *Instruks for alle til praksis berettigede jordemødre o. l. desværre ikke måtte påtage sig arbejde i bl. a. mark, stald, gartneri, grønthandel o. l.*

En sådan etatsbestemmelses håndhævelse blev naturligvis taget til efterretning, hvorefter mor nøjedes med at "nyde" haven.

Pigerne

For at livet skulle fungere i jordemoderboligen med to skolesøgende børn, en mand på døgnvagt, hund, kat og jordemodergerningens uforudsigelige arbejdstider, blev det nødvendigt, at der blev ansat en ung pige til at gå til hånde. Den første hed Gerda Jensen. Hendes far var Peder Jensen, karetmager her i byen. Hun blev afløst af Tove Olesen, hvis far var vognmand Marinus Olesen, Bedsted. Så kom Karen Jespersen til. Hendes far var murermester her. Og sidste unge pige blev Gurli Madsen, hvis far også var murermester i Bedsted.

Senere år efter at min søster og jeg havde forladt hjemmet, tog Marie Daniel over med hushjælpen. Marie og hendes mand Mads boede på den anden side af markvejen ved vores nordre havedige, uofficielt kaldet Grønnevej. Skattede naboer, hvis venskab vi livet igennem alle nød godt af, delt med Stinne og Anker Sørensen, som sammen med Marie og Mads udgjorde *alle* voksne beboere på Grønnevej. Grønnevej er heller ikke mere. Den forsvandt da gdr. Johannes Balsby lod sine jorde udstykke til skole- og boligområde.

Glemmes må heller ikke Sigurd Sørensen, som dengang boede i kælderen på Grønnevej ved sin bror og svigerinde, Stinne og Anker Sørensen; ikke at forglemme familien Krogsgaard med bolig og værksted på Morup Møllevej, hvor jeg nu og da fik lov til at "makke", omhyggeligt vejledt af tre 1. klasses håndværkere Chr. Krogsgaard og sønnerne Hjalmar og Herman.

Jo, det var et venligt "kvarter", vi var landet i. På et tidspunkt blev danske jordemødre vist nok opfordret til at tage imod unge piger i et "diskret ophold", et tiltag som blev benyttet, når en ung pige dengang udenfor ægteskab blev gravid og derfor helst ville eller måske skulle gemme sig for ikke at bringe skam over sig selv, sin familie eller måske over den stolte barnefader "skabningens ukendte herre"!

Mor bidrog til denne opfordring, hvorfor flere af disse søde, men meget ulykkelige unge piger, blev en del af familien. Der blev gjort meget for at forsøde deres absolut ikke tilsigtede ophold i Bedsted, men ikke alle pigerne vænnede sig til nysgerrige blikke og nærgående spørgsmål om deres ophold i Bedsted.

Det huskes, at bl. a. Mødrehjælpen var disse unge piger til stor hjælp. Sikkert ikke alle pigerne bortadopterede deres barn, men nogle gjorde - straks efter fødslen.

De unge piger fødte deres børn på de lokale sygehuse, som dengang lå i Hvidbjerg, Koldby, Vestervig, Thisted og i Nykøbing. Ingen af pigerne fødte i jordemoderboligen, selvom det nu og da var tæt på; sådan lød det i hvert fald i mine ører!

Med glæde kastede hun sig ud i opgaven med at konsultere mødre og børn lige så godt som ved grisefødslerne i Hunstrup. *(Sammenligningen sættes på skribentens regning).* Jordemodergerningen kræver som sådan ikke nogen form for reklame, kun at hun var til stede året rundt, døgnet rundt, hvilket havde sine minusser, for nogen skulle jo passe telefonen og dørklokken, når hun en sjælden gang ikke var til stede. Oftest klarede vi opgaven, men endnu bedre hjælp blev ydet af fru Marrebæk og hendes hjælpere, byens lokale centralbestyrer. Sammen havde mor og fru Marrebæk et fortrinligt samarbejde, idet man dengang mod betaling til Jysk Telefon kunne bestille telefonvagt på sin telefon men naturligvis ikke på dørklokken. En finurlig aftale med fru Marrebæk tillod ophængning af en lille notits ved dørklokken med henvisning til, at havde man behov for jordemoderens hjælp, da skulle man blot henvende sig på telefoncentralen. En sådan aftale indgik vist ikke som standard procedure i Jysk Telefons telefon-

Ventetiden for de unge gravide piger, i kunstneren Mads Stages streg

pasningsaftale, men den var værdifuld at have i baghånden, når ingen anden af os kunne "tage vagten". Afregningen for den gode service på dørklokken af fru Marrebæk blev med passende tidsintervaller honoreret med en velassorteret "købmandskurv".

Senere blev hun udstyret med en tre kilo tung automatisk telefonsvarer, dengang et teknisk vidunder. På den kunne hun indtale, hvor man kunne træffe hende, men nogle kommende fædre brugte stadigvæk dørklokken som kaldesignal, når barselhjælp var ønsket, så sedlen her var en nødvendighed indtil nye moderne tider oprandt for jordemødrene.

Apropos det "at have vagt". I min læretid boede jeg hjemme og havde derfor engang imellem "vagten", når hun var ude i embedes medfør, og min far var på sin vagt. En nat ringede nogen på dørklokken. Udenfor stod en driftig ung landmand og drejede nervøst kasketten i hænderne. Driftig med hensyn til at forøge børneflokken derhjemme var han også, faktisk var han en af mors faste kunder gennem hele hans virile storhedstid. Manden og jeg kendte udmærket hinanden. Ligesom med lidt skyldsfølelse kiggede han på mig, idet han udbrød næsten angrende: "Ja, Poul Martin, nu er det altså galt igen". Han fik ingen trøst hos mig, men kontakt til jordemoderen kunne anvises.

Besøg af pastor Leibølle

En tid efter at mor var startet som distriktsjordemoder i Bedsted, fik hun en dag et aldeles uventet høflighedsbesøg af sognets lokale præst, som dengang var pastor Leibølle.

Han blev naturligvis budt indenfor, og mor bad pigen lave en kop kaffe, som hun og pastoren indtog i stuen, alt imedens de sikkert fik sig en god snak om sognets barnefødsler, som jo alle via mors fødselsanmeldelser endte på hans bord!

Vi havde dengang en dejlig stor tilløbende grå hankat, som dominerede alt og alle. Den var efterhånden kommet noget op i årene og havde nu og da alvorlige maveproblemer, kunne vi se på hans efterladenskaber gemt ude i haven.

Han elskede at opholde sig i entreen liggende på et bestemt trappetrin, hvor han kunne se sig selv i et vægspejl.

Han må have fået et akut maveproblem og derfor søgt at komme ud, men lukkede døre forhindrede ham heri, hvorfor han valgte det næstbedste, nemlig at besørge på dørmåtten, hvorefter han lettet og veltilpas vendte tilbage til sit trappetrin.

Hverken pastoren eller mor havde nogen anelse om, hvad der ventede dem, da besøget var nået til sin afslutning, og mor åbnede døren ud til entreen for sin gæst, men det fik de. Hverken mor eller pastor Leibølle fortrak en mine. Skyndsomst blev fordøren lindrende åbnet, og væk var præsten.

Hændelsen var i nogle dage det helt store samtaleemne i familien. Om vores dejlige huskat skulle overleve, gik der megen snak med, da der var to lejre, men vi vandt, han overlevede.

Leibølle kom fortsat hos os. Ærindet havde ikke altid noget med embedet at gøre. Ved juletid kom han for at sælge julebøger.

Alle i husstanden på Morup Møllevej 10 vidste efterfølgende, hvad der skulle ske med huskatten når pastor Leibølle var på besøg!

Opsyn med jordemoderboligen

Jordemoderboligen var en amtsbolig, hvilket indebar, at amtet med passende intervaller lod bygningen besigtige for vedligeholdelse. Engang imellem var der naturligvis også omforandringer, som mine forældre havde ønske om at få foretaget, så man stod sig selvsagt bedst med at have et godt og tillidsfuldt forhold til "manden fra amtet". En sådan udensogns besigtiger var også tilknyttet boligen i Bedsted bærende titlen amtsrådsmedlem. Han havde ord for, at han befandt sig bedst i dameselskab. Han "blomstrede op" kan det vel bedst udtrykkes.

Besigtigelsesdatoen var i forvejen aftalt, så man vidste, hvornår casanova dukkede op. Foruroligende bemærkede jeg som stor dreng, at mor tog en ekstra fin kjole på, en som kun blev brugt ved særlige lejligheder, læbestift og lidt pudder på næsen blev der i mine unge øjne også frådset lidt rigeligt med. Men alt kørte og gik lige efter planen. Koketteri og kvindelist gav som regel pote. Den rare mand så lysere på det hele - især efter en cognac til kaffen.

Dog ikke dengang han under et besøg fortalte, at amtet år tilbage havde afstået et stort stykke af boligens tilhørende dejlige have til Bedsted - Grurup Kommune. Man havde her et ønske om at kunne gennemføre den ny anlagte Stormgade til Morup Møllevej, hvilket betød, at vi skulle vænne os til nu at bo på en hjørnegrund, men mor forhandlede sig dog til etablering af en ny dobbeltgarage. Samtidig lagde hun lidt pres på "amtets mand", da han oven i købet gav udtryk for, at boligens adresse efterfølgende skulle laves om til Stormgade nr. 1. Det nægtede mor pure, hun ville absolut ikke dengang bo i "Stormgade". (Stormgade var på det tidspunkt ikke noget at skrive hjem om).

Den dag kom cognacen ikke frem, og der havde heller ikke været optræk til sløset omgang med læbestift og pudder!

Meget skriveri og mødeaktivitet blev der ført om jordemoderboligens adresse, men hun fik omsider sin vilje, jordemoderen ville fortsat være at finde på adressen Morup Møllevej nr. 10, men kommunen fik sin vej, desværre, og far mistede kartoffelstykket og drivhuset, men caprifolien overlevede!

Opsyn med jordemoderboligerne var der, og det var der skam også med jordemødrene, idet det jo er et ansvarsfuldt job at bane vejen for et nyt menneskes indførelse i samfundet, hvilket krævede, at rette myndighed blev forsynet med korrekte oplysninger om barnets ophav og fødselstidspunkt. Hertil var en af pligterne at føre disse data til protokols samt engang om året ved møde med amtslægen i Thisted, som dengang hed Leif Folke, at fremvise protokollen og jordemodertaskens indhold.

Tasken og dens indhold var alt sammen udstyr, som ejermæssigt sorterede under amtet, men det var naturligvis jordemoderens og sikkert også amtslægens ansvar, at indholdet var ajour og "up to date". Mødet bar selvsagt mest præg af faglig karakter, hvor alt til faget hørende kunne og blev diskuteret, alt sammen i afslappet atmosfære over kaffen sammen med fru Folke, huskes fortalt.

Omtalte protokol, som jo var et vigtigt of-

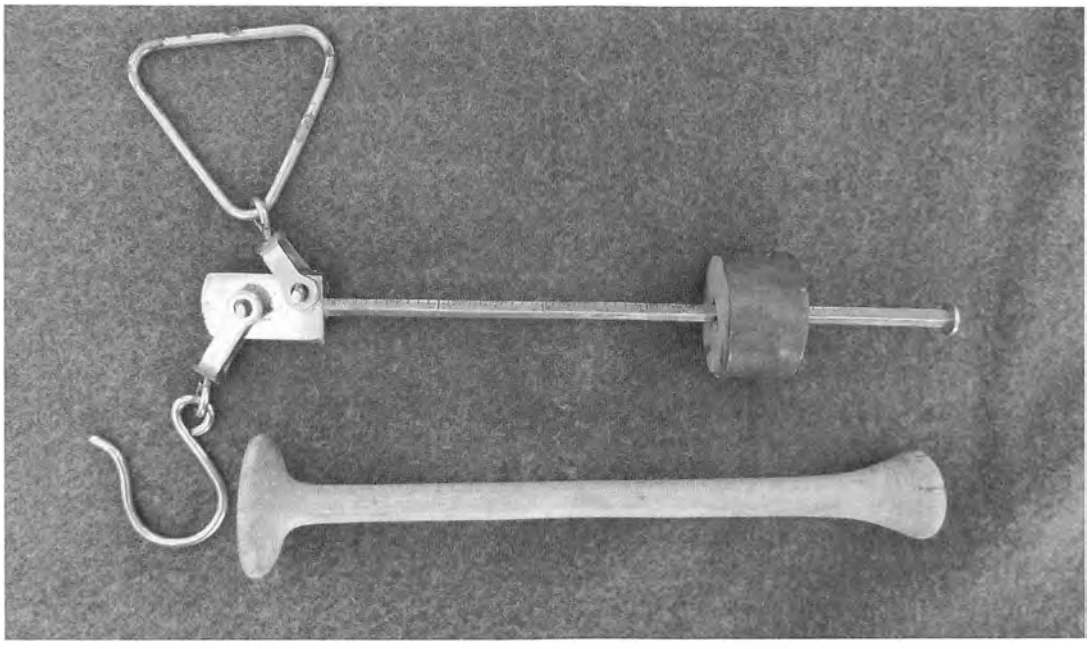

Stetoskopet som har lyttet til mange barnehjerter før senere vejning på bismervægten

ficielt dokument, opbevarede mor i dagtimerne altid i sit skrivebord, men protokollen tog hun ved sengetid med sig til soveværelset.

Næsten selvtransportabel

I de første år i Bedsted havde mor ingen bil. Den fik hun først i 1955: en mørkeblå Opel Rekord. Fortalt blev, at man dengang ikke bare kunne købe sig en bil som nu om stunder, man skulle ansøge rette statslige myndighed om at få en "Indkøbstilladelse", hvilket var en endnu levende forordning skabt af den danske stat under 2. verdenskrig. Første gang hun ansøgte, fik hun blankt nej, endskønt bilen skulle bruges også i embedes medfør. Næste ansøgning tillod hende at få sin længe ønskede bil. Forinden skulle hun selvsagt opnå ret til at føre en bil, hvilken hun fik efter få timers kørsel med byens daværende kørerlærer, Henry Madsen.

Min far pudsede og plejede bilen eksemplarisk, så den var næsten som ny, da den, ad åre, blev udskiftet med en ny Opel Rekord - men nu rød. Efter at jeg havde fået kørekort, forventede jeg naturligvis hæmningsløst at få lov til at bruge bilen som blikfang, nu da interessen for det andet køn omsider havde meldt sig. Det gik nu ikke som forventet, idet bilen jo delvis var en tjenestevogn og derfor havde 1. prioritet som sådan. Jeg kunne værsgo at cykle, ku' jeg!

Gennem årene før egen bil, benyttede hun sig af byens lokale taxa forretninger, hvoraf der var tre, Peter Vilhelmsen, Laurits Kjærgaard og sidst tilkomne Johannes Pedersen. Hun sørgede for at dele turene ligeligt imellem dem. Det havde selvsagt sine fordele at bruge fremmed transporthjælp i særdeleshed om vinteren og også det, at de alle kendte områdets snørklede veje. Dengang havde man ikke vejnavne og husnumre, og ikke alle var lige ferme til at forklare, hvor de boede. Tryghed havde hun også ved i nattens mulm og mørke at blive transporteret af et kendt menneske.

Geografi og verdenshjørner var ikke blandt mors stærke sider, hvilket kørsel nu i egen bil gjorde nødvendig. Forsøg på at bruge et hjælpende landkort førte ikke til noget, men efterhånden fandt hun ud af nu og da at besøge den gravide inden fødslen for derved at blive stedkendt.

Vintrene var de værste, især når sneen forhindrede hende i at åbne den genstridige dobbelt størrelse vippeport, så måtte husets to mand-

folk selvfølgelig altid om natten ud og skovle sne, men hvad gjorde man ikke for en ny generations tilblivelse!

Var vejene lukkede, lod hun sin egen bil stå og trak igen på Peter, Laurits og Johannes. Slog de ikke til, så var det hestekane, traktor, sneplov og Falck, der måtte udrede problemet, for frem skulle hun.

I en forrygende snestorm var der engang brug for hendes assistance hos en familie i "Pillehuset" ved Tandrup. Vejen fra Bedsted til Tandrup var for længst uanvendelig til bilkørsel, hvorfor man fra gården sendte en traktor og vogn, godt polstret med halmballer, i hvilke jordemoderen blev plantet. Herefter gik det bogstaveligt over "stok og sten" mod Tandrup med rettidig ankomst til et ængsteligt ventende ungt ægtepar.

I 1955 lavede en lokal avis ved juletid et interview med mor *(med en måske lidt finurlig indledning).* Dette var hvad avisen berettede. (citat)

Julen og jordemoderen

Det er ortografisk[1] rigtigt at stave "Jul" uden H og "Hjem" med H, men betydningsmæssigt ville ingen skæve til, om man, for at understrege den stærke sammenhæng mellem de to begreber ordene står for, undlod H'et i "Hjem". Julen er jo hjemmenes fest midt i familiens kreds og i kendte omgivelser.

Sådan er det i hvert fald for de fleste af os. Men selv om vi undlader at tage de aldrig hvilende søfolk i betragtning, så er der folk, som ikke kan være sikker på at komme til at fejre julen i deres hjem eller blandt deres familie. Hvad mener De om lægen, der hvert øjeblik kan blive kaldt ud til en patient, eller hvad mener de om jordemoderen?

Den 1955 år gamle begivenhed, der af alle, kristne som ikke kristne, må betragtes som den ubetinget største begivenhed i historien, har ikke gjort den 24. december til en aldrig-mere-fødselsdag. På denne dag, som på årets øvrige dage, kan jordemoderen blive kaldt ud for at hjælpe nyt liv til verden.

En julefødsel

Distriktsjordemoder fru Ella Kjær i Bedsted har også oplevet den særlige stemning, der er over en fødsel netop d. 24. december. – Jeg husker en juleaften for et par år siden, da jeg blev kaldt ud ved halv syv tiden, fortæller fru Kjær. Min mand og vore to børn skulle netop til at sætte os til bordet, da der kom bud om, at min nærværelse var ønsket øjeblikkeligt. Det ville ikke have været så slemt, hvis jeg ikke havde været gift og haft børn, men de to unger havde svært ved at holde modet oppe da mor tog af sted. Hvad blev der nu af juletræ, julesange og fælles glæde ved julegaverne?

I en sådan situation kan man naturligvis ikke tage hensyn til sørgmodige miner, og skønt det stak i hjertet at se de mismodige ansigter, kom jeg af sted. På åstedet blev jeg modtaget yderst gæstfrit om end nervøst, og da der endnu var tid, til barnet skulle komme, blev jeg inviteret på julemad. Julestemning kunne der naturligvis ikke være tale om. Den var fuldstændig skubbet i baggrunden. Alt gik imidlertid godt, og barnet blev født julenat.

Ikke altid lige behageligt

Nej, det er ikke altid noget behageligt job at være jordemoder, fortæller fru Kjær, der var færdiguddannet til sin gerning i 1949 og siden, i seks år, har virket i sit distrikt, som fra Bedsted strækker sig en halv snes kilometer i hver retning.

Den første jul, i 1949, var jeg på Thisted Sygehus for at hjælpe til ved en fødsel. Hen på natten, julenat, sad jeg og læste et julekort fra min broder, i hvilket han havde beskrevet min fejren juleaften i familiens kreds. Og der sad jeg på sygehuset, medens min mand og børn holdt jul ved mine forældre i Stenbjerg.

Landcentralerne var endnu dengang lukket juleaften, så jeg kunne ikke engang tale med dem. Ved 2-tiden, traf det imidlertid sig så heldigt, at Falck skulle ud til et sted i nabolaget af Stenbjerg, så jeg kom med dem hjem, men da var naturligvis både juletræsdans og den øvrige fest forbi.

Transporteret i traktor og gummivogn

Julesneen har aldrig hindret Dem i at komme frem?

Endnu ikke. Det er jo også ret sjældent, der er julesne i større mængder i Thy. Desuden, vi skal jo frem. En vinter, medens stormen rasede og sneen faldt tykt, blev jeg kaldt ud på en gård ca. 4 km. herfra. Jeg kom godt nok frem, og fødslen blev

[1] Regler for stavning af et sprog

overstået, men da jeg skulle videre var det umuligt at komme frem. Sædvanligvis benytter jeg i sådan et føre hestekanen som befordringsmiddel, men stormen havde blæst sneen af markerne og samlet den i store driver på vejen, så at heller ikke dette transportmiddel kunne bruges.

Enden på det blev, at man pakkede ladvogn med halmknipper og presenning, anbragte mig midt i stadsen, spændte en traktor for og sendte et par karle med for at skovle os ud, hvis vi skulle køre fast. Den sidste foranstaltning var en heldig indskydelse, for gang på gang hindrede snedriverne os i at komme frem. De knap 4 km. der sædvanligvis ikke tager mere end nogle få minutter at tilbagelægge i bil, tog os ikke mindre end 2½ time den dag.

I sommer fik fru Kjær egen tjenestebil, så i år vil hun, hvis ikke sneen lægger større hindringer i vejen, få betydelig lettere ved at aflægge sine patienter besøg end tidligere.

Der er endnu ikke berammet nogen fødsel til juleaften, men fru Kjær krydser fingrene. Det er nu det rareste at tilbringe julen i hjemmet i familiens skød. (citat slut).

Første barbering

Også jeg nåede den alder, hvor det højtidelige tidspunkt indtraf, at jeg skulle have min første barbering. Familien havde gået og "prikket" til mig desangående, så jeg måtte vel til det!

Mor havde en konsultation, et venteværelse og et dertil hørende badeværelse. På badeværelset fandtes et medicinskab, hvori hun bl. a. havde diverse medikamenter, som blev anvendt i forbindelse med undersøgelser af de konsulterende gravide damer, og blandt udstyret i medicinskabet var der en barbermaskine, en gammeldags "skraver", som var en del af jordemodertaskens indhold, fandt jeg ud af!

Nu og da benyttede far dette badeværelse til en barbering med egen "skraver", så jeg handlede absolut i god tro, da jeg med "skraveren" fra medicinskabet i dølgsmål " kastede mig ud i min "jomfrubarbering", som for øvrigt blev en stor succes syntes jeg, - så længe det varede.

Ved middagsbordet bemærkede familien øjeblikkeligt, at skægget var faldet, og man ønskede tillykke, da det jo nu var første gang!

Men så væltede idyllen, da man begyndte at bore i hvor og med hvad, jeg havde barberet mig. Fars "skraver" var det med bestemthed ikke, bedyrede han mig, og mor så på mig og spurgte, medens hun skraldgrinede: "Du har vel ikke brugt "skraveren" fra medicinskabet"? Jo, det havde jeg da.

Jeg kunne slet ikke dele mine forældres og søsters morskab, da der blev fortalt, at den "skraver" kun blev brugt i embedes medfør, når der var behov for at damer, under en fødsel skulle barberes, i rette område.

Det kan nok være, at jeg efterfølgende holdt lav profil i diskussioner med kammerater om barbering. Min søster truede af og til med at lade et ord om barberingens forløb falde i vennekredsen, men indtil nu har det været en familiehemmelighed.

Medlem af Bedsted-Grurup sogneråd

Fra sin far havde mor arvet interessen for politik. Valghandlinger og hvad der rørte sig politisk, fulgte hun levende med i. Jeg kunne have ønsket, at hun havde oplevet nutidens TV-transmissioner fra Folketinget, men det nåede hun ikke. Forinden dette var muligt, havde hun næsten mistet synet.

Den 6. marts 1962 blev hun ved kommunevalget rævestolt valgt som konservativt medlem af Bedsted - Grurup Sogneråd, hvor hun kom til at virke sammen med landmand, sogneråds-formand Alfred Olesen, Gl. Bedsted, landmand Møller Nicolajsen, Gammelby, landmand Jens Marius Nielsen, Horsfelt, tømrer Ove Hansen, Bedsted, sygekassekasserer Ebbe Skammesen, Bedsted, landmand Arnold Christensen, Gl. Bedsted, inseminør Viggo Ringgaard, Bedsted og direktør Erik Linnet, Bedsted.

Kommunekontorets daglige leder og kæmner var Broder Christensen, Bedsted, af hvilken hun trak meget på hans viden om de elementære praktiske finurligheder som et nyt medlem nødvendigvis har behov for at sætte sig ind i. Kæmneren holdt mor meget af. Han havde midt i alvoren et smittende, finurligt humør.

Det var for øvrigt første gang, en kvinde blev valgt ind i sognerådet på disse kanter.

Opgaverne var mange. Jeg husker at hun be-

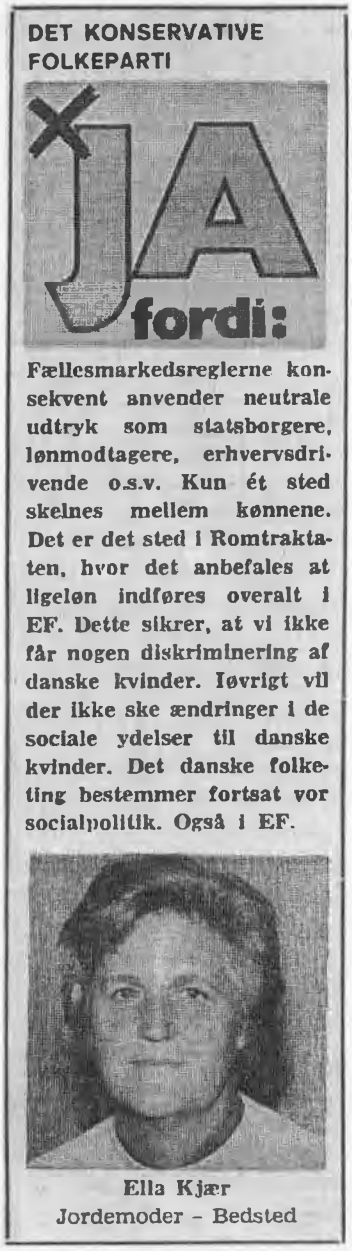

En ny epoke

vægede sig en del i sociale opgaver, hvor hun bl. a. brugte megen energi på at få oprettet en husmoderafløser funktion, hvilket vist nok lykkedes i mors "regeringsperiode". Børneværnet havde også brug for hende, en opgave som hun blandt andre delte med daværende viceskoleinspektør Børge Mikkelsen, Bedsted.

Hun oplevede ubehaget af pressens måske emsige bevågenhed sådan:

Vejbelægningsfirmaet Phønix passede kommunens vejanlæg, hvorfor firmaet en gang årligt inviterede sognerådet til en bid brød et eller andet listigt sted i kongeriget. Til stede i samme etablissement ved en sådan invitation men i et andet selskab var en journalist, som lugtede blod efter, at et medlem af Bedsted - Grurup Sogneråd intetanende i løbet af aftenen havde fortalt om Phønix' generøse invitation til sognerådet. Nogle dage efter kunne avislæsere følge med i de udskejelser, kommunens sognerødder havde deltaget i. Var der noget, jordemoderen holdt sig langt væk fra, så var det slige sager, men denne oplevelse var noget, som den tids politikere ikke var bekendt med, de anså det ikke for andet end et sædvanligt harmløst "gratiale". Jordemoderen fandt latterliggørelsen for uretfærdig og overvejede at "tage sit gode tøj" og forlade sognerådet, men en senere god snak med de mere hårdhudede kolleger i sognerådet, fik hende til at stå sin periode ud, hvad hun aldrig fortrød.

Spiralsenge

I perioden, hvor mor virkede som jordemoder, hændte det ikke så sjældent, at når unge mennesker etablerede sig med hensyn til anskaffelse af soveværelsesenge, at spiralsengene var de foretrukne. Men for en jordemoder var denne lave arbejdsstilling, som sengene gav, ikke særlig hensigtsmæssig, hvilket satte sine spor i mors ryg. Nogle fødsler var hurtigt overstået, medens andre kunne vare døgn og kun efterlade lejlighed til lidt stjålet hvile tæt på patienten nu og da i en seng ved siden af patienten!

Ikke mindre end tre gange måtte hun igennem en diskusprolaps operation, og hvad dermed følger. Før de tre operationer havde hun lange perioder med "ondt i ryggen". Operationerne virkede efter hensigten, men spiralsengene stiftede hun fortsat bekendtskab med, men hjælpen var uventet nær.

Engang var hun tilkaldt til en patient, hvis mand var tømrer. Han bemærkede og påtalte

den uhensigtsmæssige arbejdsstilling. Da fødslen var overstået, og jordemoderkaffen blev indtaget, lovede han snarest at fremstille fire smarte træklodser til afvikling af problemet med de lave senge. Tømren holdt, hvad han lovede. Resten af mors tid som distriktsjordemoder var træklodserne sammen med jordemodertasken og et par fødselspakker fast inventar i bilens bagagerum.

Fødselshjælperne og brevduer

I enhver lokal befolkning på landet havde man en dame, som næsten var selvskreven til sammen med læge og jordemoder at blive tilkaldt, når en fødsel var foranstående. En sådan fødselshjælper havde man også her i Bedsted: dejlige, altid cerutrygende og kaffedrikkende Thora Daniel. Det er uvist om Thoras distrikt var lige så stort som mors, men mange gange har de mødt hinanden i embeds medfør. Fødselshjælperens opgave var vel at fungere som "midlertidig" husmoderafløser under fødslen. En fødsel var ikke kun "masser af varmt vand" men også en dag, hvor der skulle sørges for anretning af mad til hele husstanden og selvfølgelig rigelig med "jordemoderkaffe". Vigtigt var naturligvis den "bid brød med øl og dram," som Thora og andre fødselshjælpere blev sat til at anrette til den stolte far, lægen og til mor, når fødslen var vel overstået, medens mor og barn trygt hvilede ud efter strabadserne.

Det var ikke ualmindeligt, at en nybagt far nogle dage efter fødslen ringede på døren til jordemoderboligen for at overbringe mor en gave i taknemlighed for fødselsassistancen. Det kunne være en gås, et par kyllinger, en hare, et par agerhøns, et par bakker æg, fisk eller en flæskesteg.

Engang fik hun foræret seks alt for levende brevduer; med instruks om at holde dem indendørs i husets dueslag i nogle uger, og derefter kunne de slippes fri, hvorefter de ville være stedkendte, lød forklaringen! Som sagt så' gjort; men duerne havde bestemt ikke til sinds at blive boende i jordemoderboligens dueslag. Efter et meget kort ophold på taget lettede de, slog et slag over os spændt spejdende og satte derefter kursen direkte hjem, hvor de var kommet fra, for aldrig senere at vende tilbage til jordemoderboligen.

Mange sjove og pudsige oplevelser har der selvsagt været, for det var uundgåeligt ikke at komme tæt ind på livet af en familie, når jordemoderen i kortere eller længere tid nu og da kom til næsten at opnå familiestatus under fødselshjælpen.

Det var naturligvis først og fremmest den fødende, der krævede mors opmærksomhed, men nu og da var der bestemt også behov for trøst og forsikringer til en meget nervøs kommende far om, at alt nok skulle forløbe "helt efter bogen".

Nogle nybagte fædre tog en barnefødsel alvorlig. Således udtalte en nyslået far sig, som i forvejen havde tre børn: *at nu skal det være slut med alle de børn. Min kone bliver gravid blot min pyjamas ligger ved siden af hendes natkjole!*

Engang var hun til en hjemmefødsel i et rigtig dejligt hjem, hvor hun havde været et par skønne gange før. Barneforældrene var ikke gift, men kærligheden bar dejlige friske, livlige frugter. Efter en endnu vel overstået barnefødsel, hvor stemningen var høj, og jordemoderkaffen fortyndet blev indtaget, nævner mor henkastet til manden, om ikke han syntes, at det ville være en god ide, om han giftede sig med den atter nybagte mor. Han sendte mor et lunt blik idet han svarede, at det kunne ikke lade sig gøre, for han kunne ikke finde sin dåbsattest!

Hverken læge eller jordmor glemte nogensinde den forklaring. Senere må han have fundet "papiret", for de blev gift.

Det var så det

I 1976 kunne mor holde sit 25 års jubilæum som distriktsjordemoder i Bedsted, og det gjorde hun på Bedsted Kro. Bordpyntningen stod hun selv for, en opgave som hun livet igennem gladelig påtog sig, når naboer, familier og venner bød til fest. Som "firmalogo" supplerede jeg hendes bordpyntning med løvsavsudsavede, dekorerede storke - en pr. kuvert!

Kolleger, "forretnings forbindelser", venner og familie var inviteret. På behørig vis var der diverse taler fra amtets repræsentant, fra over-

Jordemoderen i konsultationen på Morup Møllevej 10 i Bedsted

jordemoderen og sikkert også fra kolleger. Et par hjemmelavede sange manglede der heller ikke. Bagefter blev der spillet op til dans, hvor musikken blev leveret af lærer Allan Holm, Bedsted og manufakturhandler Knud Olesen, Koldby. Jeg havde lejet et fotografiapparat hos vores lokale boghandler Rølle for at forevige dagen. Desværre kiksede enten fotografen eller udstyret, så desværre eksisterer der ikke et eneste billede fra dagen, som hun så meget havde glædet sig til at kunne genskabe oplevelsen af.

For en periode blev mor valgt som formand for den lokale jordemoderforening og dermed fik til opgave at varetage sine kollegers faglige interesser, hvilken opgave hun på bedste måde samvittighedsfuldt røgtede. Engang om året afholdt Den Danske Jordemoderforening årsmøde på Nyborg Strand, hvilket hun i længere tid kunne gå og glæde sig til: - at hun som delegeret skulle deltage i møderne, sikkert også fordi der måske dukkede kendte ansigter op fra årene på Rigshospitalet.

Hendes nærmeste jordemoderkolleger fra de første år i Bedsted var: fru Knattrup i Koldby, Katrine Kristiansen i Hundborg, fru Klitgaard i Hurup og fru Gammelgaard i Vestervig, som blev afløst af fru Bjerre. I Hvidbjerg fungerede fru Nybo som distriktsjordemoder. En "studiekammerat" frk. Rask, Thorsted, var i perioder ansat som jordemoder udenfor Thy, men fungerede senere som jordemoder i Frøstrup, og så var der jo, som tidligere nævnt studiekammeraten frk. Toft som fungerede i Frederikshavn.

Fra sin far havde hun arvet evnen til at holde formidable gode taler passende til enhver lejlighed. Hun havde evnen til at finde "guldet" frem om det menneske, som talen skulle hylde, gøre lidt grin med eller mindes i en alvors stund.

Takketalen, som hun holdt til jubilæet, rystede hun som sædvanlig ud af ærmet; den var

god, og den gjorde det, den skulle. Vi var altid rolige, når hun slog på glasset for at takke, hylde eller tage afsked, for hun var altid godt forberedt.

Distriktsjordemoderbegrebet som sådan sluttede, da jordemodergerningen blev moderniseret til titlen centerjordemoder. Det betød, at konsultationer og fødsler alt sammen kom til at foregå på områdets sygehuse, og væk var hermed næsten alle hjemmefødsler, og hvad dertil hørte af både alvor og hygge. Ikke lige måden hun ønskede at afslutte karrieren på, tror jeg.

Som distriktsjordemoder tillod hun sig meget lidt frihed. Ferie var et næsten ukendt begreb, idet der måske ikke fandtes en ordnet ferieordning blandt amtets jordemødre. Med centerjordemoderordningen ændredes forholdene til det bedre, nu var vagter og ferier nøje fastlagt. Jeg kunne forestille mig, at alle vi "forhutlede" jordemoderbørn, som nogen har kaldt os, kunne have ønsket centerjordemoder ordningen gældende også da vi var børn. Godt ord igen, så slemt var det nu heller ikke.

Efter 30 år i tjenesten og efter at hun blev alene, valgte hun men med et svigtende helbred at stoppe med sin gerning, som hun punktligt havde passet døgnet rundt, året rundt og uden faste lukketider!

Mine forældre blev af amtet tilbudt at købe jordemoderboligen, hvilket de gjorde, men efter at mor var blevet alene i 1981, ønskede hun en mindre bolig, som hun anskaffede sig i Bedsted.

Hun beholdt sin bil, i hvilken hun tog sig mange køreture rundt i "distriktet", hvad hun holdt meget af. En dag kom hun til mig og bad mig foranledige, at hendes kørekort blev inddraget samt sørge for, at hendes elskede bil blev afhændet. Grunden var, at hun havde lavet en udramatisk forseelse i trafikken og derfor ikke ønskede at føre bil længere. Flot, syntes jeg!

Sine sidste år tilbragte hun på Rønhedecenteret i Bedsted, hvor hun mæt af også **Livets Træ** døde den 5. maj 2010.

Engang blev hun spurgt om, hvor mange børn hun havde hjulpet til verden gennem årene som distriktsjordemoder i Bedsted. Hun anslog, at det svarede til befolkningstallet i en jævnstor stationsby.

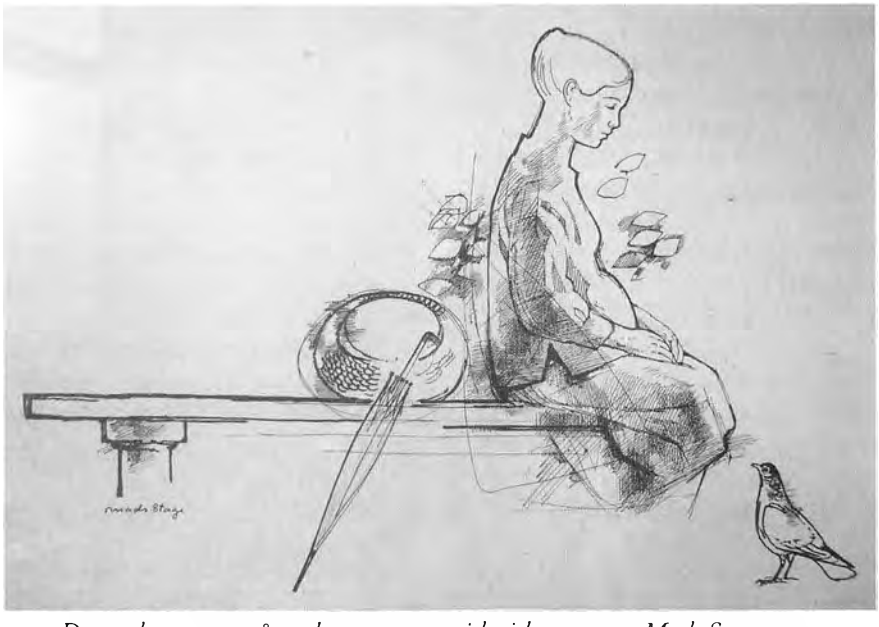

Den søde - men også tænksomme ventetid - i kunstneren Mads Stages streg

Halvfems år af et stærkt liv

Hyldest til Johannes Stærk

Født den 23.09. 1898 - død den 14.03. 1994

Redigeret af Rita Christensen, Bedsted

Dette skrift er udarbejdet af Lilian Stærk, Hurup, (Johannes Stærks svigerdatter) i samarbejde med Henny Andersen, Snedsted, (Johannes Stærks datter).
Idéen blev født af Johannes Stærks barnebarn Henrik Stærk i vinteren 1988 i anledning af Johannes Stærks 90 års fødselsdag, og blev således overrakt til fødselaren i dagens anledning.
Stor tak til familien for, at vi andre også får lejlighed til at læse denne beretning.
Nedenstående er således skrevet med baggrund i, hvad Johannes Stærk har fortalt familien om minder og oplevelser fra et langt liv, **så vi lader Johannes fortælle:**

Navnet Stærk

Min bedstefar hed Mads Kristensen, og han boede i Villerup beliggende mellem Bedsted og Vestervig. Han var kampestensmurer og var kendt som en meget stærk mand, der ikke skånede sig selv. Mads Kristensen tog mange gange hårdt fat - måske også for hårdt, - som bl.a. under bygning af en kampestensmur i "Bubbel". Han havde to medhjælpere, som beklagede sig over de alt for store sten. Det irriterede Mads Kristensen, som jo selv havde næsten overnaturlige kræfter. Og hidsig som han var, sagde han, da de stødte på en ekstra stor sten, at ville de ikke, kunne han selv løfte den på plads. Men det skulle han nok ikke ha´ gjort, for efter den tid var han aldrig rask. Gik og spyttede blod – men levede dog i mange år. Derfra kom navnet Stærk, og han blev aldrig kaldt andet. Ingen vidste efterhånden, at manden egentlig hed Kristensen.

Mine forældre

var arbejdsmand Kristian Peter Stærk og Sofie Nielsen, der boede til leje i et hus i Bredgade, Hurup. Et langt hvidt hus, med tre lejligheder, og vi boede i midten.

Det hvide hus i Bredgade, hvor vi boede i den midterste lejlighed

Vi var tre drenge, Kristian, Niels og jeg selv.

Far arbejdede meget i en grusgrav i Vestervig, hvor den nuværende sportsplads er. Vi drenge fik af og til lov til at komme med på arbejde. Vi legede godt med hinanden, og tydeligt husker jeg, vi samlede vissent græs, tændte det i en sanddynge, og derover stegte kartofler.

Min skolegang begyndte i Hurup skole, og skolevejen var lyngklædt. På vej dertil gik vi forbi "fattighuset". Vi var glade for, at det ikke var der, vi boede. Vi fiskede også i åen, der gik gennem Hurup by.

Tiden gik, og mine forældre byggede hus lige ved siden af det hus, vi boede i. Huset kostede kr. 3.000 med grund, og jeg husker, at vi gravede brønden, for dengang var der ikke vand i hanerne.

Samling i gymnastiksalen på Hurup skole

Mor og far lejede et værelse ud i vort nye hus. Vel – for at få en ekstra skilling til terminen. En dag havde bror Kristian ridset navnet "P. Stærk" ind i én af murstenene. Det indridsede navn ses tydeligt den dag i dag. Som voksen forstår man nok bedre fars vrede.

Vi fik en lillesøster så sød, men det var lejeren på loftet, der havde været på besøg, medens far var på arbejde. Det gav naturligvis anledning til stort postyr. Mor ville skilles, selv om far ville tilgive og glemme, - men skilt blev de.

Huset i Bredgade som Johannes far selv byggede. Byggesum kr. 3.000

Kristian og Niels blev ved vores far. Henny, som vores søster hed, og jeg selv flyttede med mor og Henrik (lejeren) til Bedsted. Så skilt blev vi børn også, så det var ikke nogen skøn tid.

I Bedsted boede vi til leje i et gammelt hvidt hus ved møllen, og jeg kom i "æ øster skuel", Gl. Bedsted. Senere flyttede vi til Melius' hus, og jeg kom til at gå i Hassing skole.

I skolen var der en pige ved navn Marie, og hende syntes jeg vældig godt om. Vi var lidt skolekærester. Sød var hun og vældig god "til at springe over buk". At hun senere skulle blive min kone, joh – det drømte jeg nok om.

Tidlig måtte vi ud og tjene. Jeg selv som 11-12 årig. Min første plads var hos Knud Nielsen, Galgebakken. Det næste sted var hos Kristian Knakkergaard, og det var fint, for da det nærmede sig tiden for konfirmation, blev det sådan, at jeg om sommeren gik i skole og arbejdede, og om vinteren til præst og arbejdede.

Ungdommen

var vel som for alle andre unge dengang. Jeg havde arbejde på forskellige gårde. Dagene var lange og hårde, og der var ikke megen tid til

Johannes Stærk med hest og plov hos Kr. Balle, Hassing. Også et af de steder Johannes tjente

"tant og fjas". Men – der blev dog tid til at mødes med Marie, - pigen fra skolen. Nu var vi "rigtige" kærester.

En tid arbejdede jeg på Gundgård i Villerslev, men ville nu prøve et nyt sted og havde hørt, at på gården Amby hos Ajs Bak skulle det være et godt sted at være. På det tidspunkt tjente Marie der, men da hun hørte, at jeg også skulle tjene på Amby, sagde hun sin plads op. Hun mente, det nemt kunne give problemer, hvis vi var der begge på én gang. Det havde hun muligvis også ret i, hun var nemlig klog på mange ting.

Tjenestefolk på "Gundgaard". Johannes står yderst til højre

Marie fik så plads hos Knud Nielsen, Galgebakken. Der kunne hun få fri to eftermiddage om ugen, og disse eftermiddage ville hun bruge på at lære at sy. Dette blev hun også god til, og som hun sandelig også senere fik megen brug for.

Min mor og Henrik havde nu købt en lille hvid ejendom ved Irup skov.

Huset ved Irup skov

Soldatertiden

I 1918 blev jeg indkaldt til infanteriet i Ålborg og var der knapt et år. Vi fik 55 øre om dagen på egen kost, plus et 4 punds rugbrød i ugen. Brødene havde vi i et skab på værelset, og det kunne vi så skære af.

Morgenkaffe kunne købes – 5 øre – eget brød. Middagsmad – 35 øre.

Men pengene slog godt til, og som alle syntes jeg vel nok soldatertiden var streng og hård, men en tid jeg også nødig ville have været foruden. Jeg blev hjemsendt i 1919 med nogle af de bedste papirer – "meget tro og tjenstvillig".

Jeg kunne nu rejse hjem til Thy igen og til min pige, som jeg naturligvis havde savnet meget. Der var jo ikke penge til mange rejser hjem under soldatertiden. Vi blev forlovet "med ring på" i 1919, og sparsommelige som vi var, blev der dog penge til gaver. Marie gav mig en fin urkæde til lommeur, og jeg, uden det var aftalt, forærede hende en lang kæde også til ur.

De næste par år gik, og vi prøvede at få sparet lidt op, så vi kunne gifte os og få vort eget hjem.

Bryllup og hverdag

Den 13. maj 1921 blev vi så viet i Villerslev kirke og fik lejlighed ovenpå manufakturhandler Hans Christensen, Hørdum. Det var for øvrigt dobbeltbryllup, idet Maries søster Andrea samme dag blev gift med Andreas.

Men ak der skete meget det år. Allerede fire måneder efter blev jeg genindkaldt til hæren og måtte atter møde i Aalborg.

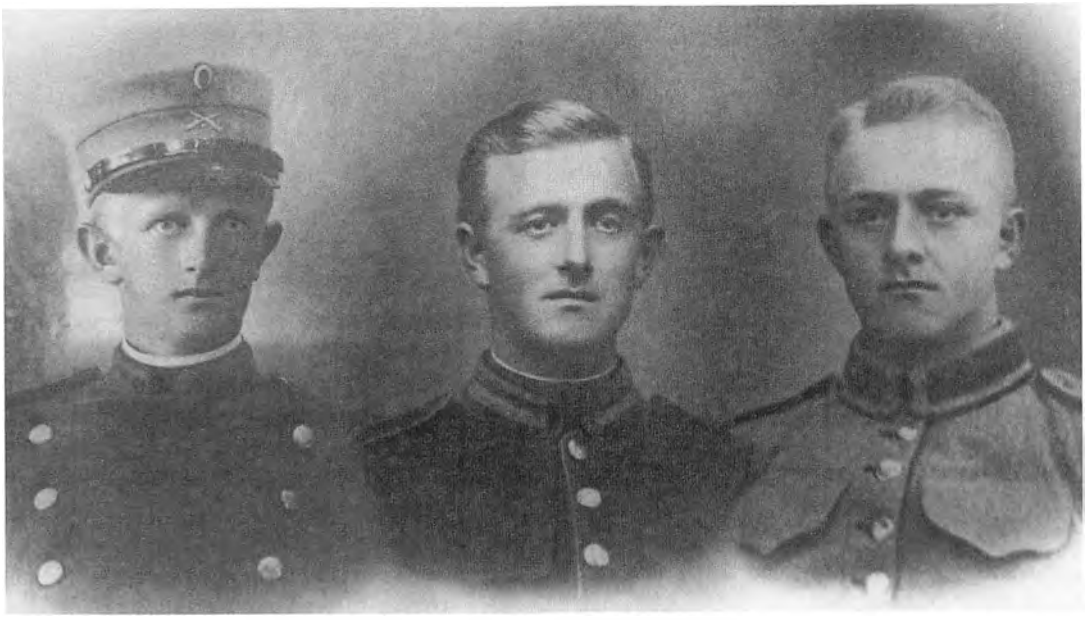

Tre brødre i "Kongens Klær", Kristian, Niels og Johannes

Johannes Stærk som soldat, menig nr. 161

200 mand blev indkaldt og fik udleveret ny mundering fra yderst til inderst, nye geværer m.v.

Kaptajnen fra Sønderborg Kaserne var kommet, og alle blev vi kommanderet "træd an". Det første, han råbte var: "Nr. 161 træd frem". Jeg troede straks, der var sket noget alvorligt. Marie var gravid, så mine tanker var selvsagt allerførst hos hende, men det var noget ganske andet. Grundet mine pæne soldaterpapirer blev jeg udtaget til kaptajnens oppasser, og turen gik herefter til Sønderborg. Det var jo ikke lige det, jeg kunne ønske mig, for afstanden hjem til Thy blev blot endnu længere, og med "små penge" var der slet ingen mulighed for at rejse hjem til min lille kone.

Men alting får en ende, og det gjorde opholdet i Sønderborg også. Efter tre måneder kunne jeg vende hjem, og Marie stod på stationen og tog imod mig.

Samme dag stod – også på stationen – Korsgaard fra "Tøttrupgård". "Har du noget arbejde?", spurgte han. Det havde jeg jo ikke, da jeg netop var hjemvendt som soldat. "Kan du fylde to jernbanevogne med halm?", og det svarede jeg bekræftende til.

Så jeg skulle møde næste dags morgen. Men det blev til arbejde hele vinteren, for de skulle også have drænet et stort stykke jord i Visby. Så det var på cykel fra Hørdum til Visby. Arbejdet foregik med skovl og greb – lange dage.

Samme efterår 1921 købte vi det gamle hus ved Irup skov af mor og Henrik. Prisen var kr. 1.100,- og der var lidt jord, så vi kunne have ko og hest. Jeg æltede nu tørv om sommeren og var med tærskemaskine om vinteren, det var ret godt betalt.

Vi havde også høns/hønsegård. En dag Marie kom derud, og hva´ så hun? Jo, det var rigtig "Mikkel ræv", og den skulle i hvert fald ikke tage vore høns. Så, brav som hun var, gik hun løs på "Mikkel" med en skovl, og næste dag fandt vi "tyven" inde i skoven – død.

I huset ved Irup skov blev Dagny, Henny, Henry, Anna, Bodil og Gerda født. Tiden var god, og jeg var glad for stedet. Det blev Marie aldrig, hun ville gerne, at vi skulle flytte inden børnene skulle begynde i skole. Hun kunne ikke tænke sig, at de skulle færdes alene i skoven og have den lange vej til skolen.

Jeg var så heldig i 1924 at få ansættelse ved Thisted Amts Vejvæsen, og jeg fik den syv km lange strækning fra Koldby til Bedsted. I starten var det ugentlig fire dage á 10 timer til en løn af kr. 64,- om måneden. Det var hårde år med de grusbelagte veje. Man kunne gå og feje sand ind på vejene – igen og igen, – det syntes næsten håbløs. Hver vinter kørte jeg 500-600 kubikmeter grus ud på min strækning. Det havde vognmændene forinden læsset af i dynger i rabatterne, og det blev så kørt på trillebør og fordelt på vejene. Det var jo på den måde,

Tørveæltning i Villerslev mose. Johannes nr. tre fra venstre

det foregik den gang, så jeg tænkte ikke mere over det.

Jeg fik mange gode passiarer med forbifarende. Mange var stadig til fods, skønt bilerne nu sås oftere og oftere. En ukendt mand stoppede en dag, jeg gik og fejede sand. Han havde følgende bemærkning: "Ja hidtil har vi fejet gulvene derhjemme og strøet sand på dem, – men nu er det blevet moderne at fernisere. – I fejer også vejene, og det varer vel aldrig, før også de skal ferniseres?".

Og hvad skete der, asfalteringen tog fart i 30'erne.

Efter ca. ni år i huset ved Irup skov solgte vi det for en pris af kr. 3.000,-. Vi var blevet opmærksomme på en udstykningsejendom, som var til salg. Den lå i udkanten af Hassing by, i retning mod Bedsted. Denne købte vi, og købesummen var kr. 23.000,- med kr. 21.000,- i lån. Vi havde yderligere et lån på kr. 3.000,- til køb af korn og markredskaber. Der var ingen vogn at køre noget i. Der blev også sat en pumpe op og som noget af det første et brønddæksel.

Huset var fem år gammelt, men virkede meget forsømt. Der havde aldrig været malet eller tapetseret, og kul havde ligget direkte på gulvet. At nogen kunne gøre sådan må undre én.

For læsernes skyld skal nævnes, at når jeg fra nu af siger mor, er det altså Marie.

Mor gik nu i gang med en grundig og omfattende rengøring, samt fik malet og sat tapet op. Det blev et ganske andet hus at se på, og vi fik et godt og dejligt hjem der i mange år fremover.

I handlen skulle indgå tre køer, to kalve, to heste og syv grise. De syv grise havde for øvrigt nær slået handlen i stykker, idet den tidligere ejer ikke ville, at de også skulle med, men jeg sagde jo, ellers går handelen tilbage, og så gav han sig.

Om vinteren skovede jeg træer i Irup skov sammen med Andreas, (Maries søsters mand). Vi brugte hesten til at trække dem ud af skoven med. Vi fik grenene, og ejeren (Sørensen, Irup) skulle have stammerne. Det hjalp jo godt til sammen med tørvene, som vi også selv ældede på det nederste af marken. Det kunne dog ikke helt slå til, så derfor gravede vi også "på part" i "Moselund".

Til en vejmands gøremål hørte også at slå

"vejgræs", og det blev til mange kilometer i årenes løb. Men det var også et kærkomment supplement til ejendommen og lønnen.

Årene gik, og vi havde fået endnu tre børn – Egon, Ellen og Erna. Så der var nok for mor at se til derhjemme om dagen, medens jeg var på arbejde. Om morgenen inden jeg tog af sted, hjalp vi hinanden i stalden, og ligeså om aftenen. Altid var hun i sving, for der skulle laves mad, bages, syes tøj til børnene, repareres og "syes om". Dengang vidste vi virkelig, hvad genbrug var.

På et tidspunkt var vi så heldige at få en "dobbelt-låret" kalv, og den kom faktisk til at betyde uendelig meget for hele vor eksistens. En sådan kalv var mange penge værd, og Marthinus Nielsen (naboen) ville gerne købe den, men jeg sagde nej – ikke nu. Hvis jeg kan klare økonomisk at beholde den en tid, så vil jeg det. Den skal først sælges, når den har "den rigtige vægt", og sådan blev det heldigvis. Tidspunktet kom, og kalven blev solgt (til Marthinus Nielsen) for kr. 827,-. Kalven var da 14 måneder gammel. For disse penge blev indkøbt materiale fra Vandet Savværk til et stort hønsehus, og man kan sige, at denne "dobbelt-låret" kalv " sådan set reddede hele vores økonomi.

(En dobbeltlåret kalv er en kalv med særlig kraftigt bagparti og derfor særdeles kødfuldt/red.).

For med den ekstra indtægt fra æg, der blev afsat i Brugsen, betaltes hele vore indkøb der – og mere til. Om foråret leverede vi også rugeæg.

På et tidspunkt blev jeg også snefoged og plovfører. Jeg skulle i den egenskab tidligt op om morgenen. Det har jeg heldigvis altid befundet mig godt ved.

Hvis det var glat, skulle vognmanden rekvireres, og så var det op på ladet og fylde sand i den eftertrukne spreder. Det kunne også være sne, der gav anledning til de ofte hårde tørn i de tidlige morgentimer, - helst inden de fleste andre var på vejene.

Familien samlet. Stående fra venstre: Erna, Anna, Ellen, Dagny, Henny, Bodil og Gerda. Siddende fra venstre: Henry, Marie, Bente, Johannes og Egon

Ved Maries 50 års dag

Krigen kom

og med den blev mange ting ikke ligefrem lettere. Pengene var jo små, men havde man dem endelig, var det ikke altid let at få noget. Meget skulle der købekort til, f.eks. gummistøvler, tøj, brændsel, cykeldæk m.m. Skulle der evt. købes et par lagner, skulle mor måske til manufakturhandler Christensen i Hørdum mere end én gang, før hun var heldig at få. Børnenes tøj blev gjort "større" ved mange forskellige påfund, aldrig en aften kunne mor gå til ro, uden hun først måtte i gang med nål og tråd. Der var altid større eller mindre reparationer, som skulle udføres.

Dejligt var det, at batteriradioen eksisterede. I den kunne høres – via hovedtelefoner – hørespil om Familien Hansen og meget andet. Og – ikke mindst – det dejlige budskab i maj – Krigen slut.

Sølvbryllup

1946 var året for sølvbryllup. Det var en stor dag – en festdag tillige med mange andre festdage, som vi havde haft ved børnenes konfirmationer og bryllupper. Ved sådanne fester måtte stue og soveværelse ryddes og give plads til borde og bænke, og naboerne var trofaste hjælpere.

På ønskesedlen til vort sølvbryllup var bl.a. alt indenfor lamper, idet vi havde taget den store beslutning at få installeret elektrisk lys.

Amor med pilen var stadig på farten, og det blev sågar også til tre bryllupper indenfor 10 måneder.

Slut med landbruget

I 1955 byggede vi et hus i Hassing, nærmeste nabo var skolen. Asse (vor svigersøn gift med Henny) påtog sig byggeriet, og skulle aflevere huset "fiks og færdig". Prisen herfor var kr. 24.000,-. Det var dog uden installation af varme. Mor skulle nu til at have det lidt godt. Hun havde i alle årene slidt meget hårdt, så hun fortjente at "sidde på stue" med et håndarbejde, der nu ikke altid bestod i reparationer. Og det blev da også i årenes løb til mange skønne ting, som både gør gavn og pynter – ikke mindst rundt om i hjemmene ved børn og børnebørn, som der nu allerede er nogle stykker af. Ejendommen blev solgt, og herfor fik vi kr. 58.000,-. Jeg fortsatte hos vejvæsenet og blev formand for et asfalthold. Det var for mig lettere at komme frem nu, da cyklen var udskiftet med en knallert. Men det trak i mig, for det kunne nu være rart med en bil, så jeg erhvervede mig et kørekort, og en bil fik vi købt (Austin). På det tidspunkt var jeg blevet 60 år. Så nu tog det fart, og vi kunne nu besøge vore børn, både de der boede tæt på, og de der var bosat udenfor Thy. Mange dejlige ture kørte vi ud i landskabet, hvor vi tog kaffe med. Dejlige år havde vi.

Guldbryllup

Også den store begivenhed at holde guldbryllup, der fandt sted den 21. maj 1971, fik vi lov til at opleve sammen med alle vore børn, svigerbørn, børnebørn og øvrige familie, venner og naboer. Det var en solskinsdag som startede om morgenen med kaffe i den tidligere skolestue i Hassing og middag på Bedsted Kro med ca. 150 gæster.

Mor og jeg havde det stadig godt og var ikke særlig plaget af sygdom. Det kan man i øvrigt sige, at vores "store" familie har været skånet for, - men den 19. februar 1976 døde mor efter kun få dages sygdom. Hun blev indlagt på Koldby sygehus – og døde der.

Det var en stor sorg for mig. Efter så mange år sammen så pludselig alene. Men det blev, som mor selv ønskede det, at hun måtte dø, hvis den dag skulle komme, at hun ikke længere kunne passe sig selv.

I en sådan sorg er det virkelig godt at have

Tre brødre med fruer og søster Henny. Stående fra venstre: Marie, Johannes, Sara, Niels og Elna. Siddende fra venstre: søster Henny og Kristian

en stor børneflok, også i årene derefter. Der er altid nogen, der kommer på besøg, og mange steder for mig at tage på visit og glæde sig over.

Der kommer "nye skud på stammen", og fester er der holdt et utal af – barnedåb, konfirmationer, bryllupper og sølvbryllupper. Ja, hvor mange forældre med en sådan børneflok er det forundt at opleve sølvbryllupsfest med næsten alle. Det sidste par fejrer dagen i foråret 1989, – det får jeg forhåbentlig også med.

Jeg boede stadig i vort hus, Vestervigvej i Hassing, og jeg havde hidtil selv holdt huset rent, ordnet haven, samt stået for madlavning, men det kan man også på et tidspunkt køre træt i. Det blev så ordnet sådan, at jeg fik et par timers hjemmehjælp om ugen, og det var virkelig dejligt, så havde jeg jo det at se hen til. Grethe var min hjemmehjælper. Vi kunne tale om alting, og hun kendte efterhånden alle familiemedlemmer gennem vores hyggelige stunder med tilhørende "kaffesludder".

Det blev også efterhånden lidt træls med det at lave mad til én person, så jeg kom ind under ordningen med madudbringning fra plejehjemmet i Koldby. Det var virkelig dejligt at få dampende varm mad lige ind ad døren hver dag, - det nød jeg.

I de sidste mange år har jeg haft god tid til læsning af bøger. Heldigvis for mig var der indrettet bibliotek i den tidligere skolestue i Hassing, og det kunne jo ikke være lettere. Det var jo den nærmeste nabo, så det benyttede jeg flittigt og havde dejlige stunder med en god bog. Et godt foredrag i præstegården eller i forsamlingshuset deltog jeg også gerne i. Et virkeligt godt naboskab var der også. Vi gik på visit hos hinanden, drak kaffe og drøftede dagen og datidens oplevelser og problemer. Min daglige gåtur gav mig også lejlighed til at tale med én eller anden. Der skulle også af og til handles lidt i Brugsen, og mange mennesker kender jeg, så nu hvor man ikke mere har så travlt, kan der godt gå et par timer af dagen med noget sådant.

85 års dagen

blev fejret som en stor "familiefest". Børnene spurgte, hvad jeg ønskede mig som gave på dagen. Ingenting svarede jeg, bare det I vil komme

alle sammen. Jeg vil gerne se jer alle samlet. Villerslev forsamlingshus blev så lejet, den varme ret bestilt på Østerild Kro, og resten af maden sørgede børnene for ved fælles hjælp. Det blev en god dag, og der manglede blot 2, som var lovlig undskyldt, idet de boede i henholdsvis Frankrig og Florida, med den nærmeste familie blev til 113 personer.

Jeg begyndte efterhånden også at føle havearbejdet, og hvad dertil hører, som en belastning, og kunne tænke mig at sælge huset for derefter at flytte til "et hjem". Jeg blev skrevet op til en plads ved første lejlighed, men der må man væbne sig med tålmod, og et par gange var det lige "på nippet", og dog blev det udsat. Der var bestandig nogen der trængte mere end jeg.

Sydthy kommune skulle bygge til på alderdomshjemmet i Bedsted og lovede helt bestemt, at når byggeriet var færdigt, skulle der blive en stue til mig. Jeg flyttede ind foråret 1986, og huset blev solgt, så jeg bor her nu på 3. år og er meget glad for det. Man er aldrig mere helt alene, altid er der folk omkring én, hvis man har lyst til at snakke, og man kan gå ind til sig selv, hvis man ønsker det. Søde "hjælpere" er her døgnet rundt, og et dejlig terapilokale i underetagen, hvor jeg tilbringer mange timer i hyggeligt samvær med de øvrige beboere.

I juli måned 1988 havde hjemmet arrangeret sommerferie for os ved Vestkysten. Foruden os fra Bedsted deltog også beboere fra plejehjemmet i Ydby og Hurup. Det var dejlige dage fra mandag til fredag, hvor vi oplevede meget og blev underholdt samt passet og plejet af vort altid søde personale.

90 års dagen

Den 23. september 1988 er dagen, hvor jeg fylder 90 år. Plejehjemmet har givet tilsagn om at markere dagen ved en middag, hvortil jeg må invitere mine børn og venner til middag om aftenen. Det bliver forhåbentlig en god dag, som jeg kan huske på og glæde mig over tillige med alle de dage, der er gået forud. Jeg syntes selv jeg indtil nu har fået lov til at opleve en forfærdelig masse ting, og som jeg erindrer det nu, er de gode ting absolut i overtal. Men ingen mennesker på jorden kan jo "helt gå ram forbi", ej heller min familie. Vi mangler desværre nogle stykker i dag.

Jeg har det heldigvis sådan, at jeg altid glæder mig til en ny dag, og hvad den vil bringe, - hvem kommer, eller ringer mon i dag? Der er da i hvert fald muligheder, idet jeg dags dato har 36 børnebørn, 51 oldebørn og et tipoldebarn, foruden børn og svigerbørn.

90 års fødselsdag

Storkær i Ørum og dets afvanding

Et af de større afvandingsarbejder her i landet udført for 100 år siden

Thisted Amts Avis 26. 08. 1936

I den vestlige side af Ørum sogn ligger Storkær. Et engareal på 300 tdr. land, hvoraf den største del bruges til dyrkning, medens det øvrige benyttes som græsningsarealer.

I år er det netop 100 år siden, at udtørringen af Storkær blev afsluttet og arealet udstykket mellem lodsejerne. Lejlighedsvis havde man rundt om i landet afvandet mindre arealer ved hjælp af grøfter, men udtørringsarbejdet med Storkær Sø skulle blive et af de allerførste af sin art.

Før sandflugtens tid var Storkær en stor og frugtbar eng, noget af arealet var endog dyrket. Ved de senere kanalgravninger fandt man stenalderredskaber og lerkarskår fra bebyggelser stammende fra en tid, da landet lå noget højere end det gør nu. Lodbjerg sogn var det, der først skulle lide skade af sandflugten Allerede i det 14. århundrede banede sandet sig vej over den dyrkede jord, og der skulle ikke gå lang tid, før sandet over det flade terræn skulle nå Storkær, hvis udløb til Flade Sø blev tilstoppet. Fra eng blev området til sumpet kær for til sidst at ende som værende en sø, hvis areal stadig formindskedes af flyvesandet.

37 lodsejere deltog i udtørringen

Allerede i 1815 fik man kgl. bevilling på udtørring af søen, der endnu i 1825 står opført på et samtidigt kort som Storkær Sø, en mil i omkreds. I 1828 var den største del af grøftegravningen tilendebragt, og i 1836 kunne det udtørrede areal udskiftes mellem de 37 lodsejere, som havde deltaget i udtørringen.

Afløbet blev en kilometer lang kanal gravet fra Storkær til Ørum Sø. Den blev ført syd på gennem klitterne og blev på sine steder 6 alen bred og 10 alen dyb. Det voldte megen vanskelighed at få kanalen gravet, da det løse sand ville skride, hvorfor man måtte ramme pæle ned og afstive med fletværk.

Sjælen i foretagendet

Sjælen i foretagendet var gårdejer Erik Ravnsmed i Ørum, der havde fået udtørringsarbejdet sat igennem. Hans iver kølnedes ikke ved de mange hindringer, som projektet mødte. Lang tid tog det, men han så det jo også lykkeligt tilendebragt.

Omkring 1814 var det, at Erik Ravnsmed fik interesse for sagen. Han havde hørt de gamle fortælle om de gode enge, der engang havde været, hvor søen nu bredte sig og mente, at der kunne blive eng igen, hvis vandet blev afledt. Det kneb med at få de andre lodsejere med i arbejdet, men det lykkedes, hvorfor de i 1815 kunne sende deres ansøgning til kancelliet om afvandingen.

Lodsejerne udførte selv alt arbejdet

Betingelserne for udtørringen var, at det ikke skulle koste rede penge, man ville selv udføre arbejdet. Arealet, der blev indvundet, skulle fordeles mellem de lodsejere, der havde deltaget i arbejdet og efter den tid de havde hjulpet. Det gav efter sigende anledning til en del stridigheder bagefter.

Særligt blev ejeren af Ørumgaard beskyldt for, at han fik mere, end han kunne tilkomme. Der var også dem, der ikke var mere interesserede i deres part, end at de efter tildelingen solgte deres indvundne stykke for nogle flasker brændevin.

Men de, der havde tvivlet om et godt resultat, blev gjort til skamme, og en dag kunne man færdes omtrent tørskoede over det store areal, der for den allerstørste part viste sig at bestå af tørv og dynd. Allerede i 1842 kunne der avles over 300 læs hø i kæret, men de første år måtte man dog gå på fjæl, når høet bjergedes.

Erik Ravnsmed

Erik Ravnsmed *(Erik Jensen, kaldet "Ravnsmed". Red.)* var født i 1778 i Hassing sogn ved Galgebakkerne. Han kom som ungt menneske til søs og nåede derved vidt omkring. Han blev udskrevet til marinen, hvor han var soldat i 13 år og deltog i de engelske krige. Han skal have været en dygtig og modig sømand, der flere gange under krigen gjorde sig fortjent. Han har selv fortalt, at en af de få gange, han blev rørt, var, da hans kaptajn efter et heldigt kup på et engelsk fartøj, klappede ham på skulderen og sagde: "Det var godt gjort, Ravnsmed, hvad bed har du brugt".

Englændernes ran af vor flåde gik ham dybt til hjertet. Endnu i sin høje alderdom kunne han harmes stærkt, når der blev talt derom. Englænderne, som han ofte siden som strandfoged kom i berøring med, huede ham aldrig. "Dem kan man ikke stole på", sagde han.

I hele sin lange soldatertid havde han kun orlov tre gange, og foretog da rejsen fra København til Thy til fods.

Efter sin hjemsendelse blev han gift med en enke, Karen Andersdatter, der ejede en gård i Ørum. Det fortælles, at han gjorde hendes bekendtskab, da han fra sit hjem i Hassing var "Sendingsfører" til mandens begravelse.

Gården har navn efter Hellebjerg, som ligger nordøst for gården. Her er fundet en mængde kværnsten, som vidner om tidlig bosættelse. Gården brændte d. 9. oktober 1925, men blev begyndt genopbygget allerede samme år. I den foreliggende artikel fortælles det, at en af Erik Ravnsmeds sønnedøtre, Erikgine Frederiksen, bor i Ørum i 1936, hvor artiklen er skrevet. Hun blev gift med Anders Frederiksen og sammen ejede de "Hellebjerg".

I ægteskabet var der fem børn, hvoraf en af drengene var Jens Peter Frederiksen, som siden overtog gården. Hans søn, Anker Frederiksen, ejede "Hellebjerg", indtil 1966. Han blev siden opsynsmand i den nærliggende Hvidbjerg vesten Å klitplantage, hvor han var ansat i 40 år.

Han ejer nu gården "Nedergård" i Istrup. (Red.)

Om Erik Ravnsmed fortælles, at han var en stor kraftig mand og ikke så lidt af en hård negl. I 40 år var han strandfoged, og endnu da han var 75 år, gik han dagligt ud til havet udfor Hellebjerg, en strækning på en mil. I hans tid

Gården "Hellebjerg", beliggende Kystvejen 76 i Ørum Sogn. Foto ca. 1907

Familien Frederiksen m. fl. udenfor "Hellebjerg" fra Marens konfirmation i 1907. Personerne er fra venstre: I døren står Frederik, den yngste af sønnerne. Dernæst Jens Peter, ca. 8 år, A. K. Frederiksen, lærer i Hørsted, Else Frederiksen og Maren Frederiksen. Næstefter Anders Frederiksen, gift med Erikgine, barnebarn af Erik Ravnsmed, forældre til børnene

strandede der mange skibe på kysten, og ofte var der mange skibsbrudne søfolk indkvarteret i hans gård, indtil der blev lejlighed til at få dem sendt til deres hjemsted.

Foruden strandfogedembedet havde han endnu mange hverv, men han forsømte ikke sit eget og ville selv stå for alt. Han havde tre børn, den ene var en søn, der skulle have gården, men den gamle ville selv stå for styret. Han blandede og såede selv sin sæd, og selv da han blev så dårlig på synet, at han ikke alene kunne klare såningen, ville han ikke give op, men lod en dreng gå foran sig for at angive retningen. Det var vist ikke noget overdrevet skudsmål, hans far havde givet ham, da han sagde, at Erik var så hård som et metal, ikke engang en diamant kunne bide på.

Til den del af Storkær, der lå vest for kanalen, skulle man en lang omvej ad Lodbjergvejen. Derfor skulle han have de andre lodsejere med til at lave en bro over kanalen nærmere ved kæret. Det ville de dog ikke, de lo ad ham, men han byggede selv sin bro, og da den først var der, ville de også gerne benytte den. Det kunne de også få lov til men mod betaling i form af arbejde. Senere købte de part i broen.

I det hele taget var han en driftig mand. Gården, som han overtog ved sit giftemål med enken, forbedrede han meget og udvidede ved tilkøb af jord.

Da han var ved de 80 år, fik han koldbrand i fødderne, hvorfor han søgte råd hos Maren Skriver i Bedsted. Rådet han fik, gik ud på, at han skulle have fødderne bundet ind i klude dyppet i saltlage. Det var en hård kur, men den hjalp ham ikke, han måtte holde sengen. I 1863 døde han 84 år gammel, og sønnen Jens Peter Eriksen, der fik gården, efterlod sig kun døtre.

Endnu lever fire af Erik Ravnsmeds sønnedøtre, nemlig Karen Marie Olsen i Ørum, 89 år gammel, Dorthe Marie Jensen, Heltborg, 86 år, Else Marie Boddum, Sinnerup (Sindrup), 80 år og Erikgine Frederiksen, Ørum, der er 73 år.

Storkær i dag

Storkær af i dag er en frodig engstrækning med tørvebund, der let lader sig dyrke og hvor der nu gror store afgrøder. Hvor vandet i flere hundrede år stod højt, græsser der nu heste og kreaturer.

Det var en slags pionerarbejde, der blev taget op herude af den stejle men stovte Erik Ravnsmed, der havde været ude og se verden.

Nu breder det dyrkede areal sig længere mod vest ud i klitten. Storkær er ikke længere den yderste forpost. År efter år gnaver man sig ind i det flade hedeareal mellem klitrækkerne og bøder på de tab, som tidligere generationer led ved at forhugge de gamle skove og give sandflugten rådighed over egnen.

Kr. A. (alias lokalredaktør, Kristian Andersen, Hurup. Red.)

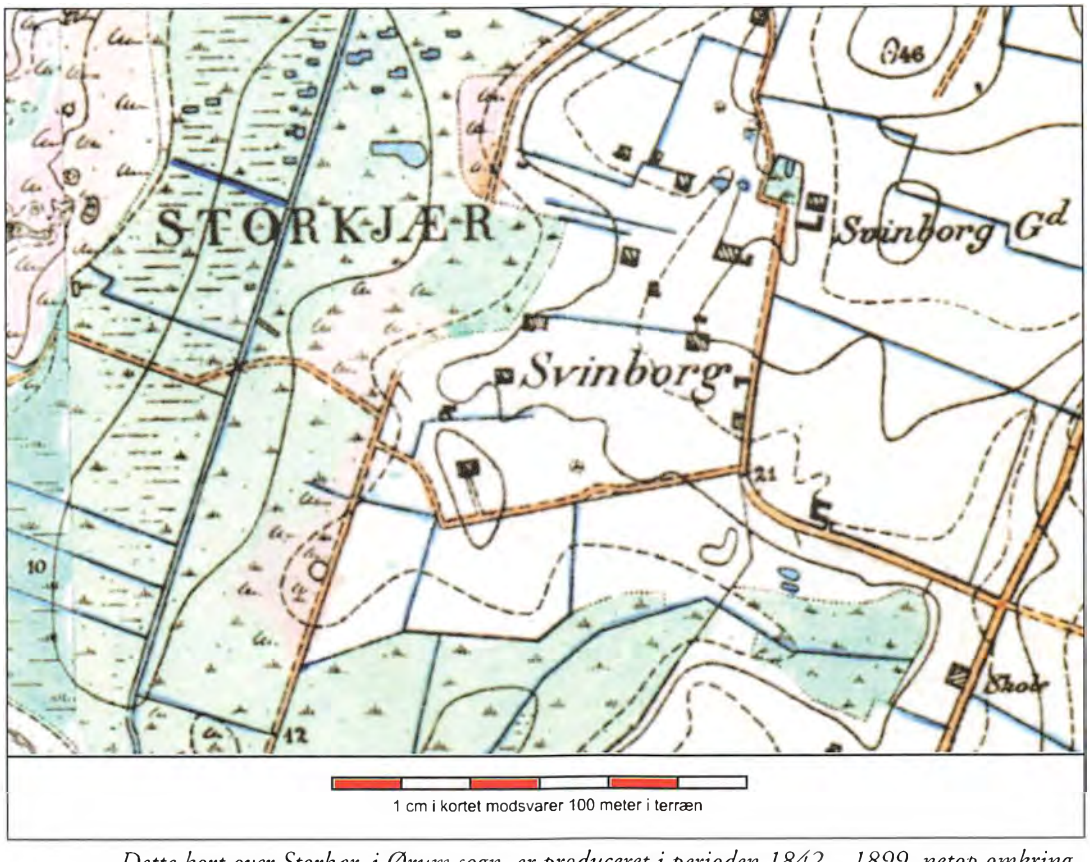

Dette kort over Storkær, i Ørum sogn, er produceret i perioden 1842 – 1899, netop omkring tiden hvor afvandingsprojektet var tilendebragt

Hørdum stationsby og Koldby gennem 30 år

Et tidsbillede nedskrevet i 1916

Af 1. lærer ved Hørdum Skole, Anders Kristian Salmonsen

Anders Kristian Salmonsen blev født d. 25. februar 1876 i Hundborg[1].
Han var søn af præstegårdsforpagter Salmon Pedersen og Mariane Christensdatter.
Salmonsen døde d. 8. maj 1918 i Hørdum og blev begravet samme sted 14. maj 1918.

Fjerde station på banestrækningen Thisted-Struer er Hørdum. Det ligger ikke så mange år tilbage i tiden, at egnen både vest og syd for Stationen lå i uopdyrket hede. Nu kan der knapt fås lyng til optænding. En driftig befolkning har forvandlet hedelandskabet til et kulturlandskab. Det er nu sket, hvad H. C. Andersen skriver i en af sine sange: Om føje år heden som en kornmark står. Selv om man må sige, at det er godt, det er således, når det betænkes, hvilke værdier jorden kan frembringe, så er der dog ældre folk her, som i mere end en menneskealder har levet og boet omgivet af lyng, der hellere havde set lyngjorden uberørt af kulturen. Det kunne jo være så rart at færdes over alt, jorden var jo på en måde alles og ingens, og lidt billig brændsel var der også lejlighed til at få. Ejerne så ikke så nøje på et læs lyng, når folk selv bjærgede det. Omgivelserne har nu ganske skiftet billede; det er som et nyt stykke natur, der er arbejdet frem, et statueret eksempel på, hvorledes menneskene har gjort jorden underdanig.

Hvad der i særlig grad har bidraget dertil er selvfølgelig dette, at egnen i året 1882 fik

Hørdum station. Foran fra højre nr. 1 Martin Olesen. Bagest fra højre nr. 2 Vilhelm Olesen

[1] Fra kirkebøgerne i Hundborg- og Hørdum sogn

sin jernbane. Stationens første forstander hed Madsen som i 1898 forflyttedes til Mørkov på Sjælland, hvor han døde. Han omtales som en overmåde flink "forvalter", som forstanderne almindeligvis kaldtes dengang, og en særdeles virksom natur. Stationens vækst og velfærd lå ham stærkt på sinde. Han var således en af de mest ihærdige i arbejdet på at få et "Fællesmejeri" oprettet, hvilket lykkedes i 1886. Dette mejeri har for tre til fire år siden standset sin virksomhed, men holdtes dog i gang en del år efter, at Andelsmejeriet var oprettet. En hærværende købmand har nu købt det og benytter det til pakhus og støbegodslager o.l. – Samtidig med banens åbning byggedes kroen af daværende kroejer Nyboe i Koldby. Kroen var i en del år forpagtet ud, først til Chr. Poulsen, der senere overtog Hurup Kro, og dernæst til Jens Tølbøll, søn af gårdejer Søren Tølbøll i Tøttrup, og endelig til Johannes Jensen, som havde den i fem år, hvorefter han købte Brørup Kro; han er nu død. Da Jensen fraflyttede kroen, blev den solgt til ovennævnte Tølbøll, der atter efter nogle års forløb afhændede den til gårdejer Knakkergaard, af hvem dens nuværende ejer Johs. Jepsen købte den. Kroen har i årenes løb fået mange udvidelser, dels i de store stalde og kørestald og dels i en stor sal. I kroens første tid var der kørestald i den nuværende hovedbygnings nordligste gavl, der hvor "Retsdagene" afholdes. Om disse senere.

I midten af firserne kom de første næringsdrivende til Hørdum. En købmand Olsen anlagde og drev den første købmandsforretning i den nuværende lave bygning overfor stationen, men mellem mineralvandsfabrikken og hjørnebygningen. Omtrent samtidig med købmandsforretningen fik byen sin bager. Det var en bager Christensen, som kom fra Visby, der opførte bageriet; han levede kun kort, men hans enke fortsatte endnu et stykke tid forretningen, men afhændede den derefter til bager Kroer, der nu bor i Thisted.

Lige overfor Stationen byggedes af murer Tandrup fra Hørsted det hus, hvor mineralvandsfabrikken findes. Denne bygning solgtes få år efter til Carl Pedersen fra Hvidbjerg, der drev en lille manufakturforretning, som kun holdtes gående ganske få år. Niels Overgaard, der er født her i sognet er nu tandlæge i København, købte ejendommen og anlagde mineralvandsfabrikken, som blev købt af Johannesen, forhenværende ejer af "Gisselbæk" i Hassing sogn. Dennes søn, Jens Johannessen, er nu indehaver af forretningen, der er bekendt for sin udmærkede sodavand. Forretningens officielle navn er for øvrigt "Mineralvandsfabrikken Thy".

Nuværende murermester Carl Nielsen flyttede til Hørdum i 1885, samme år kom maler Pedersen, der endnu driver sin malerforretning i den af ham i 1889 opførte ejendom. Omtrent ved samme tid kom der en saddelmager, en skomager og en urmager til byen. Imponerende har byen ikke været i midten af firserne; der fandtes da kun 7 – 8 bygninger, stationen medregnet, så indbyggertallet har højst været 30 – 40. At borgerne på den tid, der her er tale om, ikke har været særlig belemret med denne verdens gods illustreres ret godt ved følgende lille træk. De indlod sig på den efter deres økonomiske omstændigheder ret vidtløftige eksperimenter at anlægge en keglebane. Daværende købmand Jensen i Gudnæs leverede tømmeret til banen – på kredit naturligvis – og en drejer i Thisted var så heldig at få den store leverance af kugler og kegler, hvilket beløb sig til den svimlende sum af 25 kr. Samme drejer har været en forsigtig mand, som havde skrevet sig bag øret, at selv om folk er nok så gode, så er dog pengene bedre; thi han ville ikke udlevere kugler og kegler uden kontant betaling, og dermed er vi nået til begivenhedens kritiske punkt, da det nu viste sig, at de kun ved forenede anstrengelser kunne fremskaffe beløbet, så de kunne gøre sig klar af drejeren.

I 1889 byggedes i det mindste tre ejendomme nemlig af maler Pedersen, tømrer Hans Holm og smed N. Petersen. Maler Pedersen bebor endnu samme ejendom og har i de mange år drevet en stor og solid malerforretning og tillige i de sidste år en betydelig galanterihandel. Endvidere kan anføres, at telefoncentralen bestyres af maler Pedersen. Denne central var den første i Thy – Thisted undtagen – idet den åbnedes 1. november 1891 og kan således 1. novem-

ber d. å. fejre 25 års dagen for sin bestående. Af kendte mænd, hvis navne nævnes i forbindelse med centralens oprettelse, kan anføres stationsforstander Madsen, proprietærerne Sørensen, "Irup", Lützhøft, "Tandrup", Bille, "Koustrup", dyrlæge Søgaard Christensen, Koldby o. fl. Nuværende bankdirektør Dolleris, Thisted, var direktør for centralen, indtil den senere indgik under Jysk Telefonselskab.

Den af tømrer Holm i 1889 opførte ejendom er det nuværende afholdshotel, der ejes og drives af ejendomskommissionær S. Pedersen. Selvfølgelig er såvel en sal som en kørestald knyttet dertil.

I foråret 1889 begyndte smed Petersen sin forretning under små forhold; men efterhånden arbejdedes forretningen op til, hvad man kalder en stor forretning, så at han det meste af tiden har kunnet beskæftige 6 – 7 mand, og den dag i dag har han rigeligt med arbejde til 4 – 5 mand foruden sig selv, skønt der for et par år siden indfandt sig en konkurrent på pladsen. Selvfølgelig arbejdes der i alt, hvad vedrører smedefaget; men det er dog særlig som vogn- og beslagsmed, han har arbejdet forretningen op. I en del år var Stationsbyen repræsenteret af smed Petersen i sognerådet for Skyum – Hørdum.

De første skræddere i Hørdum var en Olsen og senere en Yde, som for resten slog sig på kreatur- og ejendomshandel; de er begge for længst borte fra egnen. Senere kom skræddерne L. C. Pedersen og A. C. Jensen, af hvilke førstnævnte i sommeren 1916 tilhandlede sig Harboøre Badehotel, som han altså nu driver. Skrædder Jensen er således ene på pladsen og har som skræddere næsten altid har, forfærdelig travlt, hvad han for øvrigt også havde, da der var en konkurrent.

Af andre næringsdrivende, som byen nu har, kan nævnes to slagtere, en barber, tre bygningstømrere, en snedker Bisgaard, der indtil for et par år siden ejede afholdshotellet, men som nu kun varetager sin solide møbelforretning, samt endelig et maskinsnedkeri.

Det mest iøjnefaldende ved stationsbyen, når man på afstand betragter den, er de to tårne, som rager op over alle andre bygninger. De er prydelser på de to hjørnebygninger som findes midt i Stationsbyen. Hjørnebygningen nær-

Hørdum. Parti fra byen set fra øst

Mælketur fra Hørdum mejeri. På den udsmykkede mælkevogn ses Jens Søgaard, Skyum

mest stationen er opført i 1905 af daværende købmand ved stationen J. B. Tølbøll, broder til den føromtalte Tølbøll, der var kroejer. Kort tid efter solgte købmand Tølbøll hele det store bygningskompleks til en forhenværende købmand Jacobsen fra Villerslev, der imidlertid lejede købmandsforretningen ud til sin svoger, A. S. Bangsgaard, som nu driver en større købmandsforretning der. I samme hjørneejendom er der en del lejligheder og butikslokaler til udleje. I en af butikkerne har snedker Bisgaard møbelforretning. Endvidere afgiver bygningen kontorlokale til den filial, som Thylands Bank i Hurup har oprettet i Hørdum med kontordage to gange ugentlig.

Den anden hjørneejendom – eller tårnbygning, som de således kaldes – ligger lige overfor Gæstgivergaarden og er opført af den førnævnte bager Kroer i året 1900. I denne har der siden dens opførelse været drevet manufakturhandel. Fra først af var forretningen filial af den driftige manufakturhandler N. I. Thykiers forretning i Thisted. Den blev hele tiden bestyret af dens nuværende indehaver, Hans Christensen, der for få år siden overtog den for egen regning og nu har efter alt at dømme en god forretning. Så der er ingen fare for, at den skal komme til at dele skæbne med de forretninger af samme slags, som i stationsbyens første tid blev forsøgt. Begge tårnbygninger er opført i to etager.

Går man syd på fra hjørnebygningen, forbi smed Petersen, kommer man på venstre hånd til en to etagers bygning, hvori der drives en solid købmandsforretning af G. Petersen; det er denne købmand som ejer det nu nedlagte "Fællesmejeri".

Andelsforetagenderne er forbeholdt Stationsbyens sydlige del, idet såvel Andelsmejeriet "Nyhaab" samt "Hørdum og Omegns Brugsforening" er beliggende der. Andelsmejeriet er opført i 1904 og er et i alle måder tidssvarende mejeri, der må tælles blandt de største i Thy, idet der årligt behandles ca. 6 mil. pund mælk, så der er noget for dets dygtige mejeribestyrer Fr. Jensen at varetage. Brugsforeningen er opført i året 1906. Den har årligt den anseelige omsætning af 3 – 400.000 kr. Forretningens bestyrer, Th. Thomsen, er den anden siden dens oprettelse.

Endnu skal tilføjes, at Hørdum var den første

stationsby i Thy, som fik elektrisk lys, ganske vist kun en dag forud for Hurup. I de første år var det en privat mand, snedker Kjær, som da ejede maskinsnedkeriet, der leverede lyset; men for ca. fem år siden dannedes et interessentskab, som i foråret 1912 byggede et elektricitetsværk, der nu forsyner byen med lys og drivkraft. Værkets bestyrer er den førnævnte ejer af mineralvandsfabrikken, Jens Johannesen.

I retslig henseende hører Hørdum under Vestervig Herredskontor; men da der er ca. 15 km. mellem Hørdum og Vestervig, var det forbundet med stort besvær for folk at komme dertil, når de havde sager at afgøre med kontoret. Dette forhold er nu ændret derved, at der to gange om måneden holdes såkaldte "Retsdage" i Hørdum, hvor altså vidneafhøringer, dødsbosager o. l. kan afgøres, hvilket er et stort gode for beboerne i jurisdiktionens nordlige sogne.

For et par år siden blev stationsbygningen betydeligt udvidet, således at den nu fremtræder i en ny og tidssvarende skikkelse. Kontorlokalet blev betydeligt udvidet, hvad der også i høj grad tiltrængtes, der blev forhal, hvor billetsalget foregår, og der blev etableret en stor og i særlig grad hyggelig ventesal, der altid er holdt ren og om vinteren er godt opvarmet, hvad der ikke kan siges om alle ventesale på Thybanen, hvor det i særdeleshed er af betydning, at det kan være lidt varmt og hyggeligt for de rejsende. Ofte må der tilbringes et par timers stuearrest i stationens ventesal, når der ventes på f. eks. første morgentog til Thisted, der undertiden bliver et middagstog, eller sidste afgang til Thisted, som til tider rettest burde kaldes morgentog.

Den nuværende stationsforstander Andersen, der er overmåde dygtig og punktlig, afløste Madsen i 1898. Til stationen er knyttet en medhjælper samt to portører.

Et betydeligt økonomisk gode må det siges at være, at markedet i året 1902 blev flyttet fra Koldby til Hørdum; thi markedsgæsterne må naturligvis "punge ud" på den ene eller den anden vis, så at der de to markedsdage, forår og efterår, kommer en del penge til byen til de forskellige næringsdrivende.

I religiøs henseende afgiver byen et meget broget billede, idet der er folk, som slutter sig til Indremission, den Grundtvigske retning, Centrumspartiet, Brødremenigheden, Frimissionen eller Baptisterne; som man ser, noget for enhver smag. Om det er til byens ros eller dadel skal jeg ikke her komme ind på; her er kun noteret kendsgerninger og ikke en vurdering af deres betydning.

Omtrent 300 meter øst for Hørdum ligger skolen, højt og frit. Indtil 1890 lå skolen ved kirken, der ligger midt i sognet, men efterhånden som stationsbyen voksede op, blev en omordning af skoleforholdene nødvendigt. Den nye skole, som blev bygget ved Stationen, toges således i brug i foråret 1890. Skolen var dengang kun for to klasser; men i 1901 var børnetallet så stort, at lærerkræfterne måtte forøges. Dog blev der ikke straks bygget, men der undervistes de første par år i lejet lokale, og endelig i 1913 blev der bygget til en 2. lærer. Da skolen blev flyttet fra kirken og op til Stationen, var P. Møller Christensen dens lærer. Da han i marts 1912 efter kun få dages sygeleje afgik ved døden 54 år gammel blev nedskriveren af disse linjer hans eftermand i embedet.

Lige i skolens nærhed findes der to mægtige kæmpehøje, Skuldarhøj og Hørdarhøj, af hvilke den sidste menes at have givet sognet navn. Fra den største af dem kan man i klart vejr tælle mellem 25 og 30 kirker.

Således omtrent former et billede sig af Hørdum Stationsby gennem et tidsrum af 30 år. Nogen yderligere større udvikling synes ikke at være forestående, hvad vel også til dels skyldes det nærtliggende Koldby.

Stationsbyens indbyggertal er ca. 370.

Koldby

I sognets østlige del ca. 1½ km. øst for Hørdum stationsby ligger Koldby, der i retning fra syd til nord gennemskæres af landevejen fra Thisted til Oddesund og i retning fra vest til øst af forbindelsesvejen mellem Hørdum station og Skyum således, at der dannes en korsvej midt i Koldby by. Koldby er et af Thylands smukkeste steder. Hvad der især bidrager til at give byen et så venligt udseende, som tilfældet er, er den anseelige smukke have, som allerede er anlagt i

Else Marie Nyboe (Korsgaard) 11.01.1833 - 26.03.1911. Johannes Conrad Nyboe 04.03.1830 - 05.03.1908

året 1866 af Johannes Nyboe og hører til den nu i 1908 nedlagte Koldby Kro.

Hvem der er kendt på egnen, kan ikke nævne navnet Koldby uden at sætte det i forbindelse med navnet Nyboe. Hvad Koldby er blevet gennem årene, er den blevet i kraft af, hvad Johs. Nyboe har virket og øvet. Han har utvivlsomt været en af Thylands mest virksomme, mest forudseende og mest initiativrige mænd. Fra små kår arbejdede han sig op til at blive egnens krøsus. Han var født på Nees på Mors, men faderen købte senere en gård på Holstebroegnen, hvor Johs. Nyboe allerede som dreng viste sine medfødte evner og sin lyst til at handle. I sin ungdom rejste han rundt som kræmmer og falbød sine varer og kom også til Thy, hvor han på "Tøttrupgaard" - en større gård her i Hørdum sogn – fandt hende, der skulle blive ham en trofast og overmåde dygtig hustru og husmoder. I året 1856 købte Nyboe den gamle og kgl. privilegerede Koldby Kro; men allerede to år efter byggede han på den anden side af vejen en ny krobygning, som den dag i dag er en af byens mest anselige bygninger. Koldby Kro har gennem tiderne, lige til den i 1908 blev nedlagt,

Koldby Kro ca.1890. De to gamle er Else Marie og Johs. Nyboe. Stående ved hestevognen: Niels Korsgaard Nyboe (søn født 1863). Siddende v. lågen: Marius Ib Nyboe (søn født 1867). Resten ukendt

været Thylands mest renommerede kro. Det var et sted, hvor de rejsende vidste, at de fik det bedst mulige for pengene, både hvad logi og forplejning angik. Johs. Nyboe og hustru var et par overordentlig agtværdige krofolk, der ikke tjente deres store formue ved at lade folk beruse sig der.

Nedskriveren af disse linjer har således hørt fortælle, at en gang efter flyttetid, maj eller november, kom der et par karle ind for at få et par bajere. Nyboe kendte dem ikke, da de nys var kommen til egnen, men ved at udspørge dem, erfarede han, at de tjente på gårde i nærheden, og så sagde han på den ham egen bestemte måde: "I kan just ingen bajere få her, brug I jer penge til noget nyttigere!"

Nyboes interesse var vidt omspændende. Først og fremmest interesserede han sig for det, som var hans hovederhverv nemlig kreaturhandel.

Han var kendt overalt i Thy og på Mors, hvor han opkøbte folks køer og magre stude, som han i store flokke lod drive til Husum marked; banen var jo endnu ikke kommen. Han tingede ikke med folk, når han var ude på handel, men gav et raskt bud, og blev det ikke modtaget, var han ude af døren med det samme. En overmåde hurtig fodgænger var han, og det fortælles også om ham, at han engang, da han var på farten, kom op at køre med en mand, men bad lidt efter at måtte komme af, da han ikke havde tid til at køre. Han havde adskillige gange gennemkrydset både Thy og Mors på sine ben.

Plantningssagen havde også hans store interesse, hvad bl.a. den store have ved Koldby Kro vidner om, ligesom han også med energi kastede sig over hededyrkningen. Han købte således et engstykke samt 17 eller 18 hedeparceller sammen i det nærliggende Harring sogn og fik derved en ejendom på ca. 100 tdr. land, og der byggedes en gård, som nu hedder "Harring Hedegaard". Nyboe forstod at drive hede op; han gennemdrænede jorden og gav den mergel og skyede i det hele taget ingen bekostning i så henseende.

Byens udvikling lå ham også stærkt på sinde, hvad de mange bygninger, som han har bygget i Koldby, vidner om. Han fik således bygget en smedje, et bageri, apoteket samt lægeboligen. De to sidstnævnte opførtes i 1876. Nyboe var også virksom for at skaffe egnen et sygehus og i forbindelse med amtsrådsmedlemmerne Nyby, "Øland" og Korsgaard "Tøttrupgaard", lykkedes det at føre planen igennem, idet Nyboe tilbød at give byggegrunden under forudsætning af, at det blev bygget i Koldby, hvad det altså blev.

Fra midten af tresserne, til banen i 1882 kom, var postbesørgelsen mellem Thisted og Oddesund samt Vestervig overdraget til Nyboe. Kun to dage om ugen, torsdag og søndag kørte posten til Vestervig. Som allerede omtalt var Nyboe en overmåde forudseende mand, så at han, da banen kom, havde sikret sig de jordstykker nærmest banen, hvor det kunne forudses, således f. eks. i Sjørring, Hørdum og Hurup.

Gennem mange år var der store markeder samt statsdyrskue knyttet til Koldby; nu er dyrskuet forlagt til Thisted og markedet til Hørdum station, vistnok i 1902. Offentlige hverv havde Nyboe så vidt vides ikke, men det er ganske naturligt; thi en mand, hvis mange interesser gjorde, at han bestandig var på fart, kunne selvfølgelig ikke have med kommunale eller andre offentlige sager at gøre, han havde simpelthen ikke tid. Nogen forhandlings- eller mæglingsmand har han sikkert ikke været. Hvad han var, det var han helt, og for ham var noget enten meget godt eller også meget slet. Mellemstandpunkter lå ikke for ham. Et lille vers rinder mig i hu, og det hedder:" Skal alt sig vel i huset føje, med alt hav selv et vågent øje". Dette vers passer i særlig grad på den gamle fru Nyboe. Hun udfoldede den samme energi i hjemmet, som hendes mand udenfor. Nyboe vidste, at selvom han rejste ud, skulle alt nok blive passet. Hun passede først og fremmest hjemmet inden døre, men hun havde også et vågent øje med bedriften derude.

Hørdums kirke har og vil have til senere tider et synligt minde om Johs. Nyboe og hustru, idet de har skænket det store og udmærkede orgel, som findes der.

Da Nyboes i 1907 fejrede deres guldbryllup, stiftede de et legat på 2.000 kr. for konfirmanderne i Skyum – Hørdum Kommune

Koldby Sygehus

under navnet: Joh. Nyboe og hustrus guldbryllupslegat. Legatbestyrelsen er sognepræsten og kommunens samtlige ene- og førstelærere. Portionernes størrelse er 20 kr. og uddeles til de konfirmander, der såvel i deres skoletid som under deres konfirmations forberedelser har udvist den bedste flid og opførsel. I året 1908 døde Nyboe; hans hustru overlevede ham med tre år. Et stort imponerende monument på Hørdum Kirkegård viser stedet, hvor det hæderlige ægtepar hviler.

Byens første næringsdrivende var smed N. P. Nielsen, skomager Andersen samt dyrlæge Søgaard Christensen. Alle disse begyndte deres virksomhed i 1878 og er virksomme hver i sit fag den dag i dag. Smed Nielsen er bekendt som en dygtig og solid mester, der har ondt med at blive fortrolig med vore dages høje daglønne. En søn af ham driver en cykelforretning i Koldby. Skomager Andersen begyndte under små forhold; men ved flid og energi har han drevet forretningen op til at blive egnens smukkeste og bedste. I 1910 brød han sit gamle hus ned og byggede et nyt og smukt hus midt i Koldby by. Skomager Andersen var medstifter af Skyum – Hørdum Sygekasse, der oprettedes i 1894, og han har været dens formand siden 1903. Egentlig eksisterede sygekassen tre år forud for 1894, men som medlem af Jysk Husmandsforening. Virksomheden begyndte med et medlemstal af 53 og en kapital på 78 kr. Nu tæller sygekassen 700 medlemmer, og formuen er vokset til 3000 kr. Lidt før Andersen var blevet valgt til formand, var han valgt ind som vurderingsmand i Husmandskreditforeningen. Endnu skal tilføjes, at han bestyrer den for ca. et år siden oprettede telefoncentral i Koldby.

Dyrlæge Søgaard Christensen kan nu se tilbage på snart 40 års praksis. Han er kendt som en kundskabsrig og dygtig dyrlæge, der gennem de mange år har vundet sig en stor venne- og kundekreds. I de første mange år boede dyrlægefamilien til leje i det gamle bageri, der som omtalt blev opført af Nyboe; men også her gælder det, at det gamle er forbigangen, og alt er nyt, idet han for en del år siden selv lod bygge.

Den første købmand var G. P. Skaarup, der kun i få år drev forretningen, som solgtes til nuværende købmand Chr. Møller i året 1884. Dermed gik forretningen ind i et solidt spor og fik sig snart en stor og god kundekreds. Købmand Chr. Møller er kendt som en reel, dygtig og human forretningsmand. Kolonial- og grovvareforretningen er nu overgået til sønnen Carl Møller. Vel nok mest for at have en gerning driver Chr. Møller en mindre manufak-

turhandel, som i mange år har været tilknyttet forretningen.

Den første sygehuslæge var Bloch. Han kom til Koldby i1876 og flyttede vistnok i 1904.

Efter ham kom doktor Nielsen, som i 1913 afhændede sin praksis til den nuværende læge Haslund i Koldby. Som det var tilfældet med doktor Nielsen, har han en meget stor praksis. Doktor Haslund lagde sig ret snart i selen for at skaffe mere plads på sygehuset, og ved ihærdigt arbejde lykkedes det ham at få autoriteterne interesseret i sagen. Tanken er nu bragt til virkelighed, idet sygehuset i fjor blev betydeligt udvidet, så at det nu kan afgive plads til 25 – 30 patienter. Doktor Haslund er kendt som en meget sikker og dygtig operatør.

Koldby skole lå oprindelig i Hørdum sogns aller østligste del, Tøttrup, men flyttedes i 1884 til Koldby. Skolens lærer var på den tid Medom Christensen, der søgte afsked i 1911 og bor nu i Herning. Igennem mange år blev der i Koldby skole under Medom Christensens dygtige ledelse drevet en velbesøgt Teknisk skole. Efter Medom Christensen kom lærer Westrup, der efter fire års forløb forflyttedes til Odby ved Uglev. Skolens nuværende lærer er Buus Jensen.

Byens driftige bager, Viggo Nielsen, har opført et nyt bageri samt beboelseslejlighed og driver tillige et afholdshjem.

Selvfølgelig findes der nu en hel del andre næringsdrivende end de, som alt er nævnt, f. eks. bygningstømrere, en skrædder en karetmager, en maler osv.

Endnu har jeg kun at tilføje, at der påtænkes opført et alderdomshjem i Koldby. Ideens fædre er maler Pedersen, Hørdum, skomager Andersen, Koldby, og smed N. P. Nielsen Koldby. Byggegrunden er skænket af førnævnte købmand Chr. Møller.

Det var i korthed, hvad jeg har ment at burde føre frem, da pladshensynet begrænser stoffet, der ellers i en kyndig skribents hånd var tilstrækkelig til en tyk bog.

Og så en hjertelig tak til de borgere, der så beredvilligt har givet mig de oplysninger, hvorefter nærværende skildringer er givet.

Til venstre apotek og lægebolig med takkede gavle. Til højre Koldby Kro

Uden mad og langt fra hjemmet
- en strandingshistorie

Af Michael Riber Jørgensen, Museet for Thy og Vester Hanherred

Lige så længe som mennesker har sejlet på Nordsøen, har strandinger været en del af tilværelsen langs den jyske vestkyst. Museet for Thy og Vester Hanherred har i 2013 sat fokus på emnet med særudstillingen *Strandinger og vrag langs Thykysten* og vil også i fremtiden arbejde videre med strandingernes kulturhistorie.

Også i Sydthy har strandingerne sat deres spor i den kollektive erindring. Som historien om en stranding ved Lodbjerg i 1907 viser, påvirkede den både de lokale, der oplevede selve forliset eller dets følger, og besætningen om bord på det fremmede skib, der blev fanget så langt hjemmefra.

En dramatisk stranding

10. januar 1907 var dampskibet Cabral, hjemmehørende i London, på rejse fra Novorossiysk i Sortehavet til Nyborg. En lang rejse, som aldrig blev fuldført, endte ud for Lodbjerg Fyr en skæbnesvanger vinternat. Besætningen bestod af syv engelske officerer, herunder skibets kaptajn Marsh, og 17 græske søfolk. Den obligatoriske søforklaring blev afgivet dagen efter, og her blev ulykken beskrevet således:

"Kl. 10½ Eftermiddag på Kaptajnens Vagt grundstødte Cabral ca. 3 kabellængder (565 m) fra Land. Nødsignal afgaves, men som Følge af den tætte Taage blev Strandingen ikke observeret i Land, hvorfor besætningen (24 Mand), da Skibet stod saaledes, at Søen uafbrudt brød over det, maatte surre sig fast til det opstaaende for ikke at blive skyllet over Bord. Den 11/1 om Morgenen, saa snart Grundstødningen var blevet bemærket, ankom Raketapparatet fra Lyngby Raketstation, og efter flere mislykkede Forsøg opnaaedes Forbindelse med Cabral, hvorefter 1 Mand kl. 2½ Eftermiddag bjærgedes i Land i Redningsstolen.

Redningsbåden sættes i vandet

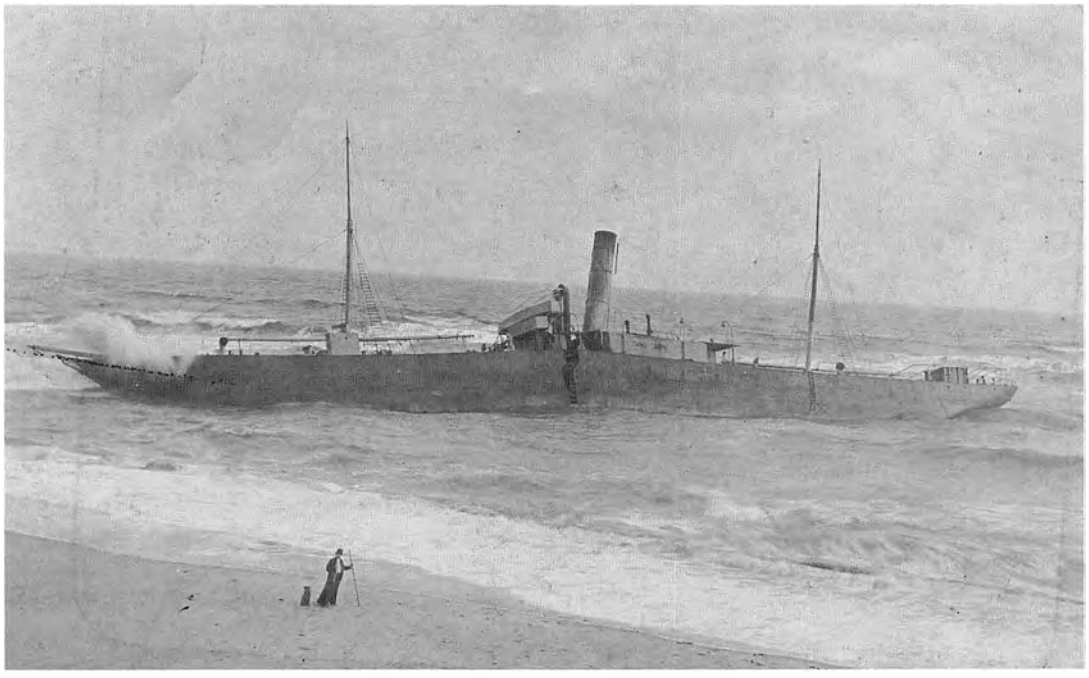

Havets kræfter fik det grundstødte skib til at knække midt over

Imidlertid var Redningsbaaden fra Vesteragger Redningsstation Kl. 11¼ Formiddag ankommet til Strandingsstedet. 2 Forsøg på at føre Baaden gennem Braadet mislykkedes, og først om Eftermiddagen lykkedes det med stort Besvær at bjærge først 14 Mand og senere 9 Mand i meget forkommen tilstand, og 1 Mand (en Græker) døde efter at være kommen i Land. Under vedholdende stormfuldt Vejr blev Cabral efterhaanden sat helt ind paa Stranden, brækkede midt over og blev Vrag. Aarsagen til Grundstødningen angives at være Taage og Strømsætning. Lodbjerg (Fyr) var ikke set og Taagesignalet ikke hørt."

Af Dansk Søulykkes Statistik, hvortil alle strandinger blev indberettet, fremgår det endvidere, at vinden på forlistidspunktet kom fra sydvest og vindstyrken var "bramsejlskuling" – dvs. svag nok til at man kunne føre bramsejl. Skibet medbragte en last af oliekager til dyrefoder, og lastrummet havde et rumfang på 2718 bruttoregistertons (ca. 7700 m^3).

Med r.... i vandskorpen

Denne ganske nøgterne kortlægning af forløbet afslører dog ikke alle detaljer. Vender vi os mod en anden form for kilde, nemlig erindringen, får vi samme historie fortalt, men fra en anden og måske mere menneskelig vinkel. Et af øjenvidnerne til strandingen var nemlig Ove Chr. Krarup, sognepræst i Hvidbjerg Vesten Å fra 1902-12. Så sent som i 1965 besøgte den nu 93-årige pensionerede præst igen sognet og blev i den anledning interviewet til Thisted Amts Tidende, hvor han fortalte vidt om bredt om sin tid i Thy. En af de begivenheder, der efter hans eget udsagn stod tydeligst i hans erindring mere end et halvt århundrede senere, var netop Cabrals stranding i 1907 – selv om den gode pastor emeritus ganske vist placerer den året efter, men det er trods alt en mindre detalje.

Ifølge Krarup sad han i sin stue, da en mand bankede på døren for at fortælle, at den store damper var strandet ved Lodbjerg Fyr. De ilede til fods ned til stranden tidsnok til at overvære hvordan redningsmændene med raketapparatet skød en line ud til det nødstedte skib, der altså stod ganske nær ved land. Forbindelsen blev etableret og redningsstolen sendt ud. Nu skulle en "mavesvær" græsk sømand, som Krarup di-

plomatisk beskriver ham, hales i land som den første:

"Han tyngede imidlertid så meget på trossen, at redningsstolen gik helt ned i havet, og han var mere død end levende, da han blev halet i land. Da de andre søfolk så, hvordan det gik til, nægtede de at benytte redningsstolen (...)"

I stedet forsøgte den halvdruknede mus' kammerater at sætte skibets egen båd i vandet, men den blev omgående knust af bølgerne, og de tilbageværende måtte pænt vente om bord, indtil redningsbåden fra Agger nåede frem. Den nåede ud til skibet og lagde sig på siden af det, så søfolkene kunne springe fra borde. På den måde blev de resterende 23 besætningsmedlemmer reddet i land ad to omgange, som det også fremgår af søforhøret, der dog ikke nævner noget om den uheldige mavesvære græker.

Uden mad og drikke...

De hårdest medtagne søfolk blev bragt til sygehuset i Vestervig, hvor én af dem altså døde (måske vor mavesvære ven?), mens resten måtte indkvarteres privat i Lodbjerg. Pastor Krarup beretter videre, hvordan herredsfogeden kom til stede og på dansk, som ingen givetvis forstod et ord af sagde til besætningen, at de nu ville få logi et sted i nærheden. Ingen reagerede; først da havboerne kom med deres vogne og indbydende pegede på de halmfyldte vognbunde, blev meningen opfattet.

De lokale spidser gik selv forrest med at åbne deres hjem for de fremmede – sikkert for de lidt finere engelske officerer. I sognefogedens gård i Lodbjerg overværede Krarup, hvordan konen i huset, *"en stovt og kraftig kvinde"*, kom bærende på det største fad smørrebrød, han kunne mindes at have set.

Denne så typisk danske spise har nok været eksotisk for englænderne og uden tvivl endnu mere for grækerne, der var strandet flere tusind kilometer væk hjemmefra i et land, de ikke kendte, med et sprog, de ikke talte, og uden umiddelbar mulighed for at komme hjem. Der skulle først sendes brev – eller i bedste fald telegraferes – til rederiet, der ejede skibet. Så skulle

Ombord på Cabral. Manden med pelshuen er Thøger Sørensen, kaldet "Agger Konge", sognefoged og i 46 år opsynsmand ved Vester Agger Redningsstation

De græske søfolk tilses på Vestervig Sygehus af distriktslæge Bluhme Knudsen

hjemrejsen arrangeres, enten med et andet, ved lejlighed forbipasserende skib eller over land. Under alle omstændigheder har det taget flere uger hvis ikke måneder, før de græske søfolk igen har kunnet sætte fod på velkendt jord.

Én af de skibbrudne blev syg og begyndte i sin febervildelse at gentage et ord igen og igen. Ingen forstod, hvad han sagde, men den græskkyndige præst blev tilkaldt og kunne afsløre, at manden ville have mælk. Han bad konen i huset om at varme lidt mælk, som én af de andre grækere imidlertid tog og kastede bort med en bemærkning om, at den var snavset. For at den gæstfri kone ikke skulle blive fornærmet, måtte Krarup skyndsomst forklare hende, at det blot var "én af grækernes mærkelige skikke". Så lod hun sig formilde og varmede mere mælk, som den syge derefter fik.

En rigtig sødsuppehistorie

Selv om pastor Krarup altså huskede et enkelt år forkert, virker hans beretning om Cabrals stranding umiddelbart troværdig som kilde. Med sine detaljer er den med til at belyse de menneskelige sider af en sådan begivenhed og fungerer dermed som et godt supplement til de mere officielle kilder fra redningsvæsen, toldkontor osv.

Man skal dog altid være varsom og kritisk, når man benytter sig af erindringer som historiske kilder, hvad et andet eksempel viser. Esther Slomann var datter af etatsråd C.B.V. Hansen, herredsfoged for Hassing-Refs Herreder fra 1901-08 – altså ham, der, som nævnt ovenfor, tilbød de skibbrudne logi på velment men for dem uforståeligt dansk. I kraft af faderens embede boede familien på Dommergaarden i Vestervig, og børnene fik derfor også nys om strandingen og om de udenlandske patienter. I Historisk Årbog for Thy og Mors 1972 (genoptrykt i Sydthy Årbog 2011) – endnu fjernere i tid fra selve begivenheden end pastor Krarup – fortæller Slomann selv:

"En vinter strandede et græsk skib, "Cabral", ved Agger. De reddede søfolk blev indlagt på sygehuset i Vestervig. Vi besøgte dem der og så undrende på deres sorte hår og skæg. De fik varm sødsuppe med mørkt rugbrød til, men de var noget desorienterede over den kost, og vi så dem forsøge at smøre sødsuppen på brødet. Det talte vi meget om den vinter.

Skibets ladning bestod af Tibet-skind, som blev solgt på auktion. Damerne i Vestervig købte skind, og de følgende vintre gik vi alle, pigebørn og voksne damer, med lange, hvide, krøllede boaer af Tibet-skind. Den eneste, der så henrivende ud med det, var frøken Clausen (huslærerinde for herredsfogedens børn)."

Sammenholder man med de andre kilder, ses det hurtigt, hvor nemt det er at blande fakta om forskellige begivenheder sammen i hukommelsen, specielt når begivenhederne ligger 65 år tilbage i tiden. Som vi ved fra søforklaringen og fra præstens beretning, strandede *Cabral* ved Lodbjerg og ikke ved Agger. Lasten bestod af oliekager og ikke af skind. Slomanns sidste anekdote er sikkert rigtig nok – den har bare ikke noget med *Cabral* at gøre, men må stamme fra en anden stranding omkring det tidspunkt.

Til gengæld får vi med sødsuppehistorien endnu en lille krølle på historien om de stakkels grækere, der i vinteren 1907 en overgang var strandet i Thy, langt fra hjemmet og uden mad – i hvert fald uden mad, som de kendte den fra mors kødgryder.

Da strandinger var hverdagsbegivenheder langs Aggerkysten

Artikel i Thisted Amts Tidende 20. juni 1949

På foranledning af sønnen, Holger Andersen, Viborg

Hans Andersen 27.06.1864 – 28.02.1951

En thybo, der kan fortælle mange interessante træk fra gammel tid, fhv. gårdejer og vognmand Hans Andersen, Vestervig, fylder 85 år på mandag den 27. ds. (1949)

Hans Andersen har hele sit liv haft tilknytning til egnen mellem Vestervig og Agger. Han er født i Tåbel og boede her i 72 år, indtil han for tretten år siden flyttede til Vestervig.

Fra sine unge år ejede han en lille gård i Tåbel og drev samtidig vognmandsforretning. I en lang årrække var Hans Andersen knyttet til redningsbåden i Agger, idet han mødte med sine heste, når båden skulle ud til strandinger, og det skete meget ofte for godt et halvt århundrede siden, hvor mange skibe ikke havde hverken damp- eller motorkraft men måtte hjælpe sig med sejlene alene.

Da den tyske orlogsmand strandede på Aggertangen

Ja, det kan hænde, at der i efterårstiden kom mere end en stranding på en dag. Når skibene var ude i hårdt vejr og fik sejlene slået i stykker, var de prisgivet og endte ofte på Aggerkysten.

Det var meget almindeligt, at der i løbet af et efterår var 6 – 8 strandinger, og at de stakkels søfolk måtte døje mange strabadser. Det var et hårdt liv at færdes på søen dengang.

-Er der strandinger, som De særligt husker?

-Den stranding, som gjorde mest indtryk skete en efterårsdag. En tysk orlogsmand med 125 menige marinere og officerer kom drivende langs kysten. Skibet havde udelukkende sejlføring og forsøgte at holde sig klar af kysten, men det drev nærmere og nærmere, og noget over middag strandede det på tangen.

Strandingen var allerede forudset, og redningsbåden var gjort klar og kørt ud til strandingsstedet.

Det tyske skib havde lagt sine ankre ud, og skønt det var hårdt vejr, bestemte kaptajnen, at ingen måtte gå i land. Det var et godt og stærkt skib, udelukkende bygget af mahogni og nittet sammen med kobber. Der var ikke så meget som et stykke jern i skibet, og kaptajnen mente, at det kunne holde til hvad som helst. Men Vesterhavet var for hårdt, ankerkættingen sprængtes, og så skal jeg love for, at skibet kom til land.

Det var grufuldt at overvære. Uhyre bølger overskyllede det, så kun en af masterne var synlige.

En af marinerne sprang i havet og nåede velbeholdent ind. Resten kom ind i redningsstol.

Det var for koldt at være derude med hestene og vi red derfor ind til Agger. I løbet af nat-

ten kom marinerne holdvis, som de blev reddet til. Så vidt jeg husker, kom alle mand levende i land.

Næste dag var skibet slynget så langt op i havstokken, at man næsten kunne gå tørskoet ud til det. Det var det flotteste skib, jeg nogen sinde har set, lutter spejlblank mahogni og en pragt uden lige i officerskahytterne. Men i løbet af vinteren blev det slået i stykker, så solidt det end var.

Jeg husker endnu, at det var nittet sammen i bunden med kobbernagler så tykke, som en arm.

Da juleskibet strandede

-De mange strandinger gav også store strandingsauktioner?

-Ja, det var begivenheder dengang. Et år strandede et mindre skib, men det var lastet med rosiner, svesker, appelsiner og andre varer, der skulle have været i julehandelen. Det blev altsammen solgt ved auktion senere. Det er vistnok en af de begivenheder, som mange ældre husker endnu.

Aggerfiskernes hårde og nøjsomme liv

-Så har De jo også oplevet at se en stor del af Agger Sogn forsvinde i havet?

-I mine drengeår eller måske før forsvandt den gamle Agger kirke i havet. Jeg mindes ikke, at jeg selv har set kirken, men min mor fortalte ofte derom. Kirken var efterhånden kommet til at ligge på den yderste havbrink, og når storme satte ind, blev store stykker af kirkegården revet bort, så man kunne se enderne på ligkisterne stikke ud af brinken.

Da jeg kørte for redningsbåden, var der endnu meget af Vester Agger tilbage. Fra strandfoged Thøger Sørensens gård, som blev nedrevet for et par år siden, var der lang vej ud til havet. Vi skulle forbi mange store bakker for at kommer derud, men nu ligger havet jo lige udenfor døren.

-De mange strandinger betød jo også mange farer for fiskerne.

-Ja, de gamle aggerboere levede et både hårdt og nøjsomt liv, men føden kunne de alligevel altid få, og de stillede ikke store fordringer. Tørret fisk og kartofler var den daglige kost størstedelen af året, og dertil brændevin. Der blev drukket meget brændevin i Agger, men det fulgte jo med de mange strabadser på havet. Jeg har ofte set folk derude bide af en tørret kuller, det var middagsmaden. Men de havde et godt humør.

Den udvikling og fremgang, som er sket for Agger, vil ikke være let at forstå for dem, der kendte det gamle Agger. Jeg tror ikke, der er ret mange steder, hvor fremgangen har været forholdsvis større.

2 kr. for fragtmandskørsel fra Krik til Doverodde

Når jeg kunne få tid dertil for landbruget, drev jeg vognmandsforretning. Det var mest fragtmandskørsel til Doverodde for gamle købmand Lauritsen i Krik. Dengang ankom størstedelen af varerne med limfjordsdamperen til skibsbroen i Doverodde, men nogen fed forretning var det såvist ikke. Jeg fik 2 kr. for at hente et læs varer i Doverodde og skulle selv lægge hest og vogn til. Efter nogle års forløb blev der anlagt ny landevej mellem Vestervig og Hurup, men den var de første år så dårlig, at det var bedst at køre den gamle vej. Der var også en anden kørsel. Jeg havde anskaffet en fin char-a-banc, og den kunne man leje for 4 kr. for en hel dag. Også på det område er tiderne blevet anderledes.

B.S.

(alias lokalredaktør i Hurup, Børge Steffensen)

Den gamle gård

Rim af Niels Gade, "Øster Skårup"

Niels Gade blev født i Søndbjerg sogn d. 9. april i 1929. Han giftede sig i 1929 med Johanne Marie Jensen, Randrup.
Samme år købte de gården "Øster Skårup", Vestervig.

Æ hover så godt fræ mi bette tik, hurdan det hele so uker
mæ frønnet tåg å mæ grålig sten i æ muker.
Æ tåg var af halm mæ hvoller i.
En harw bløw såt derop, te æ storm war forbi.
Udd i æ støld stow fir hejst wed æ hæk.
Den gammel war "Muer" å stow owest i æ ræk.
Æ towårs, æ oring å æ føl de lignt hinand.
De håd hvik bågsok å en stjar i djer pand.
De skrawt å stamped, så der fløv gnister fræ æ sten.
De had wist også lidt muk i djer ben.
Æ gik ni for nejen te den hjelmede kow.
Der ku æ sik øwwer te æ griss å æ sow.
Æ griss begynd å skrig, de will ha en bette tor,
den gammel lå sæ nie å grynted te de smor,
men snår war den forestelling forbik,
æ griss gik hen i æ halm å lå sæ derik.
Æ bløw så forskrækked, hwad var der skeed,
æ kow rat etter mæ, å vil mi klæjjer edd.
Æ rend uker i æ låe o soe mæ om.
Æ gvol war full, men jen war tom.
Der stow æ møl mæ æ winger øwer æ hus,
den lawed en spektakkel, å vi kun hør æ wingers sus.
Den kun gråt, knus kåg å skjær ruer,
den kun også godt bruges te å tæsk kuer.
Der var en tæskmaskine så bette å ringg,
den kun den træk som ingenting.
Å så war der æ høns, gjæs å ænder,
de snadrer å klukker, å somti det hænder,
te tow kok flywer ik æ hu a hinand,
å slåser så der flywer fjeder og blod fræ djæ pand.
Å så had wi en haww så stuer.
Æ gik en tuke sammen mæ mi muer.
Hun wist mæ æ blomster, di war så kjønn,
asters, levkøjer å iris, hur war di skjønn.
Å hen i æ plæn war der ruser å møj andt,
å så var der de fineste skovmærker te kant.
Å så war der æwler, pærer å blommer.
Æ kun sajtens fo fyldt mi lommer.
Å ud i udest hjørn håd æ mi haww,
æ plant å wander å had nok å laww.
Æ suel den skjent, å æ tik gik gott,
det war osse mi barndomsslot.
Det war wal fattig po si wis,
men det war no mi barndoms paradis....

Om Dannebrogsmand, lærer Johannes Nielsen, Randrup

Af J. P. Christensen, Kastrup

Nedennævnte beretning fra 1931 blev i 2012 fundet af Ruth Thinggaard på gamle, håndskrevne folianter i skunken i huset, Klostergade 34 i Vestervig. Beretningen blev senere udgivet i et lille hæfte, som var i kommission hos daværende "Vestervig Boghandel", som havde til huse på netop samme adresse.

Hæftets originale beretning er direkte afskrevet og digitaliseret af Ruth Thinggaard, og afskriften gengives og bringes nedenfor.

Willy Mardal har suppleret med nedennævnte oplysninger om Johannes Nielsens barndom og tidlige ungdom og om forfatteren til Nielsens biografi, Jens Peter Christensen.

Som nævnt i teksten var Johannes Nielsen født den 4. februar 1828 i Lyngs på Thyholm. Han var tilsyneladende svagelig, så han blev hjemmedøbt den efterfølgende dag.

Drengen var et "uægte" barn, idet hans forældre endnu ikke havde indgået ægteskab. I kirkebogen står der følgende korte tekst om hans mor og far (citat): *"Ugivte Maren Christensdatter, Datter af Gaardmand Christen Olesen Dam i Jestrup – Fader udlagdes Niels Johansen, Skrædder i Lyngs."*

Da Johannes Nielsen var 7 år gammel, indgik forældrene den 29. december 1835 ægteskab i Lyngs kirke. Faderen var da 38 år og moderen 33 år gammel.

Af folketællingen i 1834 fremgår, at Niels Johansen før ægteskabets indgåelse boede hos en gårdmandsfamilie i Torp, og at Maren Christensdatter og deres søn, Johannes Nielsen, boede hos hendes forældre i Jestrup. Begge landsbyer ligger i Lyngs sogn.

Under folketællingen i 1840, hvor forældrene var blevet "rette ægtefolk", boede familien i et jordløst hus i Lyngs. Johannes Nielsen havde nu fået en lillesøster, Ane Kirstine Nielsdatter, som var født ca. 9 måneder efter forældrenes vielse.

Under folketællingen i 1845 var den yngste søn, Anders Christian Nielsen, kommet til. Han var da 2 år gammel.

Det var - tiden taget i betragtning - usædvanligt, at Johannes Nielsen, nu 17 år gammel, boede hjemme, men det kan skyldes, at han efter konfirmationen mistede sin ene arm ved en vådeskudsulykke, mens han var tyende hos en gårdmand i Gettrup.

Hvem var forfatteren til nedennævnte biografi, J(ens) P(eter) Christensen?

Jens Peter Christensen havde sin skolegang hos Johannes Nielsen i Randrup skole. Han kom på Nørre Nissum Seminarium og valgte således samme levevej som sit store forbillede hjemme i barndommens skole. Jens Peter Christensens evner til at skrive om lærerens virke er uden sidestykke, hvilket fremgår tydeligt af hans beretning, som giver et udmærket og tidstypisk billede af hverdagen og forholdene på Randrup skole, og – men ikke mindst – enelærerens relationer til andre fremtrædende borgere i Vestervig sogn.

Jens Peter Christensen blev den 1. oktober 1913 ansat som enelærer ved Donslund skole ved Hejnsvig i Ribe Amt. Han var ansat på skolen i de efterfølgende 32 år frem til 1945, hvor han tog sin afsked på grund af dårligt helbred.

Det fortælles i Donslund om Jens Peter Christensen, at han bekendte sig til det grundtvigske livssyn, og at han var et samlende midtpunkt og et kulturelt "fyrtårn" for hele skoledistriktet. Til Donslund skoles 25 års jubilæumsfest med deltagelse af skolekommissionen, sognerådet, sognets lærere samt mange andre var til stede, havde han selv forfattet tre sange.

Lærer Johannes Nielsens alsidige fritidsinteresser er senere behandlet af andre, og i deres redegørelser er lærer Jens Peter Christensens biografi over ham nævnt i litteraturhenvisningerne. Der er publiceret følgende:

- Schmidt, August F. 1932: Lærer Johannes Nielsen, Randrup, og hans Indsamling af Folkeminder. Historisk Aarbog for Thisted Amt, 1932, side 301-306.

- Bech, Jens-Henrik 1998: Lærer Nielsen og gravhøjene i Vestervig sogn 1876-77. Sydthy Årbog, 1998, side 6-13.

Dannebrogsmand, lærer Johannes Nielsen, Randrup

Af J. P. Christensen, Kastrup

Johannes Nielsen skrev:
Glemt bliver vi alle. Mindet lever en Tid. De bedste Minder er Livets skønne Blomster, om dem bør vi hæge.

Naar Barnelivets sorgløse Dage med dets gyldne Drømme glider ud i Tidernes store Ocean, sejler vi med vort lille skrøbelige Fartøj ud paa Livshavets brusende Bølger med Barndomsminderne i Lasten for at naa en Plads i Solen, og ofte er Havet i Oprør, og Kampen haard. Alle Kræfter maa tages i Brug for at naa frem uden at blive sejlet i Sænk. Til at sysle med Minderne fra det forladte Land er der kun ringe Tid.

Men ustandseligt rinder Tiden, og efter mange Aar føres vi ind i smult Vande, og Lasten drages frem. Den ser anderledes ud. Tiden har kastet Forsoningens og Forstaaelsens Glans over Mindernes lønlige Kildespring. De mørke Stænk har tabt deres Farve, og sindet dvæler helst ved Mindernes lyse Sider.

Nede paa Sankt Thøgers Kirkegaard ved Vestervig Kirke ligger fire velholdte Grave Side om Side. Paa en Mindesten over de to staar indhugget to Navne, det ene lyder: Skolelærer Johannes Nielsen, Randrup.

Dette Navn dækker over en Mand, der har været Kilde til mange Menneskers fælles Barndomsminder fra Livet i Randrup Skole.

Barnesindet er blødt, og Lærdom og Klogskab spørger det ikke først og fremmest om.

Langs Vejen forbi Dødens tavse Have haster Tidens travle Slægt. Hvor mangen gammel Elev fra Randrup Skole standser et Øjeblik ved den gamle Skolemesters Grav og lader Mindet fra svundne Dage glide gennem Sindet?

Ak, maaske ingen -----.

Du gamle Elev fra Randrup Skole! Stands et Øjeblik din travle Færd og dvæl med stille Andagt ved din Barndoms Lærers tavse Grav! Find frem en Blomst fra Skoletidens svundne Dage; thi Mindets Blomster fryder Sindet – og lettere er Livets sidste Havn at naa. Mod Evigheden og mod Kirkegaardens tavse Jord vi drager alle.

I Nærheden af Lyngs Station paa Thyholm laa i sin Tid et stykke Jord, som kaldtes Lyngs "Gaa-aad" (Gade). Jorden blev udstykket til smaa Hjem for Fattigfolk, der benyttede Jordstykkets Ler til Husenes Opførelse.

Nu er disse gamle Huse borte med undtagelse af Fattighuset, der endnu ligger som et Minde om Familieliv i Savn og Fattigdom.

Her paa Lyngs "Gaa-aad" boede for hundrede Aar siden en fattig Husmand og Skrædder ved Navn Niels Johansen eller Johannesen med sin Hustru Maren Christensdatter i et ensomt hvidkalket og straatækket Hus.

I dette lille Hjem fødtes den 4. Februar 1828 en Dreng, som fik navnet Johannes Nielsen. Foruden Johannes opvoksede to andre Søskende i Hjemmet, nemlig Søsteren Ane Kirstine Nielsen, der boede i Hjemmet til kort før sin Død, den 21. Juni 1913, og Broderen Anders Christian Nielsen, der begyndte at læse til Læ-

rer, men døde som Seminarist uden at have opnaaet Lærerstilling.

Det var fattige Kaar, Familien levede under, og Johannes maatte ofte gaa i Skole med en Humpel tørt Brød eller et halvt Æg fordelt paa flere Stykker Mad.

Ofte gik Johannes som lille Dreng hen til nogle Væverpiger om Aftenen, og her hørte han med spændt Opmærksomhed paa deres Fortællinger om Spøgelser, Nisser og Gengangere. Ofte var Scenerne saa spændende, at Johannes af Rædsel trak Benene op under sig paa Bænken.

Johannes hjalp sin Fader med Syningen, men maatte efter sin Konfirmation ud at tjene hos Bønder og fik Plads forskellige Steder, bl.a. hos Chr. Skibsted i Gjettrup, hvorfra han har et godt Vidnesbyrd.

Hr. Pastor Winther i Hvidbjerg, der konfirmerede Johannes, skriver i hans Skudsmaalsbog:

"Johannes Nielsen, der nu – efter erhvervet Bevilling – optages paa Snedsted Seminarium, har under det treaarige Ophold herhjemme søgt at danne sig for sin Bestemmelse og læst flittigen.

Hans Opførsel og Flid har været god. Flittigen har han søgt Guds Hus, og den sidste Gang nydt Nadveren i dette Aars Maj Maaned. Til hans Forehavendes lykkelige Fremme ønskes ham Guds Velsignelse".

Det var vist egentlig Meningen, at Johannes Nielsen skulde have været Skrædder som sin Fader, men ved et Vaadeskud mistede han sin ene Arm og var derfor ikke i Stand til at bruge Naalen, men han havde et godt Nemme og en god Forstand, og hans Tanker blev derfor vendt mod Lærergerningen.

Hans fattige Forældre kunde ikke faa Raad til at holde deres Søn til Bogen, men Sogneforstanderskabet i Hvidbjerg paa Thyholm indtraadte som Kautionister for ham.

Som før nævnt, kom Johannes Nielsens Broder ogsaa til at læse til Lærer, og en gammel Pige ved Navn Karen Knudsgaard paa 87 aar samt Gaardejer Kr. Smeds Hustru, ca. 67 aar, Datter af Gaardejer P. Dam, Lyngsgaard, laante personlig begge Brødre Penge til at læse for.

I Oktober Maaned – vist den 6. – 1845 erholdt Johannes Nielsen Cancelliets Tilladelse til at indtræde som Elev paa Snedsted Seminarium.

Det maa have været en stor Oplevelse for den fattige, men velbegavede unge Mand at komme fra den Interessekreds, som han under sine sociale Kaar var henvist til i Lyngs, og ind under Aandspaavirkning paa Seminariet i Snedsted.

Alene hans Klassekammerater rummede de største Modsætninger.

Saaledes var der den senere saa bekendte grundtvigske Sanger Morten Eskesen, der rimeligvis maa have været et særdeles aandeligt, religiøst indstillet Menneske. Han blev senere Lærer ved Grundtvigs Højskole, blev Redaktør af Bladet "Fylla", udgav en Sangbog, Digte, Melodier osv.: "Minder og Udsigter fra 40 Aars Skoleliv".

Denne Kammerats store Modsætning i Anlæg har rimelig været Herluf Dahlhof Sørensen, der blev Lærer en Tid paa Øland, men blev senere Sergent og D.M. (frelste engang Helgesen) Politibetjent i Altona, Frugthandler og til sidst Millionær.

Endvidere blev Digteren Sten St. Blichers Søn, Francisco Blicher dimitteret fra Seminariet 1845, da Johannes Nielsen kom.

Det kan endvidere nævnes, at den bekendte Politiker C. Berg ogsaa kom paa Seminariet i Johs. Nielsens Læsetid, da Berg fik Eksamen 1850, to Aar efter Nielsen, – Seminariet i Snedsted var begyndt den 5. Oktober 1812 med syv elever.

1842 kom den berømte Ludvig Chr. Müller til Thy som Sognepræst for Snedsted og Sønderhaa Menigheder og Forstander samt Førstelærer ved Snedsted Seminarium.

Denne Mand var en meget betydelig Personlighed, en udmærket Prædikant, dybt grebet af Kristendommen.

Som Lærer vandt han stor Berømmelse. Han havde Evne til at vække og anspore sine Elever, og han forstod at lære dem at fortælle og undervise. Hans Elever priste ham som den lærde, heftige, men ydmyge og elskelige Mand, hvem de gerne vilde have Skænd af for at faa hans kærlige Tiltale bagefter.

Ludvig Chr. Müller kom i Forbindelse med Grundtvig, der fik stor Indflydelse paa ham, selvom Müller vedblev at være en selvstændig Discipel. Müller var en meget lærd Mand, kyndig i Islandsk, Angelsachsisk og udgav en islandsk og en hebraisk Grammatik samt flere andre Bøger, hvor iblandt var hans bekendte Bibelhistorie, der skattedes af alle Danmarks Lærere.

Der stod endog kongelig Duft omkring Snedsted Seminarium; thi 1826 havde det besøg af Kongen, og 1831 var "Hans kongelige Højhed Prins Kristian Frederik" Seminariets Gæst, gav selv en Opgave til Overhøring i Lærebogen og holdt personlig en Tale paa Skolen.

Der herskede nøje Aarvaagenhed med Lærernes Vandel og forhold til Religionen.

1837 blev en Lærer, Algreen, afskediget, fordi han deltog i gudelige Forsamlinger paa Egnen. Forstanderen prøvede at redde sin Medlærer ved at paavise hans store Dygtighed og Retsind, men det var forgæves.

Lærer Algreen var bleven kristelig vakt ved Provst J. C. Sørensen, Sønderhaa.

Til dette Seminarium og denne Forstander kom Johannes Nielsen altsaa 1845.

Som det viste sig havde Joh. Nielsen gode Evner, var ihærdig og trofast i sit Arbejde, hvad Vidnesbyrdene fra Seminariet tydeligt viser; at den unge Mand ogsaa var glad for Opholdet paa Seminariet, vil fremgaa af, hvad han selv gav Udtryk for senere som Lærer.

Ved den aarlige Eksamen 1847 erholdt Joh. Nielsen i Hovedkarakter: Næsten rosværdig.

Paa Seminariets Attest havde Forstanderen skrevet følgende om ham: "Jeg maa rose den Flid og Lærelyst, han har lagt for Dagen, og jeg er vis paa, at han har arbejdet i den Hensigt at erhverve sig nyttige Kundskaber og ikke for en god Karakters Skyld. Jeg stoler paa, at det altid vil ligge ham paa Hjerte at gavne efter Evne, og anbefaler ham derfor paa det bedste". Forstanderens Indberetning til Biskoppen lød saaledes: "Han ser noget klodset ud og har kun én Haand, men er et dygtigt Menneske. Han har med megen Flid lagt sig efter Islandsk, Tysk og Engelsk og kunde blive en dygtig Filolog og Historiker. Han er halv rasende af Lyst til at lære, men drømmer ikke om at hæve sig over sin Stand".

Den 3. August 1848 dimitteredes Johannes Nielsen med Hovedkarakter: Meget duelig.

Efter Eksamen blev Johs. Nielsen Huslærer den 23. August 1848 paa "Kvisselholt" i Dronninglund Sogn. 1849 kom Lærer Nielsen til Randrup som Huslærer hos Lodsoldermand Abildhauge og kom til at undervise dennes to Sønner. Den ene af Brødrene undervistes bl. a. i Navigation, den anden Broder var den senere saa myndige Prokurator Abildhauge, Vestervig, som vedblev hele sit Liv at staa i Venskabsforhold til Lærer Nielsen.

Lærer, Johannes Nielsen
Født d. 4. februar 1828 – død d. 10. juli 1905

"Æ gammel Skwolmejster" Kristen Thomsen var paa den Tid for gammel til selv at undervise Børnene, og lærer Nielsen blev antaget som hans Hjælpelærer fra 1. Sept . 1851. Her fandt Lærer Nielsen sin Brud, idet han blev gift med Kristen Thomsens Datter, Karen Kristensen. Den 20. Oktober 1857 blev Lærer Nielsen kaldet til Lærer ved Randrup Skole, hvor han virkede til sin Afsked den 30. August 1895.

Randrup skole der også blev kaldet Swinthesminde skole, blev bygget i 1818 og udvidet i 1875. I 1943 blev den forskole til Vestervig skole og senere nedlagt

Med Lærer Nielsen fik Vestervig Sogn en viljestærk og særpræget Personlighed til Lærer, "Rajerup" Degn blev ogsaa kendt viden om i Thy, særlig for sin Strenghed, Klogskab og bidende Ironi.

Lærer Nielsen havde helt tilegnet sig den gamle Skoles strenge Bud om at tugte Børnene i Tide og holde dem til Lydighed og Orden, og han ledede sin Skole med en jernhaard Disciplin, saa Mindet om Nielsens Myndighed og Haandhævelse af Randrup Skoles Tugt og Moral lever i Egnens Folk i mere end en Menneskealder efter hans Embedsfratrædelse.

Lærer Nielsen var noget robust i sin Fremtræden, og hans Bevægelser foregik ikke stilfærdigt. Inde i Skolen færdedes Nielsen i et Par store, brede Træklodser.

Naar Børnene om Morgenen hørte de dumpe Trin inde fra Værelset ved Siden af Skolestuen, og Lyden af den løftede Klinke i den tunge, brede Dør naaede deres Øren, blev der Stilhed i Klassen, en tavs forventningsfuld Spænding fyldte Børnenes Sind, og gennem de mest følsomme gik en stille Frygt, naar Degnens fyldige Skikkelse skred ind gennem Døraabningen. Nielsen stillede sig op paa Katederet, lagde Armstumpen tværs over Brystet og tog fat i den med sin eneste Haand, og saa blev der sunget Morgensang, hvorefter Overhøringen i Lærebogen tog sin Begyndelse.

Børnene skulde kunne Lærebogen udenad til Punkt og Prikke med Spørgsmaal og Svar, Anmærkninger, Forklaringer og Skriftsteder.

Ofte kunde enkelte Børn ikke Lektien, og de var da om en Hals, thi saa vankede der Tamp.

Tampen var et tykt Stykke Reb, som laa oppe i Katederskuffen. Der kunde tit opleves uhyggelige Scener i disse Timer.

Tampen var naturligvis ogsaa i Brug i andre Timer.

Almindeligvis udvikledes Straffen gradvis. Først blev Skuffen langsomt aabnet, blev Lektien saa afleveret, lukkedes Skuffen igen. Hjalp det ikke Synderen i Gang, blev Tampen lagt hen foran den arme Dreng eller Pige, saa kunde den blive lagt om Halsen paa de sølle Fyre, og til sidst kom den i Sving med eftertrykkelig Kraft.

Der fortælles om en Dreng fra Fattiggaarden, som fik Prygl hver eneste dag i lang Tid, en Dag havde faaet nogle Græstørv lagt under Frakken, men da Nielsen, slog løs paa dem, gik de i Stykker og dryssede ned paa Gulvet.

Der var dog ogsaa Dage, alle kunde deres Ting, saa kunde Nielsen være rigtig oplagt til at tage fat paa Katekisation. Han tog da Lærebogen i Haanden og gik ind mellem de lange Borde og hørte en Bænk ad Gangen, og det kunde da blive helt spændende og interessant; Nielsen stillede omtrent Lærebogens Spørgsmaal, og Svarene kom i Kor Slag i Slag. Børnene skulde svare og kunde som Regel ogsaa, det gjaldt om for Børnene at komme først med Begyndelsen af et eller andet Skriftsted eller Forklaring, saa satte de øvrige i med. Var en eller anden Fyr falden i Staver eller ikke var med, kunde han pludselig faa et Slag i Hovedet af Lærebogen, saa det sang længe efter, og Fyren vaagnede op til Daad og samlede sin dogmatiske Viden sammen i en Fart.

Mens Morgensolen sendte sine varme Straaler ind ad de østre Vinduer i Randrup Skole, og Lærer Nielsen vandrede tungt og besværligt op og ned mellem de lange Rækker af Børn, var han fuld af Energi, Kraft og Udfoldelsestrang som en myndig og bevidst Skolemester, og det var en hel interessant Oplevelse i Skolestuen.

En ældre Kvinde fortæller, at hun ogsaa kristelig set saa tit har faaet noget godt med sig fra Lærer Nielsens Undervisning i Religion.

Regning var ogsaa et Fag som blev dreven ihærdig i Randrup Skole. Nielsen sad ved Kathederet bag de mange Bøger, som laa derpaa, og Børnene kom op til ham en for en og blev hjulpet til Rette. Nogle af Børnene skiftedes til at høre.

Skulde der rigtig tages fat paa en Opgave, der helt var bleven til Kludder, spyttede Nielsen en stor Klat midt paa Tavlen, tørrede den bag efter ren med Armstumpens Frakkeærme, mens Barnet med Beundring saa, at Tavlen blev saa ren, og derefter tog Nielsen sin sirligt spidsede Griffel frem og skrev nogle smukke Tal paa Tavlen, mens han sagde til Eleven: "Hvad spørges der om?" Kunde Barnet ikke hurtigt faa det sagt, havde det ikke læst Opgaven igennem paa en forstandig maade efter Nielsens Mening, og Tavlen fik da et Stød, saa den fløj hen ad Katederet til den betuttede Fyr, der maatte tage sin Tavle og sjokke ned paa sin Plads for at faa Klarhed over Degnens Spørgsmaal.

Lærer Nielsen lagde et stort Arbejde paa sin Regneundervisning. Han havde udarbejdet en Bog, hvori han havde opskrevet nogle Tal, der var sammensat af flere Faktorer, og i Hovedregning lød det derfor ofte: "Find et Par Faktorer til 144, 625 eller 64 osv."

Flere af Børnene i Randrup Skole blev ogsaa meget dygtige til Regning; nogle naaede frem til at regne med Logaritme.

Ligeledes underviste Nielsen ihærdig i Grammatik og Analyse.

Ved Siden af de almindelige Skolefag drev Lærer Nielsen ogsaa videnskabelige Eksperimenter. En god Dag, naar Børnene havde været flittige og artige, kunde de komme ud for en sjælden stor oplevelse i den Tids Børneskole. Nielsen havde personlig anskaffet sig et Mikroskop med et Immersionssystem, der kunde give indtil 1200 Gange Forstørrelse; desuden havde han en Mængde kemiske og fysiske Ting, som Reagenser, Kolber, Digler, Rør osv., Ting, som hører til et kemisk Laboratorium.

Nogle af disse Sager blev da taget frem, og Børnene fik lov til en efter en at komme hen og se ned i Mikroskopet. Her saa de f. Eks. Edderkoppens Spinderedskaber, eller Blodets Løb i en Aare paa Laaret af en bedøvet Tudse eller Frø. En saadan Time var jo uhyre spændende og lærerig, men den mindste Uorden eller Støj havde til Følge, at det hele standsedes og blev samlet sammen.

Ved Skoledagens Slutning stod Nielsen ligesom om Morgenen op paa Katederet, lagde Armstumpen over Brystet og sang et Vers; i sine sidste aar bad han gerne først en temmelig lang Bøn, som i hvert Fald paa Forfatteren af denne Bog virkede frastødende eller kold. Børnene var da ogsaa gerne trætte og sultne.

Ikke alene i Skolestuen, men ogsaa paa Legepladsen og Hjemvejen vilde Lærer Nielsen have orden.

Uden for Randrup Skole staar to store Sten ved Vejkanten og markerer Skolen og Pladsen

mellem denne og Vejen. Mellem disse to Sten løb Børnene ofte og tog "Lopper". Kom da en Vogn eller en Fodgænger forbi, løb alle Børnene op til Skolen og stod i en lang Række langs Muren, til den vejfarende var kommen forbi.

Her fra denne Mur har Børnene i Randrup Skole i mange Aar set Nielsen og Sagfører Abildhauge, Vestervig, som to uadskillelige Venner komme gaaende sammen fra deres Morgenvandring. Det var et smukt eksempel paa Trofasthed og vedvarende Sympati mellem Lærer og Elev, som med disse to myndige Personligheder varede Livet igennem for alles Øjne.

Det kunde nok ske, at Børnene efter endt Skoletid særlig om Vinteren kunde have saa mange Løjer for, som trak Tiden ud for deres Hjemkomst. Det kunde Nielsen ikke lide, og han kom ofte bag paa dem, og saa var de om en Hals dagen efter.

Der var saaledes ogsaa en Gang en Pige fra "Kærgaard", som hed Katrine, hun var vist ellers en flink Skolepige, men hun var fuld af Spilopper. En Vinterdag hittede hun paa at kaste sig forover i Sneen, saa hendes Billede blev staaende tydelig. Det vilde hun ogsaa have de andre Piger til, og der kom da til at staa en Række Billeder i Sneen af de glade Skolepiger, men Lærer Nielsen kom ad Vejen og opdagede Spøgen. Det vilde Nielsen ikke have, og næste dag kom Katrine for Retten.

Lærer Nielsen brugte ofte Ironi som Straffemiddel og lavede Vers om visse Optrin, som Børnene maatte afskrive som Diktat. En Pige, som hed Maren og var spillende fuld af Gavtyvestreger, men godt begavet, satte en Gang begge Hænder for sin Næse som Haan. Lærer Nielsen saa det og formede følgende Vers til Diktat:

Naar Maren strækker Fingrene frem
og sætter dem for sin Næse,
saa ser vi jo nok en Tryne saa slem,
men end om den kunde hvæse.

Maren glemte aldrig denne Hændelse, og hendes Kammerat kunde som gammel Kone gengive Verset.

Nielsen kunde ikke lide, at nogen forlovede sig før i en fremrykket Alder, hvad han har givet Udtryk for i et lille Digt, der ironiserer over en fjorten Aars Pige, der havde forelsket sig i en ung Karl som havde svigtet hende. Versene lyder saaledes:

Jeg arme Pige nu sidder her
og græder tidlig og silde;
thi Ungersvenden jeg havde kær,
han ikke mig elske vilde.

Derfor jeg drager til fremmed Land,
hvor ingen min Smerte kender,
der maa nok være for mig en Mand,
som gladelig efter mig render.

Thi vel er jeg kun de fjorten Aar,
men vel nok saa forelsket som nogen,
og konfirmeret og fri jeg gaar,
er vokset fra Skolen og Bogen.

Kom derfor, hvem der har Lyst dertil
jeg glad skænker bort mit Hjerte,
og jeg vil elske foruden Svig
saa trofast i Fryd og Smerte.

Om Pigerne i Thy havde Lærer Nielsen ellers gode Tanker og priste deres Troskab og Værdi, hvoraf følgende Prøve skal gives:

Om vo Pigger æ kjøn,
de foer ajer o skjøn,
di ska hwerken væ Frøkener eller Frowwer,
men naa Hjemmen di foer,
æ den løkkele spoer (spaaet),
som djæ Løk aa djæ Troskab di lowwer.

Karlene i Thy betragtede Lærer Nielsen ogsaa som Mænd med Tømmer i, om deres Forhold til Krigen skal her anføres et Par Vers:

Da vi fik Kriek,
gik vor Sønner et friek,
men di holdt sæ i Slaa
mellem de frammest.

Om dje Brøjer end fald,
stod di lig kæk for Skrald,
va de val for de
di var a di frammest.

Det var almindeligt i Lærer Nielsens Tid, at Degnene lavede Vers ved visse højtidelige Lejligheder. Der skal her gengives et Vers af et Digt i Anledning af en 20 Aars Piges Død.

Derfor nu Forældre kære,
med Søskende store og smaa,
tør Taaren og sørg ikke mere,
men stræb hendes Maal at naa,
som sol fra den hvalte Bue
sig dækker i Aftenrød,
saa kan vi i Haabet did skue
til hende i Hvilen sød.

Gennem et lille Vers, der tolker de Følelser og Stemninger, som bevægede Lærer Nielsen og Hustru i deres Ungdoms forelskede Dage, gives et lille Indblik i Nielsens Følsomhed over for Naturens ophøjede Ro. Det lyder saaledes:

Tit sad vi sammen en Aftenstund
og stirred i Himlens mørke Bund,
og Stjernerne skinned' saa mildt herned
og gav i Sjælen os Fryd og Fred.

Drastiske Udtryk og rammende Bemærkninger gik Lærer Nielsen ikke af Vejen for, og tit var hans Vittigheder og Ironi saa velrettet, at Folk huskede de faldne Ord og Sammenligninger Livet igennem.

Hos en kendt Forretningsmand i Vestervig kom Nielsen gerne ind, naar han skulde med Dagvognen og indledede da gerne med at sige: "Hm! hm! er her Damer til Stede?" Der kom da gerne nogle slemme Brandere, som ikke er saa velegnede for Folk i Nutiden.

Ved Vestervig Kirke mødte Nielsen en Dag en af sine gamle Skolepiger, der var bleven forlovet og stod ved Siden af sin Kæreste. Nielsen gik hen til hende, hilste og sagde: "Naa, Mette Marie! er det saa ham a din den Fyr, der staar?" Den "Fyr" var Anders Peter Pedersen (Tinghus), der som gammel Mand gengiver Scenen.

I Randrup boede en Enke, som kaldtes Maren Hyw. Hun havde ikke de fineste Papirer, og Nielsen brugte hende da ogsaa i en rammende Skose, der lød; "No er æ øwer de væst, saah Maren Hyw, hun va bløwen gyvt".

Morsom og træffende var ogsaa Nielsens Ironi over, hvorledes Beboerne i Vestervig Sogn stillede Lærernes Hustruer i Rang. "Ja", sagde Nielsen, "det hedder jo Fru Sparrevohn, Madam Bjørndahl aa Rajerup Skuelkuen". Forøvrigt blev Lærer Nielsens Hustru i Randrup almindeligvis kaldet "Maatter" (Mutter), et Navn han vist selv havde givet hende som Kælenavn.

En Mand, hvis Navn Nielsen ogsaa anvendte tit paa lignende Vis som Maren Hyw, var "Ais Ved". Det er den Mand, Paul Bendixen i et gengivet Digt af Lærer Nielsen, om en Doktor, hentyder til den 11. August 1931 i "Thisted Amts Tidende".

Der skulle en Gang have været oprettet en Fortsættelsesskole i Vestervig, hvor Forældrene kunde sende deres Børn til videre Uddannelse. Der blev i den Anledning indbudt til et Møde om Sagen i Vestervig, og der blev foreslaaet, at Folk skulde betale Mulkt, naar Eleverne ikke mødte. Lærer Nielsen var ogsaa med. Han tog Ordet og sagde: "Ja, det kunde jo være godt nok, men der er sikkert mange fattige Folk, der ikke kan betale Mulkterne, men saa har vi jo en flink Vært hæ Væjsten for". (Værten var Arrestforvareren). Der blev ingen Fortsættelsesskole oprettet. "Thisted Amts Avis" bragte til Tider et Digt med Vid og Ironi af Lærer Nielsen, som behandlede Begivenheder af lokal Art.

Ogsaa sine Kolleger kunde Lærer Nielsen give en Skose, hvis han fandt det betimeligt. Saaledes holdt han en Gang ved et Lærermøde i Hurup et Foredrag om Thy. Det var, som alt Nielsens Arbejde, grundigt og blev meget langt, hvorfor de yngre Lærere listede ud en efter en; men det skulde de ikke have gjort; thi efter Foredraget lod han falde en spids Bemærkning derom, og den sved.

Drengene i Randrup Skole havde i Lærer Nielsens Tid Ord for at være nogle slemme "skaaes" Knægte. Da Efterfølgeren, Lærer Uhr-

brand, skulde overtage Embedet, laa han den første Morgen inde i sin Seng og rystede, hver gang Døren gik, og en af de berygtede Drenge maaske gik ind i Skolen.

Imidlertid kom Lærer Uhrbrand aldrig til at døje noget med Drengene. Han behandlede dem paa en hel anden Maade, end de var vænnet til, og saa blev de anderledes.

Børnene i Randrup var ikke anderledes end andre Landsbybørn, og senere Lærere har endog ment, at de var særdeles blide og villige til at lyde.

Tiden er ganske vist en anden, men det er den jo overalt, men Børnene i Randrup Skole blev maaske ogsaa ofte til nogle haarde Halse, thi der vankede megen Prygl. Særlig var det den almindelige Mening, at Børnene fra Fattiggaarden fik en Mængde Prygl. Der er særlig tre Navne, som staar omgivet af Marterbænkens Gru, nemlig Magnus, Anthon og Dorthea. Anthon døde tidlig, vist i en Periode, da Difteritis rasede og dræbte mange Børn. Der var ogsaa en Dreng ved Navn Mads, som Nielsen ikke kunde finde sig til Rette med paa nogen Maade.

Det kan dog vist ikke siges med Sandhed, at Lærer Nielsen var haard ved fattige Børn, fordi de var fattige, thi han var ogsaa god og omsorgsfuld mod fattige Børn, naar de var flinke og pligtopfyldende i deres Arbejde, kunde deres Lektier og var artige.

Saaledes var der en Dreng ved Navn Anthon Marius Lund, som var ualmindelig flink og dygtig. Ham havde Nielsen megen Omsorg for.

Det var Lærer Nielsen magtpaaliggende, at de, der havde Evner og Vilje, kom frem og fik noget lært. Han havde for Skik at leje nogle flinke Børn til at hjælpe sig med de smaa om Sommeren.

I nogle Aar havde han Iver Jensens (Tæbring) Børn fra "Frydendal". Det var fattige Børn, men de var flinke og dygtige. De fik en særdeles god Opdragelse i dette fattige Hjem, hvad tydelig viste sig deri, at Børnene i deres Opførsel var ualmindelig fine og taktfulde, hvad Lærer Nielsen ogsaa kunde se, og betalte dem personlig for deres Hjælp. To af disse Børn lever endnu paa Egnen.

Det var en Tid meget almindeligt, at unge Mennesker rejste til Amerika for at skabe sig en Stilling, og Lærer Nielsen tilbød selv uden Betaling at lære unge Mennesker Engelsk, saa de kunde klare sig med Sproget ved deres ankomst til det fremmede Land. Det var vel i Almindelighed ogsaa mest fattige Børn, men faa forstod vel Værdien af at kende det Lands Sprog, som man skulde tjene sit Ophold i. – Der var dog ogsaa Folk, der benyttede sig af Lærer Nielsens omfattende Kundskaber. En senere bekendt Børnelæge, Frederik Ingerslev, fra Foldbjerg fik Undervisning hos ham i Tysk og Engelsk samt andre Fag, og flere andre benyttede ham.

Til Randrup Skole hørte i sin Tid en Jordlod, og Lærer Nielsen drev selv Jorden til Skolen samt det Stykke, han havde arvet efter sin Svigerfader. Landmand var Nielsen dog ikke. Han havde ingen Interesse for Landbruget, men holdt meget af Dyr, maaske især af Duer. Bekendt var da ogsaa Nielsens gode Køer, der al Tid var store og fede.

Mange Høns og Kalkuner (Plodderhøns) færdedes i Nielsens Tid ved Randrup Skole. I mange Aar havde Nielsen en stor Hund, "Fylla", som var saa tro og dygtig til at hjælpe sin Husbond, og det var en stor Sorg, da dette kloge Dyr døde.

Jorden blev dreven af fremmede, som Nielsen lejede til det, og Dyrene passedes af Pigen, som i Regelen blev ved at tjene i Skolen i mange Aar. I flere Aar tjente en Pige hos Lærer Nielsens, der hed Ane. Hun drog med en ung Mand til Amerika, og det var den almindelige Mening, at hun fik en trist Skæbne, da man i flere Aar aldrig hørte fra hende. Der var almindelig Deltagelse blandt Folk ved Tanken om Anes tavse Forsvinden, thi hun var en meget flink og afholdt Pige.

Lærer Nielsens Jord blev dreven godt, og Dyrene vel passede, selvom han ikke tog Del i Arbejdet. Selv syslede Nielsen med sine videnskabelige Interesser, thi han havde noget af Videnskabsmandens Glød og Drag i sig. Han foretog en Mængde kemiske Forsøg og havde mange Instrumenter.

Bl. a. interesserede han sig for Navigation og havde en Sekstant, det vil sige et Instrument, der udgør en sjette Del af en Cirkel og bruges

til at bestemme, hvor et Skib befinder sig til Søs; desuden havde han vist ogsaa en Oktant, der deler Cirkelen i otte Dele. Endvidere havde han et stort Skibskompas, som var henstillet i en stor Kasse, der stod inde paa en Hylde i Skoleklassen.

Endvidere lavede Nielsen Præparater til mikroskopiske Undersøgelser baade af Dyr og Planter og konstruerede fysiske Apparater til Forsøg under fysiske Arbejder samt samlede og beskrev Oldsager, hvoraf han fik en ikke ringe Samling.

Kemien studerede Nielsen ogsaa, og Folk fortæller, at han til Tider stod nede paa Apoteket og blandede Medicin.

Til Seminariet i Ranum (Snedsted Seminarium blev flyttet til Ranum 1848) testamenterede Lærer Nielsen sin værdifulde Samling, der bestod af 1: et udmærket Mikroskop (med Immersionssystem, der kan give indtil 1200 gange forstørrelse), 2: et Skab med en smuk Samling kemiske Reagenser, Kolber, Digler, Rør og lignende til et kemisk Laboratorium hørende

Pastor A. Riis Lowson.
Sognepræst ved Vestervig Kirke 1876-1896

Ting og 3: henved 50 Bind, særlig naturvidenskabelig Litteratur paa Tysk og Engelsk.

Disse Ting er Udtryk for, hvad der var Lærer Nielsens omfattende Interesse og som han ihærdig syslede med og lod sine Elever faa Antydning af, saa vidt Forholdene tillod det.

I det offentlige Liv deltog Nielsen ikke eller kun saare lidt. Han var en Gang bleven valgt ind i Sogneraadet, men indgav Ansøgning om Fritagelse med den Begrundelse, at han vilde forsømme sin Skole, hvis han skulde sidde i Sogneraadet og varetage Sognets administrative Interesser. Et gammelt Medlem af Vestervig Sogneraad siger, at Nielsen mødte vist slet ikke til noget Sogneraadsmøde.

Men det havde i høj Grad Nielsens Interesse, at der i Sognet blev dreven den Politik, som han ansaa for den rigtige, og det var Sagfører Abildhauges Højrepolitik.

Da Nielsen en Gang var bange for, at det skulde knibe for Abildhauges Valg, gik han om til sin Nabo og sagde: "Hør Anders Peter, du stemmer jo nok paa Abildhauge?"

Det var den almindelige Opfattelse, at der var et spændt Forhold mellem Lærer Nielsen og Pastor A. Riis Lowzon, som var Sognepræst i Vestervig fra 1876 – 1896.

Præsten vilde drille Nielsen, og til Eksamen sagde han ofte: "Nu skal vi saa høre, hvad de kloge Høns af Nielsens kan!".

Noget lignende sagde Præsten i Konfirmandstuen, naar Børnene fra de forskellige Skoler i Sognet kom sammen.

Pastor Riis Lowzon havde ogsaa sin Fornøjelse af at diktere selv til Børnene under Prøven i Dansk, og de vanskelige Ord udtalte Præsten saa utydelig. Nielsen blev da for alvor vred, thi saa skrev Børnene jo forkert, og Nielsen selv udtalte netop saadanne Ord meget tydelige. Det var jo imidlertid det, Nielsen skulde blive, og saa morede Præsten sig.

Uoverensstemmelsen havde maaske nok sin Grund i flere Ting. Betydelige Personligheder var de maaske nok begge to, men hver paa sin Maade.

Barnet fra det fattige Hjem i Lyngs kendte fra Erfaring den jævne Mands Tankegang og havde udpræget Sans for de reelle Forhold. Riis Low-

zon var næppe saa sikker i sin Sans eller Følelse over for Folkelivets rette Virkelighed.

Smaamanden tog vist ikke sjælden Pastor Riis Lowzon ved Næsen, hvad et par Træk maaske kan vise.

Brørup Sognekald var ledigt, og to Præster, som var udviste fra Sønderjylland efter Krigen, var blandt Ansøgerne. Den ene var den berømte Fejlberg, som var Grundtvigianer, og den anden var Riis Lowzon, som i hvert fald ikke var Grundtvigianer, hvad han saa ellers var.

Der blev foranstaltet en Sammenkomst af de store Gaardmænd, og de blev enige om Riis Lowzon i al Stilhed. Men Peter "Tækker" fik samlet nogle sammen, som vilde have Fejlberg, og i Spidsen for en Deputation drog han over til Ministeren og fik ham til at love, at Fejlberg skulde blive Præst i Brørup. Paa Hjemvejen mødtes Deputationen med en anden Deputation i Fredericia, som vilde over til Ministeren for at faa Riis Lowzon.

I Fredericia spurgte de Brørup Gaardmænd Peter "Tækker" om, hvor han havde været henne, og han svarede da, at han havde været i København en tur. Saaledes tog Peter "Tækker" Embedet fra Riis Lowzon.

Nu skulde dette Nederlag hævnes, og Riis Lowzon oprettede en Højskole i Brørup, som skulde hindre grundtvigsk Aandslivs Udbredelse.

Som den store "Grundtvigianeræder", han betegnedes, tog Riis Lowzon fat paa Højskolegerningen med det Resultat, at den snart maatte nedlægges af mangel paa Tilslutning.

Riis Lowzon kom saa til Vestervig efter den hjertevarme og dygtige unge Præst J. Ingerslev. Her opnaaede Riis Lowzon da at faa "ædt" Grundtvigianerne for saa vidt, at han fik den ellers saa menneskefyldte Kirke prædiket tom med Tiden.

Pastor Riis Lowzon var vist ellers paa sin Maade en godsindet Mand.

Der fortælles, at en Dag kom en rigtig lun Mand ind til Præsten med nogle faa Smaapenge i Vestelommen for at betale Tiende.

Manden talte længe og godt med Præsten og sagde saa til sidst: " Det var sandt, Hr. Pastor, jeg skulde nok have min Tiende betalt!". Manden rodede rundt i sine Lommer, men fandt til sin Overraskelse ikke ret mange Kobbermønter. Præsten talte godmodigt beroligende til Manden og sagde: "Det er godt, Kræn B., nu lader vi saa det passe." Havde Præsten set Mandens svedne Smil, da han kom ud, havde han maaske ikke følt sig saa godt tilfreds ved sin Overbærenhed.

Skønt det næppe var meget at mærke paa den gamle Lærer Nielsen, at han stod i noget hjerteligt Forhold til grundtvigskpræget Aandsliv, er det dog vanskeligt at tænke sig, at den unge Johannes Nielsen, der ung og upræget hungrende efter Kundskab og Viden, kom under en saa betydelig Mands Paavirkning som Forstanderen og Præsten i Snedsted, ikke skulde have faaet sit Sind noget indstillet i samme Retning, og om ikke mere, saa holdt han sikkert meget af Ludvig Chr. Müller.

Endvidere havde Nielsen sin Kammerat fra Seminariet, Lærer Bjørndahl, Trankjær, ved sin Side. Der var et godt Forhold mellem de to Lærere. Bjørndahl bemærkede blot en Gang om Nielsen, at han gik ud af Kirken med Velsignelsen paa Ryggen. Med dette sigtede Bjørnhahl til, at Nielsen al Tid gik ud af Kirken, naar Prædiken var forbi.

Den stærke Mand, Pastor Riis Lowzon, kom da fra sin mislykkede Kamp mod grundtvigsk Aandsliv til Vestervig.

Uventet møder han sikkert her en Mand i Lærer Nielsen, Randrup, som stod med begge Ben paa Jorden, og maaske var Nielsen klogest intellektuelt set. Nielsen var i sit Anlæg i Linie med Videnskabsmanden. Det var Riis Lowzon vel næppe, men maaske mere følelsesbetonet. Desuden kom Riis Lowzon jo ogsaa fra Arbejdet blandt voksne og var saaledes indstillet paa større Linier paa en vis Maade, mens Nielsen nok var mere pedantisk i sit Arbejde.

I Parentes kan det maaske anføres som interessant, at den Præst, der skulle være hos Riis Lowzon og hjælpe ham til Fred og Trøst i hans sidste Stund, det blev alligevel en grundtvigsk Mand, nemlig den unge, friske og varme Pastor Hilden Petersen, Helligsø.

Ved Pastor Riis Lowzons Begravelse fra Vestervig Kirke talte Pastor Petersen og skildrede

den gamle Præsts fromme Hjemgang. Mange i Kirken ventede med Spænding paa en Udtalelse om den gamle Præsts sidste Stund.

Efter Højtideligheden fandt nogle faa Venner hinanden og sagde: "Pastor Petersen vilde alligevel, vi skulle vide, at Riis Lowzon blev salig."

Som Eksempel paa, hvor udvendig en Mand ofte kan blive bedømt, kan anføres, at en Mand og Hustru drøftede Præsten i Helligsø. Manden sagde; "Pastor Petersen er Grundtvigianer, for han gaar al Tid med et hvidt Halstørklæde, og det er Kendemærket."

Konfirmanderne i Vestervig holdt meget af Pastor Petersen, han interesserede sig for dem og gav Timerne Indhold. Desværre fik samme Hold ogsaa Indtryk af, hvor tom og betydningsløs en Konfirmationsforberedelse kan være.

En af Lærer Nielsens gamle Kollegaer fra Thy skriver om ham, at han var en myndig, vittig, grundig og kundskabsrig Mand, som Kollegaerne saa op til, og det er sikkert rigtig nok. Nielsen var en betydelig Personlighed, stærk i Fortrin og Mangler, maa vist ogsaa tilføjes.

At ridse Linierne op i Lærer Nielsens Karakter er vel vanskelig nok, men visse Grundtræk synes tydelig at være fremtrædende.

Nielsen var trofast og pligtopfyldende. Han benyttede sin Tid paa Seminariet godt, saa han skuffede ikke dem, der havde vist ham økonomisk Tillid. Han var tro og hjælpsom mod sin fattige Familie i Lyngs.

Søsteren blev ved at leve i Fattigdom ude i Barndomshjemmet i Lyngs, og Nielsen drog jævnlig hjem for at besøge hende. Erik Pedersen (Jerrik Pesen) kørte gerne for ham og havde en mængde Fødevarer med, ("Maatter" vilde aldrig med) desuden betalte han sin egen og Broderens Gæld efter dennes Død som Seminarist.

Trofast var Nielsen mod sit Seminarium og sin Stand. Som før nævnt skænkede han sin værdifulde videnskabelige Samling til Seminariet, en Gave, som Seminariet ogsaa paaskønnede, og sammen med sin Hustru oprettede han et Legat paa 5000 Kr., hvoraf Renterne skulde uddeles til "tvende værdige og trængende Enker efter Almueskolelærere i Refs Herred, Thisted Amt."

Nielsens Trofasthed viste sig ogsaa i Forhold til Venner, der havde forstaaet ham (som Abildhauge), eller tidligere Elever, der havde vist ham Godhed eller været flittige og pligttro i Skolen.

Saaledes kunde han have betydelig Tillid til store Skolepiger, som var udskrevet af Skolen. Havde de i deres Hjem en Tjenestedreng, der var forsømmelig, kunde han godt sige, at han vilde have sendt Bud ud til en saadan Pige, saa skulde det nok blive anderledes. Det var vist Lavst "Krogsmeds" Plejedatter, han saaledes satte sin Lid til en Gang. Nielsen vidste jo, at den Dreng, der tjente der, var paa et godt Madsted, som det hed, og han kunde nok passe sine Ting.

En Morgen hørte Nielsen, at et Par Sønner fra "Rævbjerg" irettesatte deres uvorne Kammerater, og det var vist særlig en Broder eller Plejebroder til Gramstrup Andersen, saa vidt erindres, der paa særlig værdig og virkningsfuld Maade talte til sine Kammeraters Æresfølelse og forsvarede deres Lærers Ære. Dette glemte Nielsen næppe nogen Sinde, men fremhævede Brødrenes ridderlige Adfærd mange Aar efter.

Flid og Udholdenhed prægede ogsaa Nielsen. Uden at kaste et Blik til Haab om Ære og Magt syslede han med noget af Videnskabsmandens Glæde i Sindet med sine kemiske, fysiske, naturvidenskabelige og sproglige Interesser og meddelte sine Elever, hvad de var modtagelige for.

Nielsen var ogsaa meget praktisk paa en vis Maade; han blev ved at beholde sine Folk Aar efter Aar og betalte dem solidt for deres Arbejde efter Tidens Krav.

Fattig var han selv begyndt sin Livsvej, men han blev en meget velhavende Mand, ja betragtedes ogsaa som en rig Mand, men han kunde godt hjælpe fattige Folk, som i de Dage ikke havde offentlig Hjælp at ty til.

Lærer Nielsen var aabenbart mest Forstandsmenneske, han var vel, hvad man i vore Dage kan sige, en 100 Procents Mand; der var næppe meget af det feminine (kvindelige) i hans Karakter.

De blide Følelser, der staar Barnehjertet nærmest, var vist næppe meget fremme i Nielsens Sjæleliv.

I Verset fra hans Elskovsforhold er der nok rørt ved blide Strenge, men det kan godt være Tankens Berøring med Universets Storhed, som tiltaler Forstanden og ad denne Vej i høj Grad giver Mennesket Følelse af Lidenhed og Forhold til Altets Ophav.

Den Side af Nielsens Karakter, som mest blev omtalt paa Stedet og kom til at overskygge hans andre gode Karaktertræk, var hans store Strenghed, der førtes af hans stærke Viljekraft saa dybt ind i Barnesindet, at hans Straffe aldrig glemtes. Den ellers saa rettænkende Nielsen kunde gaa saa langt over Gevind i Strafudmaaling, saa han blev helt uretfærdig.

Naar saaledes de to Drenge Kræn Søndergaard og Kristen Jensen en knagende kold Vinterdag bliver sat ud i Gangen en hel Time, og Nielsen saa kommer ud til dem og ser, at Kristen Jensen er gaaet hjem, drager følgende Slutning paa sit Spørgsmaal: "Hvor er Kristen?" og faar Svaret: "Han er gaaet." "Det er godt for dig, saa kan du faa saa meget mere Klø." Det var jo uretfærdigt. Den tilbageblevne Dreng havde jo lidt sin Straf.

Slige Oplevelser er der talt saa meget om i Randrup, saa at dvæle yderligere ved dette er uden Værdi. Et Udslag af Nielsens Grundighed var vel ogsaa dette Princip, at alt, hvad han købte, skulde være af bedste Kvalitet. Da han saaledes skulde bygge sit nye Hus, hvori han tilbragte sine sidste Dage i Stilhed til sin Død den 10. Juli 1905, gik han helt ned til Thomas Søndergaard i Helligsø for at købe Mursten med den begrundelse, at Sten fra Helligsø Teglværk var de bedste i Thy.

Saadanne Resultater af sine Undersøgelser kunde Nielsen pludselig overraske sine Omgivelser med, der ikke anede, at hans Interesser naaede ind paa saadanne Felter.

Stille og ensomt havde Lærer Nielsen gaaet under Bakkerne ved Grusgraven efter sin Afsked som Lærer ved Randrup Skole. Han havde set paa de arbejdende Mennesker omkring sig og tænkt over Værdien af sin Gerning blandt dem.

Barnløs var han, men af Penge og Gods havde han rigelig. Maaske havde han ogsaa tænkt paa det fattige Hus og sin gamle Mor der ude

Lærer Johannes Nielsens gravsten på Sct. Thøgers Kirkegård, Vestervig

i Lyngs. Grædt havde hun den Dag, hendes Dreng kom hjem med en sønderskudt Arm og mærket for Livet som Krøbling. Hvad skulle han vel tjene sit Brød ved.

Men Johannes Nielsens Fremtidskaar blev taalelige, Skuddet blev hans Lykke til Fremgang i Livet. Han blev en rig, stærk og myndig Mand med Enevældens Blod rullende i sine Aarer.

Rimeligvis kunde Lærer Nielsen have naaet videre socialt og naaet større Forstaaelse og maaske ogsaa en rigere Livsudvikling paa en anden Plads i Samarbejde med voksne Elever, der bedre vilde have været i Stand til at modtage hans Undervisning.

Selv havde han jo ingen Børn og fjernedes mere og mere fra Barnets Verden, som Tiderne gik.

Hans ubøjelige Vilje til med haard Haand at tvinge alt igennem i sit Forhold til Børn var hans svage Side, men glemmes maa det ikke, at han helt var Barn af sin Tid med den haarde Tugt.

Nutidens Mennesker har andre Tanker, som godt er, om Opdragelse og Skolegang, men vi maa vel nok spørge: "Hvilken Dom vil Efterslægten fælde over os?"

Ikke langt fra Nielsens Grav findes den fromme St. Thøgers Kilde, der minder om en hellig Mand, som gjorde meget godt for Folk i Vestervig, og gennem Løvet i de forblæste og forvredne Træer omkring den ældgamle, historiske Kirkegaard suser Vinden Dag og Nat over de dødes Grave og hvisker om Minder fra de mange forskellige Mennesker, der levede en kort Tid i Lyst og Nød, i ondt og godt, som retfærdige og uretfærdige, men alle med det ene tilfælles, at de trængte til Guds og Menneskers Tilgivelse.

En skolestue

Da disciplinen brast i Randrup Skole

Af lærer J. P. Christensen, Kastrup

Lærer J. P. Christensen gik, som man kan læse i nedenstående artikel, i Randrup skole sammen med de to omtalte brødre Graves og Lund. De var sønner af Christine og Mads Jensen, "Vester Ulsted" og gik i Randrup skole, da Vestervig Skole først blev bygget i 1914. Graves giftede sig med Marie Nicolajsen, "Over Astrup". Sammen fik de 4 børn, hvoraf sønnen Mads Jensen senere overtog "Over Astrup". Graves var sognefoged og havde gården "Grurup Vestergård". Desværre døde hans hustru Marie Nicolajsen tidlig. Han giftede sig senere med Marie Hundahl. Lund overtog "Vester Ulsted" efter forældrene. Han giftede sig med Anine Sørensen, Vesterby og sammen fik de 3 døtre, hvoraf de to ældste døde henholdsvis som 17 og 23 årig.

Det optrin, som her skal skildres, blev af så skelsættende betydning i Randrup skoles historie, at man næsten kunne tidsfæste skolens udvikling tilbage og frem i tiden efter hint epokegørende år.

Dette fandt sted i 1895.

I 1851 antoges lærer Johs. Nielsen som hjælpelærer hos "Æ gammel skwolmejster" Kristen Thomsen, blev gift med dennes datter, fik embedet i 1857 og virkede her til 1895.

I disse mange år herskede en jernhård disciplin i Randrup skole både ude og inde. Rygtet derom spredtes i hvert fald over Sydthy.

Ude i den østlige del af skoledistriktet lå gården "Vester Ulsted". Herfra huskes to drenge, som gik i Randrup skole. Det var brødrene Graves og Lund.

Graves førte altid an, Lund holdt sig beskedent og stilfærdigt tilbage og så vist også noget beundrende og tillidsfuld på sin ældre bror, Graves, der gik foran i arbejdet hjemme på gården og, med sine rigtig vendte næver og stærke kræfter kunne klare de forekommende opgaver.

Med hensyn til flid, evner og opførsel er ikke noget særlig at bemærke.

Vi var tre drenge, der betragtede hverandre som gode kammerater og sad omtrent sammen på skolebænken.

Graves indtog pladsen som duks det sidste skoleår. Jeg kom som nr. to, og Lund sad vist et par pladser længere nede. Vi var begge lidt yngre end Graves, som ikke følte særlig glæde ved førstepladsen. Den egnede sig ikke for hans særlige virke, og han fik gerne listet mig ud på den udsatte post.

Graves var en 100 procents dreng med utæm-

Graves Kristian Jensen, "Grurup Vestergård"
26.01.1882 – 25.08.1946

melig lyst til gavtyvestreger. Når han i frikvarterne med et stort smil og de stærke arme i sving så på et par andre drenge, begyndte løjerne med fægtning, livtag o.s.v.

Den stærke dreng, som fra hjemmet var vænnet til at bruge sine kræfter til tungt arbejde, måtte også i skolen have afløb for ubrugte kræfter. Der kunne findes drenge, som udøvede sligt på en ondskabsfuld måde. Det gjorde Graves ikke, det drejede sig kun om godsindet spøg.

Vi holdt vist alle af Graves, og han skaffede sig respekt som en førerskikkelse i barnligt format.

Så kom Graves' sidste skoledag. Jeg gled op på uriasposten, og følgerne lod ikke vente længe på sig. De nærmest siddende drenge begyndte at fnise, og en undertrykt latter eksploderede med sprutten gennem en håndfuld fingre foran munden.

Lærer Nielsens opmærksomhed vaktes, synderen afdækkedes og måtte op på sin plads igen. Skuffen blev trukket ud, og tampen blev lagt på katederet.

Det var første akt.

Så begyndte det samme igen. Lærer Nielsen rejste sig op, så fast på skælmen, men tøvede endnu lidt. Det var jo Graves' sidste skoledag – endnu hørtes en eksplosion.

Nu kom anden akt.

Lærer Nielsen skred ned fra katederet med hævet arm og tampen svingende i luften. Det havde klassen ofte set, man aldrig at en dreng tog situationen som Graves gjorde. Stille, ydmyg og brødebetynget plejede den skyldige at bøje ryggen til slag, men Graves, som måske aldrig havde fået tamp før, sad og vippede med rank ryg og grinede over hele ansigtet.

Da slaget skulle falde, sprang Graves ud fra sin i dette øjeblik heldige plads og løb over til den øverste pige, hvor han stod stille og så smilende til, da tampen ramte hans tomme plads.

Klassen blev vel nærmest stum af forbavselse, men situationen føltes spændende. Hvad ville der ske? Lærer Nielsen fo`r over mod den nye stilling. Graves lo nu højt og satte i løb ned til den runde kakkelovn, der stod lidt ud fra væggen i skolestuens modsatte ende. Lærer Nielsen bagefter, men nu smuttede Graves om i det førnævnte mellemrum. Her kunne lærer Nielsen ikke komme. Skiftevis stak Graves sit smilende ansigt frem ved den ene og den anden side bag sin sorte forskansning.

Så sænker lærer Nielsen armen, vender om og går askegrå i ansigtet og med hængende skuldre som en slagen feltherre tilbage mod katederet, lægger tampen i skuffen, sætter sig tavs på sin stol og fortsætter undervisningen, mens Graves forsigtig spejdende vender tilbage til sin plads. Skoledagen slutter.

Christen Lund Jensen, "Vester Ulsted"
22.04.1883 – 18.07.1964

Så vidt vides kom tampen ikke i brug mere. Dens saga var ude i Randrup skole, et nyt tidsskifte passeredes.

Få måneder efter stod den gamle lærer en dag for sidste gang i sin skolestue, hvor nogle af hans sidste ord til skolebørnene omtrent lød således: "Jeg ville have taget mit pæne tøj på og sagt pænt farvel med hånd til hver enkelt, men

I har ikke opført jer ordentlig, og så gør jeg det ikke."

Vi forlod da skolen som sædvanlig, og den gamle lærer Nielsen blev alene tilbage i den stue, hvor han havde arbejdet i så mange år.

Lærer Nielsens arbejdstid blandt befolkningen i Randrup skoledistrikt sluttede d. 30. august 1895 efter 44 års virke.

Naturligvis kom sindene i bevægelse efter omtalte optrin, ros og ris vekslede til begge parter. For de ældre var sligt ufattelig, oprør mente nogle. Tidens folk kunne naturligvis ikke se sagens indhold, men på afstand forstås forholdet let.

Begivenheden var et spontant udslag i børnenes verden fra de store politiske og måske også religiøse folkevækkelser rundt omkring i landet. Tidsånden bar nu ganske andre tanker og følelser end før. Lærer Nielsen havde ganske tilegnet sig sin samtids opfattelse af ungdommens belæring og opdragelse og blev stående der uden fornyelse.

Kun Graves havde de egenskaber, som kunne bryde den gamle måde at holde disciplin på. Den fortsattes vist lige så godt senere af yngre folk under andre former. Nye folkeklasser rørte på sig.

Kun 6 år senere sad en gårdmand i kongens råd. Herredsfogeden arresterede C. Berg, som havde brudt disciplinen. Præsterne gjorde det samme ved lægprædikanterne, men tiden gik, og udviklingen blomstrede som aldrig før.

Mærkelig nok blev det en gårdmandssøn, der på disciplinens område blev banebryder i Randrup skole, men også det passer nøjagtig på historiens gang.

Gårdmændene kom først frem på arenaen, så fulgte husmændene.

"Vester Ulsted" ca. 1897 med familien Mads "Ulsted" sydøst for gården.
Fra venstre: Døtrene Nikoline, Birgitte og Kristine, svigerfar Chr. Gravesen, datteren Karen, forældrene Kristine (Gravesen) og Mads Jensen, sønnerne Lund (til hest) og Graves (på slåmaskine)

Dreng i 50ernes Agger

Af Hans E. Nørgaard, Agger

Artiklen fortsat fra 2011 og 2012

Ny indretning i byens førende skotøjsforretning

Det var vel huset som helhed, der undergik forandring og ikke kun skomagerværksted og butik.

Min bror og jeg var de to sidste af søskendeflokken på ni, der endnu var hjemme, da familieforøgelse nummer et kom (nummer to kom så sent som i 1960 i form af min "lillesøster"). Om vi blevet taget med på råd i forbindelse med snakken om, at bedstefars skulle bo hos os, er jeg ret sikker på ikke var tilfældet. Selv om en personforøgelse på 33 % også ville få betydning for os, var det en afgørelse, der suverænt blev truffet af mor og far.

Min bror Kristian og jeg i 1958 - arrene efter skoldning ses på venstre arm

Nikoline og P. "Gøjsen" Andersen var jævnaldrende og midt i 70'erne. De var ikke længere i stand til at tage vare på sig selv og klare det, der hørte med til en daglig husholdning. Huset, der havde været deres hjem var solgt. Deres hjem resten af livet skulle være hos skomagerens.

For to raske drenge på henholdsvis otte og tretten år var det spændende, hvilke besværlige restriktioner vi blev bundet op på. Helt selvfølgeligt var det i første omgang bedstefars, det handlede om. Hvordan kunne de mest nænsomt plantes om og få en god aftægtstid. Mor og far ofrede sig. De flyttede ud af deres soveværelse og overlod det til de gamle. Selv rykkede de på loftet og indtog "æ øster kammer" i modsat ende af, hvor min bror og jeg residerede lige ovenover bedstefars nye soveværelse. Lydt var der alle vegne indendøre, og vi måtte se at finde et passende støjniveau til mindst mulig gene. Gulvbrædderne i loftsgulvet knirkede og knagede, så det var en fryd. Ikke noget med lige så stille at skulle liste sig nogen steder; grundet en aftagende høreevne blev det aldrig et problem for de gamle. Tværtimod kunne deres højlydte snorken og hostelyde skabe ok underholdning, når ikke vi sov.

Udsigt til Badehotellet

Bedstefars soveværelse lå med vindue mod vest med udsigt til Badehotellet og bageriet i hotellets vestende. I tilknytning til soveværelset lå en lille stue med bord under vinduet norden ud med udsigt til posthuset hos Karen og Peter Sørensen. Foruden bordet stod bedstefars grønne lænestol i det nordvestlige hjørne ved døren til soveværelset og under det store vægur. I diagonal modsatte hjørne stod den blankpudsede runde kakkelovn fra gulv og nåede næsten i højden loftet. Måske småt og spartansk men her var det nødvendige, når man lige ser bort fra, at vi andre ville have høj prioritet på et badeværelse. Et sådan fandtes ikke i huset, men gik man fra aftægtsstuen ud i en lille trappegang og videre gennem køkkenet ud i bryggerset og åbnede døren mod vest, var her toilet med træk og slip. Cisternen med vandet hang under loftet og et svært blyrør forbandt cisterne og toiletkumme. Set i forhold til mange andre

hjem var det vildt luksus fremfor det mere gammeldags lokum med spand til nedgravning. Den luksus kostede altså bedstefars en lille spadseretur gennem huset.

Mors kabale!

Dagligdagen kom så småt på plads, så de seks fastboende kunne leve og fungere efter behov. Hvor hård en omstilling den nye husorden må have været især for mor, skænkede jeg aldrig en tanke dengang. Naturligvis har der været »bråker« i at få sine forældre under samme tag. Jeg mærkede aldrig, der skulle være blevet mindre opmærksomhed til mig, fordi der var to mere i husstanden. Heller ikke på den måde at mor beklagede sig over flere byrder på hendes skuldre.

Det har været ekstra besværligt og vel også lidt flot, at vi ikke spiste sammen. Bedstefars spiste i deres lille stue, hvilket må have krævet ekstra arbejde og planlægning. Hvor var det fint, de gamle på den måde bevarede lidt af det private. En stor del af tiden gik for bedstefar i den gode grønne lænestol med det blankt polerede træ øverst på armlænet. Bordet under vinduet og en stol ved hver side fyldte en god del af stuen. Omend trangt var her trygt og rart at være. En helt særlig ro og harmoni er vist de ord, der passer bedst til at beskrive atmosfæren. Jeg tilbragte mange timer hos dem. Hvad, jeg specielt var optaget af, var når bedstefar kunne tage mig med på havet i drabelige historier, der spændte lige fra den store ulykkes nat i november 1893, hvor fiskerlejet Agger mistede tretten mænd på havet. Bedstefar var 13 år og gik til præst den vinter. Til historien om krogen der greb fat i hans vielsesring, og den forsvandt i bølgerne. Han så aldrig ringen med bedstemors navn Nikoline indgraveret igen; det var der en anden der gjorde.

Fællesgraven fra ulykken 21. nov. 1893 her står navnene på tre af P. Gøjsens brødre

Sensationelt guldfund ved havet!
En fin spinkel pige på elleve år med skulderlangt hvidt hår med slangekrøller går tur ved havet. Hun kigger specielt efter rav men også andre finurlige ting, man kun finder ved havet, fordi vand og sand har slidt det så fint, som kun hav og sand kan, har hendes interesse. Med årene er det blevet til en del rav, fine næsten ædle sten, mærkeligt formede figurer mest af træ. Pigen har skærpet opmærksomheden netop i dag, da hun ikke rigtig har fundet noget endnu, der fortjener turen hjem på hendes værelse. På et sted i nærheden af hvor fiskerhusene engang var, er der det fiskerne kaldte for et kissing-hul (en fordybning hvor man kastede indvoldene fra de rensede fisk fra sig, og dækkede det til). Her finder den lyse smukke pige en ring, der nok kunne være værd at samle med hjem. Andre spændende ting optager hende, og ringen bliver glemt i længere tid - gemt i et lille skrin på pigeværelset.

På besøg hos sine bedsteforældre i huset Saron viser hun sit nu gamle fund frem. Bedstefar Magnus Hansen undersøger ringen lidt nøjere og finder navnet "Nikoline" indgraveret og udbryder overrasket og glad: "Det er da faster Lines ring!" Dvs., pigens oldefar var bror til min bedstemor, og oldebarnet havde altså, mange år efter P. Gøjsen havde mistet ringen til havs, fundet den i god behold. Og det var ganske vist.

Den fine historie om den lille lyshårede piges usædvanlige fund af en bortkommet vielsesring

Sensationelt guldfund. Kissing altså fiskeaffald. Ringen blev fundet i nærheden af kissing-hullet

og aflevering til familien gik landet over i flere aviser. Pigen fortæller, hun var helt flov over at skulle læse avisens artikel op for sin skoleklasse ikke så meget på grund af sensationen - mere på grund af ikke at turde sige navnet P. Gøjsen, som hun troede var et øgenavn!

Sensationelt guldfund. Den type krog der rev vielsesringen af bedstefars finger på havet

Teorien hos de fleste går på at krogen hiver bedstefars ring af til havs, og at den glimtende genstand på vej til havets bund er blevet slugt af en torsk. Samme torsk har ikke været alt for forsigtig og undgået at blive fanget. Efter at være blevet renset på stranden lige vest for pigens hjem og resterne fra fiskens bug er forsvundet, er kun det ædle metal guld bestandigt og kan samles op af en ravsamlende lyslokket pige, der pudsigt nok står ved min side i Agger Kirke den 30. september 1972 og er min elskede brud!

Historiens vingesus!
Alt det kunne bedstefar ingenting vide om, da jeg sidder på hans knæ og hører ham fortælle mangt og meget fra sit liv som fisker. Han har

vist ret den store tænker, der ofte citeres for, at livet leves forlæns men forståes baglæns!

Tilbage i stuen hos bedstefars bliver det klart, at han har tre brødres navne malet med sort på fællesgravens store hvide marmorplade. En sort sort nat ikke bare i familiens historie men for så vidt i hele Agger Sogn, der ramtes så hårdt hin november i 1893. Hans far Jens Andersen, Aalum kunne have været der også, men han var sløj, da de skulle på havet og blev hjemme hos Mette.

Når jeg ikke bare opholdt mig hos bedstefars, kunne jeg springe småærinder for dem. Det var vel oftest i Brugsen eller ned til Esther Pedersen efter medicin, der var kommet til håndkøbsudsalget der fra apoteket i Vestervig. Ikke udenlandsrejser og som jeg husker det, var især bedstemor gavmild, når der var løbet ærinder. Helt overdådigt blev det en dag, jeg slet ikke havde gjort mig fortjent til det. Ved min hjemkomst fra indlæggelse på Thisted Sygehus gennem mere end seks måneder udstyrede hun mig med en splinter ny og tørt knitrende tikroneseddel. Aldrig i mit syv år lange liv havde jeg ejet så mange penge på en gang!

Livets gang på skomagerværkstedet!

På skomagerværkstedet hos far kom der mange mennesker i mange forskellige opdrag. To døre og en smal gang var det eneste, der adskilte bedstefars fra den stille travlhed på værkstedet hos far. Stemmerne og duften skaffede sig fint adgang til de gamle. Duften af sværte, læder og lim blev værdsat af mange, og ingredienserne bar budskab om vigør med sig rundt i huset!

En del af byens drenge kom ofte et smut indenfor, stod stille og beregnede, om det var nu, Nørgaard havde tid til at skære et stykke tyndt læder ud, der skulle bruges til gummiflinten: aggerdrengenes slangebøsse. Var der travlhed, gik drengene som regel igen uden at sige noget men kom tilbage senere og fik det ønskede læderstykke med hul i begge sider til tavsen, der forbandt læder og gummi, så våbnet var klar til brug.

I de år, hvor olietøjet til havbrug var blevet afløst af gummisæt med bluse og bukser, mest mørkegrønt, var der ret tit stor travlhed, når

Livets gang på skomagerværkstedet. Fars læst fra skomagerværkstedet pyntes nu hvert år

fiskerne var hjemme og skulle have repareret gummibluse eller bukser. På værkstedet havde far en stor industrisymaskine, der uden problemer kunne sy i det kraftige materiale. Der blev syet en lap under riften, som en krog på afveje havde forårsaget.Ved krogefiskeriet var den type arbejdstøj udsat for stor risiko. Var der udsigt til havvejr, skulle skaderne på gummitøjet helst udbedres, mens folk ventede. Det gav bonus for P. Gøjsen. Mens man afventede en syning eller en lim, der skulle tørre, stak man indenfor i den lille aftægtsstue og hilste på.

P. Gøjsens gæster!

Bedstefars var begge i sidste halvdel af 70'erne, og man mærkede alderen tage fat især på det mentale plan hos bedstefar. Han var i udgangspunktet en ikke ret høj mand, tæt bygget. Mild i sit væsen og en from omgængelig mand, der i sin velmagt nød byens tillid, når man valgte ham til forskellige tillidshverv eksempelvis på

to så forskellige fronter som Brugsens bestyrelse og menighedsrådet. Han ejede også de sidste år af sit liv en næsten paulinsk, glad og barnlig tillidsfuld tro til Gud og Hans nåde. Det ønskede han, alle andre også skulle have part i!

Personerne der kom ind til ham med sværte og limduften inde fra værkstedet, kendte risikoen ved at aflægge besøg hos Peder. Var der flere i visit, kunne snakken gå højt og mere end en ad gangen talte. I en helt præcis situation husker jeg en af de besøgende sige: "Det kan du godt stole på Peder!" - som man nu engang imellem siger. Årsagen til, at almindeligheden huskes, er bedstefar, der med sine sikre øjne kigger op og siger med en lidt mindre sikker stemme: "Æ stoler kun po mi frelser!"

Rumkapløbet i Agger

Udtrykket træt og mæt af dage forstærkedes uge for uge hos P. Gøjsen. Ikke at forveksle med livslede. Flere episoder vidner om udsagnets troværdighed. I oktober 1957 sendte russerne deres første sputnik i kredsløb om jorden. Et af de vintre bedstefars boede hjemme hos os, forlød det i Radioavisen, at gik man udenfor og kiggede ud i den stjerneklare atmosfære, ville man over Danmark og dermed også Agger kunne iagttage en lysende prik bevæge sig over himlen! Hele familien måtte udenfor i den frostklare smukke aften og rette blikket op. Det skete! Udover at pege og samtidigt forsikre os at alle nu også havde set lyset bevæge sig henover himlen, blev der ikke sagt noget. Sikkert tilbage i sin grønne lænestol ventede han nu kun på, at bedstemor skulle komme indenfor og sætte sig over for ham, så oplevelsen fra rummet kunne kommenteres: "Det er endda godt, een ikke skal være her ret meget længere!"

I det noget mindre perspektiv blev bedstefar pylrevorn. Var de tos indbyrdes snak ikke helt efter hans hoved, kunne han græde over småting, synes jeg. Var han alene, talte han hyppigere ud i den tomme luft. De samme små sætninger blev gentaget. Ingen behøvede svare. Pludselig ud af ingenting kom det bare: "Orke'ja æ stunder te mi graw." Jeg var ikke glad, når han bare sad og sagde den slags flere gange på kort tid, mens jeg sad på gulvet og legede.

Næste formiddag gnistrede øjnene igen, og han glædede sig over de mange besøg, der blev ham til del på grund af værkstedet. Inden den besøgende havde nået at hilse goddag, kom det ofte henne fra lænestolen: "Dó wil da osse følle Jesus, wil dó e osse?" Og det ville de alle sammen, sådan som jeg forstod det.

"Vor mel'mad!"

Når bedstefar ikke var i offensiven, kunne det modsatte ret ofte have ret stor underholdningsværdi. Måltidet var der noget næsten rituelt over. »Vor mel'mad«- betød aftensmad. Altid kold mad om aftenen, og menuen i aftægtsstuen varierede ikke mange krummer. En lys pilsner med streg under lys var fast til bedstefar. Det var Carlsbergs med den lysegrønne etiket! Et blødkogt æg og et halvt stykke rugbrød til. Fin'brød og en kop te afsluttede måltidet. Hvad, de indtog imellem den lyse og teen, kunne være lidt forskellig.

I den smalle gang mellem værksted og deres stue hvor der præcist er plads til loftstrappen, kan denne hives ned med et sindrigt snoretræk. Opholdt man sig oppe på loftet, og trappen ikke var nede på ganggulvet, skulle man ikke bare tage fat og åbne lemmen. Der kunne stå en person i gangen, der uvægerligt ville få trappen i hovedet, hvis der ikke var råbt advarende, at nu kom man altså ned fra oven. Alle i familien har vist erindring om dengang, "jeg" fik trappen i hovedet. Årelangt slid i ganggulvets brædder lige der, hvor trappen stod, havde skabt to aflange fordybninger. Mellemrummet på trappens ben bestemte afstanden mellem de to fordybninger, der var som designet til spil med kugler. I begyndelsen spillede vi med lerkugler i alle regnbuens farver, senere ligeså farvestrålende glaskugler, der forøvrigt blev forhandlet i skotøjsforretningen sammen med snørebånd, skosværte og andet nyttigt. Det lille multirum havde hele fire døre: en til køkken, en til stuen, en til værkstedet og en til de gamle. Der var faktisk fem døre i det lille rum, hvis man regner loftslemmen for en dør. Her kunne jeg slet ikke undgå at høre, at de begge er højrøstede. Meget usædvanligt! Hvad var der sket, da bedstefars skulle have "vor mel'mad"?

Vinduet til højre er ind til aftægtsstuen, det smalle vindue ind til gangen med de fem døre

Skærmydsler!

En af de aftner hvor det er bælgmørkt inden klokken 17, skal jeg ind for at se, hvor langt de gamle er kommet i dagens program. Indenfor sidder bedstemor med ryggen til mig, bedstefar i den grønne på modsat side bordet fanger omgående mit blik og siger højt, mens han med venstre arm peger mod bedstemor: "Hun sajer æ er en swi'en!" Stemmen var grådkvalt, og han var tydeligt forurettet. Hmm, hvordan er det lige en syvårig klarer den slags? Jeg mærkede klart, at jeg skulle bruge mange kræfter for ikke at skraldgrine. Efter kort at have hanket lidt op i mig selv svarer jeg bedstefar: "Jamen bedstefar hvad er der sket, siden bedstemor kalder dig et svin?" "Si' dær" sagde han, og pegede over mod kakkelovnen. Trods bedstefars vedblivende gråd og pylrevorne stemme brast det fuldkomment for mig, da scenariet stod lysende klart for mit blik!

Mod afslutningen af "vor mel'mad" ville bedstefar smøre sig et stykke brød med sirup og nyde det til teen. I den proces var fråds med siruppen ikke i orden, og bedstemor havde egentlig stilfærdigt sagt, om han med så meget sirup troede, han kunne styre det, uden det løb alle vegne? Han havde bestemt hørt hende sige: "du er et svin!" Det udløste prompte den reaktion fra manden med sirupsmadden. Han tog arrigt brødet op i hånden og kylede det med al den kraft, han besad, ud i rummet helt uvis på, hvor det fedtede stads fløj hen og landede. For en rask dreng var der underholdning for alle pengene, og jeg kunne umuligt holde en høj hjertelig latter tilbage, da jeg så, den søde mad var landet på den koks fyrede og varme kakkelovn. Her hjalp varmen sirupsmadden på en hurtig glidetur mod gulvet. Med bedstefar stadig grædende og kakkelovnen smurt ind i sirup måtte jeg skyndsomt forlade rummet. Jeg kaldte på mor, der kom til og fik bragt orden og afsluttet "vor mel'mad".

Bær mæ hjem i æ himmel!

Doktor Petersen tilså bedstefar af og til. Hvorfor, far var til stede i den forbindelse, må stå hen i det uvisse. Måske var han der bare tilfældigt. Den af tilværelsen mætte fisker havde beklaget sig og sagt til doktoren, at han kun var til besvær og helst ville have lov til at forlade

denne jammerdal. Doktoren havde ingen løsning, bedstefar kunne bruge til noget, og hans tiltro til far kom så til udtryk på den måde, at han sammen med et dybt dybt suk sagde: "Åh Nørgaard bær mæ hjem i æ himmel!" I doktorens ansigt anedes et smil, og med fast stemme sagde han, mens han lagde sin hånd på bedstefars skulder: "Godt nok er han stor, men den tror jeg nu ikke, han kan klare!"

Missionsugen!

Den første søndag i februar påbegyndte Indre Mission gennem mange år missionsuge i kirken og missionhuset. I kølvandet på den åndelige vækkelse der gik over store dele af vestkysten omkring 1880 og årene frem mod 1900, mente mange, at man i Agger havde fire højtider. Jul, påske, pinse og missionsugen! En meget stor procentdel af byens befolkning deltog i et eller flere af de daglige møder. Også familier, der ellers ikke kom meget i missionhuset, skulle med, i hvert fald en enkelt aften i missionsugen. Det var som om en sømandsmissionær var i stand til at trække flere folk til end indremissionæren. Det lød tit rundt omkring i de små hjem: "I morgen kommer Lodberg, så ska' vi te'n!" Lodberg-Jensen var tidligere fisker, der som sømandsmissionær rejste landet tyndt og holdt møder, hvor det var belejligt, og der hvor det var ubelejligt. Han var, hvad jeg vil kalde folketaler. Han krydrede de bibelske beretninger med farverige illustrationer fra sin egen tid som fisker eller om spændende mennesker, han havde mødt. Også personer, der nødig ville kaldes missionske, kom gerne og havde glæde ved at høre "Lassen", som han også kaldtes. Missionshuset var fyldt de aftener, og når mødet der var slut, rejste en eller anden sig og sagde, at de der havde lyst, var velkommen hjemme hos dem til en kop kaffe og et eftermøde. Husene var mindre, men det var som om, der var mere plads i dem. Slet ikke ualmindeligt med et halvt hundrede til kaffe og hvedebrød, som kringlen hedder på disse kanter. Når kaffen og den almindelige snak var overstået, fandt man fokus, hvor der blev sluttet i missionhuset, og fortsatte mødet. Ordet blev givet frit, og hvem som helst kunne stort set sige, hvad som helst.

Syd gavlen i Agger Missionshus

Personlige vidnesbyrd og levende lovsang trivedes, indtil man ved 23-tiden officielt sluttede aftenens møde, der var begyndt 19.30.

Alene hjemme med mor!

Jeg havde fået tilbuddet om at komme med til første del af mødet i missionhuset men kunne også vælge at blive hjemme sammen med mor og se efter bedstefars som en slags barnepige, selv om det var gamle mennesker, vi skulle passe godt på. En mørk og frostklar smuk vinteraften. Alene hjemme med mor og hun havde hvisket mig, at skete der ikke noget usædvanligt, kunne vi to få os et spil 500. Virkelig lovende udsigter til en god aften med sin helt egen højtid omend anderledes end den, der foregik i missionhuset.

Stemningen i de gamles stue, hvor vi jo ikke sædvanligt opholdt os om aftnen, dirrede af højtid. En hyggelig buldren i kakkelovnen ledsaget af stueurets højlydte tik tak tik tak passede perfekt til sovelydende inde fra sovekammeret, hvor bedstefars allerede begge sov godt ved 20.30 tiden. Kun halv- og timeslag brød rytmen og den næsten larmende stilhed i stuen, hvor mor sirligt med sin smukke håndskrift førte regnskab med vores spil. Spændende hvem der først nåede til femhundrede. Talte vi sammen var det så stilfærdigt og næsten andagtsfyldt, at vægurets halvtimes slag ind imellem lød som et kanonslag. Her var ro. Harmoni. Måske lykke!

En uregelmæssig snork fra soveværelset spolerede idyllen. Den monotone lydkulisse var ikke harmonisk. Jeg kiggede over på mor, der

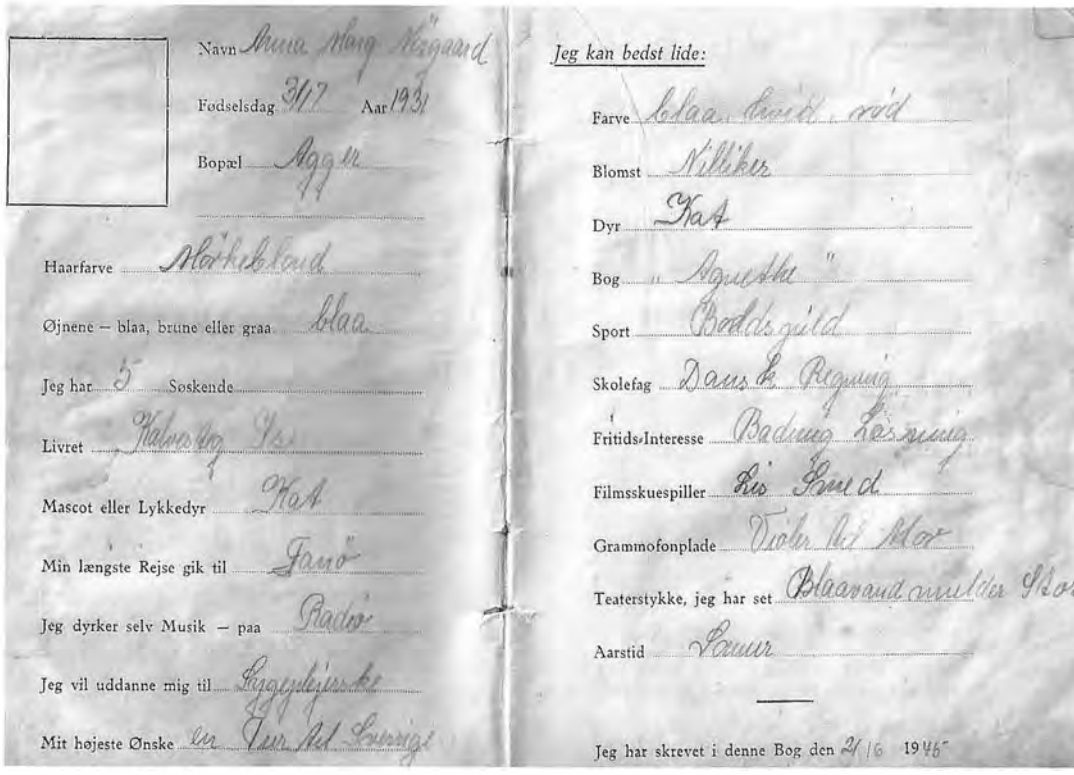

Navn Anna Marg Nørgaard

Fødselsdag 3/7 Aar 1931

Bopæl Agger

Haarfarve Mørkeblond

Øjnene – blaa, brune eller graa blaa

Jeg har 5 Søskende

Livret Kalvestog Ks

Mascot eller Lykkedyr Kat

Min længste Rejse gik til Fanö

Jeg dyrker selv Musik – paa Radio

Jeg vil uddanne mig til Sygeplejerske

Mit højeste Ønske en Tur til Sverige

Jeg kan bedst lide:

Farve blaa, hvid, röd

Blomst Nilliker

Dyr Kat

Bog „Agnethe"

Sport Boldspild

Skolefag Dansk Regning

Fritids-Interesse Badning Løsning

Filmsskuespiller Lis Smed

Grammofonplade Violer til Mor

Teaterstykke, jeg har set Blaavand mulder Skor

Aarstid Sommer

Jeg har skrevet i denne Bog den 2/16 1945

Eksempel på mors fine håndskrift, her fra 1945, hvor hun skriver for min ældste søster i en poesibog

havde lagt sin »hånd« med værdierne nedad så jeg ikke så, hvad hun sad med. Vi ville begge vinde. Døren, der stod på klem, skulle ikke åbnes ret meget mere, for at mor kunne liste sig ind til sine sovende forældre. Jeg måtte vente, til hun kom igen. Før kunne vi ikke få spillet afgjort. Tankerne om at kigge mors kort blev slet ikke tænkt færdig, før mor, lige så stille som hun var forsvundet ind i mørket, kom ud igen.

Bedstemor sover!

I hendes ansigt læste jeg, at der nok ikke skulle spilles mere 500 i aften. Helt udramatisk fortalte mor mig, at det uregelmæssige snork for lidt siden var bedstefars sidste suk, og nu lå han derinde i sin seng og var netop lige død. Hun græd ikke. Jeg græd ikke. Han har jo selv gerne villet, og nu fik han lov. To ting fra den aften i missionsugen har undret mig. Ikke så jeg har ligget søvnløs, blot undret! Vi fik slet ikke afgjort det spil 500, mor og jeg var i gang med, og det gjorde mig ikke noget lige den aften. Det andet, der undrede mig, var, at bedstemor sov i sin seng ved siden af bedstefar, der var død? Hvor i hele verden mon hun hellere ville sove? Nej vel!

Ud-syngning!

De følgende mange dage skal jeg da lige sætte streg under, at den harmoniske næsten perfekte tilstand fik sig et ordentligt skud for boven. En foretagsomhed langt ud over det daglige foldede sig ud fra hele familien. Mors to søskende og deres familier kom helt naturligt på besøg. Det var jo også deres far og bedstefar selv om jeg nok i de dage mest synes, det var min. Flere af de besøgende sagde, at det da var godt, han nu havde "fået hjemlov"! Lidt svære utilgængelige ord for en dreng der endnu ikke var otte år, men jeg havde en fornemmelse af, at det var, som det skulle være.

Ude og inde. Der var folk overalt. Flere end jeg følte mig godt tilpas ved. Man har sikkert haft mange ting at tage hånd om, og jeg havde

først nu set, at man bare fulgte en fin skik, der gik ud på at synge afdøde hjemmefra og følge til kapellet, hvor bedstefar skulle være indtil begravelsen. Det var god vilje, der lå bag det store opbud af folk - et sidste, eller næstsidste farvel.

"Æ præstes hus!"

En lille undseelig rødstens bygning med grå cementstens tag omtrent ethundrede meter nordvest for kirkedøren "Æ præstes hus" i folkemunde. Altså udenfor kirkegårdsdiget. Oprindeligt er huset opført og beregnet til at huse præstens hest og vogn, ligesom der var rum til gejstlig omklædning. Anvendelsen til kapel var ikke så almindeligt endda. Var man afgået ved døden hjemme, stod man i sin fine kiste hjemme i den pæne stue indtil begravelsen. Var man på sygehus, var her kapel. "Æ præstes hus" er forlængst revet ned, og et kapel opført indenfor diget.

Om jeg simpelthen bare fulgte med, eller det var pålagt mig at følge med, aner jeg ingenting om; men efter udsyngningen fra byens førende skotøjsforretning blev bedstefar i sin kiste anbragt på to skamler midt på kapellets gulv. Hver dag inden begravelsen fik han besøg i det kolde kapelrum. Som jeg husker det, var det i forbindelse med morgen og aftenringning, man kiggede indenfor.

Mors søskende Gunda og Gustav kom hver dag. Jeg var med mor! Jeg har aldrig rigtigt fundet ud af, om jeg syntes, det var godt og naturligt eller det var noget, man burde forskåne børn for. Scenariet i kapellet "Æ præstes hus" har gnavet sig ind under huden på mig. De smukke skruer der danner et fint kors, var ikke skruet endegyldigt fast. Det var nemt for den lille flok at løfte kistelåget af og forsigtigt, sirligt lægge det på sæderne i en stolerække langs nordmuren.

Her rundt om bedstefars kiste slog familien ring, og hvad der taltes om, var radikale nyheder for mig. Komplet ukendt område. Igen, hvorfor var jeg der i grunden? Der var ingen andre børn. De voksnes skruen ned for stemmevolumen passede dem og situationen fint. "Så pænt han ligger." - kunne det lyde - "ja, og hvor en han pæn", "Jeg synes måske, han er lidt mere gul i det, end han var i går" - ingen jag, ingen travlhed. Det her skulle være ordentligt. Udover de få velvalgte replikker var der ingenting, der spolerede den andægtige stilhed, der

Æ præstes hus. Mit hjem og Æ præstes hus er markeret med x

helt klart og selvfølgeligt havde magten ved besøgene hos bedstefar.

Gud ske tak, som giver os sejren i vor Herre Jesus Kristus, stod der på deres smukke, buttede og "let rundryggede" granit gravsten, der havde noget katedralagtigt over sig. Hvorfor netop den sten er makuleret, er aldrig rigtigt gået op for mig.

Begravelsen gav også mig lidt ind på erfaringskontoen. Graven skulle kastes på Østre kirkegård, og flere voksne talte om, at der var »tælle« i jorden. Sært nyt ord. Tælle-fænomenet bevirkede, at man skulle bruge jernstænger for at få gravet en grav. Mærkeligt - de plejede at bruge skovl til den slags. Ærligt er jeg nødt til at indrømme, jeg ikke anede, at "tælle" betød et flere centimeter tykt og stenhårdt frosset jordlag, der umuligt kunne skovles i. Min uvidenheden har givetvis skærpet nysgerrigheden og øget spændingen, og alt det omkring et dødsfald, og det der følger, måtte jeg have med alt sammen.

På en kold kold vinterdag i februar 1959 mødtes først i kirken senere ved en åben grav på den Østre kirkegård præsten Fibiger Jensen, familien og vennerne for at tage afsked med P. Gøjsen Andersen. Igen noget at lære. Voksne mennesker græd, også mænd. Det havde jeg aldrig oplevet før. Mænd der havde lommetørklædet fremme. Jeg fik det indtryk, at det smittede rundt i hele kredsen.

En epoke slut - nye tider!

Selv om bedstemor ikke var syg, savnede hun bedstefar. Med hans død var det, som om hun selv var blevet revet midt over. Nu kan man vel ikke på den måde lade være med at trække vejret eller befale hjertet til at standse; men det voldsomme sår og savnet, hun var blevet påført, bevirkede, at hun fulgte sin Peder under et halvt år senere!

fortsættes -

En epoke slut. P. Gøjsen mens han endnu var i vigør. Her bøder han garn

Vester i Vig

Af Kaj Nissen, dramatiker, Kruså

I vikingetiden var her stort leben, og langt tilbage i den grå oldtid lå her, med gudernes eller guds velsignelse, et marked, men om det første af slagsen lå, hvor Vestervig kirke senere rejstes eller nede ved bækken, det kan man vel ikke sige så nøje.

Der skete meget på disse kanter, men det meste skete efterhånden på bakken oppe omkring klosteret og de to kirker. Det var fra dette sted, at myter og sagn befæstede Vestervig som et historisk afgørende sted.

Nede i bunden mellem kirkehøjen og de store høje på den modsatte banke lå der intet. Kun fra omkring midten af 1700-tallet et teglværk. Der var ingen bybebyggelse. Der var ikke engang nogen, der havde tænkt på sådan en.

Men så omkring 1825 skete der igen noget nyt. Havet slog hul på tangen ud mod Vesterhavet. Man kunne igen begynde at sejle ind i Limfjorden via denne nye åbning. Det medførte ret hurtigt nogle tiltag på land, og det var så i 1833 at disse tiltag fandt sted.

Det blev nødvendigt at bygge et Ting- og Arresthus, og det kom til at ligge, hvor det stadig ligger, fordi herredsfogeden boede på den nærliggende Teglgaard.

Og ret snart efter måtte man have et sygehus til at tage sig af de mange til tider eksotiske sygdomme, som skibene førte med sig. Skibene sejlede jo ikke bare forbi. Var vinden i det gale hjørne, kunne et skib ligge og vente på bør i lang tid. Og imens spredte smitten sig.

I mellemtiden blev der over for Ting- og Arresthuset også bygget en kro, hvor man kunne få tiden til at gå på lystig vis med en genstand eller to, så længe det varede.

På den måde opstod byen Vestervig, og i sommeren 2013 kunne man opleve stykket om byens opståen, dens storhed og dens fald. For den havde både sin storhedstid og sit forfald, men måske skal vi igen se byen vokse til ære og værdighed ikke udelukkende i kraft af sin fortid og sine kulturelle minder men lige så meget, som et sted der kan tilbyde sine indbyggere noget helt usædvanligt.

Man er begyndt at rive visse huse i byen ned. De skæmmede forfærdeligt og lå som åbne sår i bybilledet. Og det var et stort held, at man rev husene ned, for her var en ramme til det spil, der blev opført i Byparken: Nogle arkitektstuderende finder ved at bruge en helt speciel metode i den gamle købmandsgård, Klostergade 30, en masse ting der kan fortælle os noget om fortiden.

Ved at skære bygningen igennem kan man se, hvordan huset blev bygget, bygget om og fornyet igen, og man kan finde ting derinde. Disse ting kommer nu på arkitektbordet og kan bevidne den historie, som byen har gennemgået. Tingene bliver til begivenheder og omvendt. Således foldes forløbet ud for vore øjne.

Men der er endnu en ramme: En lirekassemand - et menneske som rent faktisk er blevet slået til lirekassemand under et marked. Han er uden for tid og sted og kan derfor fortælle, hvordan alting her er gået til. Han kan ikke få sin lirekasse til at spille igen, ikke engang efter at han faktisk har fundet det meste af den, men han kan rime sig gennem sine eventyr. Og det gør han så, mens han ser det ske for øjnene af sig:

Vestervig! Ak, Vestervig!
Helt uden svig er Vestervig.
Folk mener, byen har stor ælde
og bygger på stor magt og vælde,
men ene kirken står fra gammel tid,
og koret hvor de bad en bøn med flid -

Og så videre. Lirekassemanden er stykkets fortæller, mens arkiteterne prøver at udlede konklusionen af det, de får fortalt, via de ting de finder i huset.

Og de kommer vidt omkring: Først skal Ting- og Arresthuset bygges, og herfra finder man nogle halvbrændte sten. De har måske ikke noget at gøre i Købmandshuset, men de kan være smuglet ind i ly af mørket. Siden skal huset indvies, ikke af de arme bønder (de skal kun sidde inde), men af den fine flok. Det sker på kongens fødselsdag den 28. januar 1833.

Grundet det heldige fund af en spydspids kan vi genopleve, hvordan bønderne ekserceres af Arrestforvareren. Det er i Treårskrigens tid og man frygter, at oprørerne skal komme helt til Thy. Det gjorde fjenden ikke dengang, men i 1864 kom nogle østrigere forbi.

Der bygges sygehus, der kommer flere og flere ansatte og topembedsmænd til byen, den vokser sig fornem. Til forskel fra alle andre landsbyer i området er den ikke opstået af et landbrug eller to, det er en embedsmandsby. Det er aristokraternes by, hattedamernes by og byen med de høje trappestene. Der udgår på et tidspunkt en mærkbar magt fra byen.

Men i 1880'erne går det galt og det er jernbanens skyld. Måske skyldes det også Amtsrådet i Thisted. Man var lidt forsigtig i Vestervig med at spille ud med hvor meget man var villig til at betale for at få banen forbi. Man spillede måske sine kort lidt for forsigtigt, og man tabte et slag, som man egentlig mente var vundet på forhånd.

Banen blev ført over Hurup, hvor der ikke var noget som helst at prale af i forvejen. Og Vestervig blev klemt af i sit hjørne.

Der er mange teorier om, hvorfor det gik som det gik. Måske blev man fuppet af folk oppe i Thisted, fordi Vestervig var ved at vokse sig rigelig stor og stærk. Sammen med Krik Havn havde man en stor indflydelse på egnen. Det var ikke noget man gerne så fortsat. I hvert fald - banen drejede fra og gik over Hurup og videre ned mod Oddesund.

Efter den oplevelse var det slut med at acceptere Hurup i Vestervig. Man sendte sit gods med banen via Bedsted eller Ydby - aldrig over Hurup. Og man købte sine billetter nordpå eller sydpå fra de to andre stationer - aldrig fra Hurup.

Og alligevel måtte man se på, at Hurup tog først markedet, siden det meste af handelen. De fik elværk og mejeri og alt, hvad der i øvrigt var godt og givtigt. I Vestervig byggede man derfor ikke ud ad vejen mod Hurup - ikke før mange år senere.

På et tidspunkt blev kroen grundigt tørlagt, men inden da var der foregået drabelige ting der. Man spillede højt spil - om kirker og gårde og formuer. Men der var vistnok en, der snød med et kort. Det kort finder arkitekterne og spørger sig, hvordan spillet i sin tid gik til. Umiddelbart får de ikke noget svar på deres spørgsmål, det ligger nærmest i kortene. Men helt uden en vis vestervigsk behændighed gik det nok ikke til.

Den store mand i byen var i mange år J. P. Bach. Han skabte ene mand en stor del af Vestervigs fremgang, og dertil var han så fornuftig, at han også satsede på Hurup. Han blev forudsætningen for et teknisk højt stade, en fornem håndværksmæssig tradition i byen og skabte dermed forudsætningen for en masse unge menneskers fremtid.

En af disse unge folk var maleren Jens Søndergaard. Han blev sat i lære hos malermester Pallesgaard i Vestervig, men de to kunne ikke enes. Søndergaard ville sit inden for farver, og Pallesgaard ville noget andet. De måtte skilles, og dermed var Søndergaards korte tid i Vestervig uigenkaldeligt slut. Men Pallesgaard måtte senere drages med en svend, der bestjal ham og - vi er nu nået frem til besættelsen - solgte det stjålne gods til tyskerne.

Ting- og Arresthuset var egentlig udset til at være hovedpersonen i stykket om Vestervig, men der var ingen spillemuligheder ved huset. Derfor måtte sigtet udvides til at omfatte hele byen.

Scenerne fra arresthuset blev af den grund samlet omkring enkelte udvalgte episoder, som også indbefattede den ovennævnte svend plus andre lystige historier fra stedet, og da ikke mindst det, der handlede om, hvordan man sørgede for at blive fængslet ved juletid - for da fik man sådan en god mad derinde.

I nogle gode år op mod vore dage holdt Vestervig den endnu gående en tid, men i dag er der ikke meget handel og vandel i byen. Det er

alt sammen rykket til Hurup. Så er det, at man alligevel tror på, at stedet har en fremtid - nemlig i kraft af det, der gemmer sig her fra fortiden.

Arkitekterne må til sidst meddele, at man nok kan gøre et forsøg på at afdække fortiden. Men fremtiden, den ligger i Vestervigborgernes egne hænder. Det, arkitekterne kan gøre, er at rekonstruere nogle personers handlinger og bevægelser, som de var engang. Det er langt vanskeligere for ikke at sige umuligt, at forudse deres efterkommeres adfærd, selv hvor de som her bor under helt unikke forhold.

Med en god positiv fornemmelse i behold kan vi dog lade lirekassemanden afslutte med et forsigtigt udsagn:

Fremtiden kommer
af fortidens lommer.
Skal vi her i vort bakkede ly
forblive en bortklemt lilleputby
med en stor og mindeværdig fortid,
eller kan vi atter en gang vinde en fremtid?
Vi ved det ikke. Vi har blot forsøgt at løfte en flig af sandheden om det, der var og kunne være Vester i Vig.

Thisted Amtsrådstidende 1913-15

Af Villiam Mortensen, Svankjær

Teksterne er hentet fra Thisted Amtsrådstidendes mødereferater fra årene 1913-15. Der refereres fra 11 møder. Jeg har valgt udelukkende at medtage nogle af de afsnit, som vedrører det område, som Sydthy dækkede indtil kommunesammenlægningen. Sproget i teksterne er uændret med gode eksempler på kancellistil, men jeg har valgt at anvende nutidig stavemåde undtagen ved stednavne. De enkelte afsnit har jeg givet overskrifter. Disse er tænkt som opmuntrende regibemærkninger til læserne.

Nu havde sognerådet lige fremført et godt argument

Jens Andersen, "Moselund" i Bedsted, anholder om fritagelse for at være snefoged.

Sognerådet mener ikke at kunne fritage ham, da han i sin virksomhed færdes ude i al slags vejr.

Kredsudvalget indstiller, at den pågældende i henhold til den foreliggende lægeerklæring fritages for hvervet.

Fritagelse meddeltes.

Da jordemoderen fik tuberkulose

Formanden meddelte, at amtet efter foreliggende lægeattester er foranlediget til at afskedige distriktsjordemoder Vilhelmine Villadsen i Tygstrup på grund af smittefarlig tuberkulose. Pensionen fastsattes i henhold til tuberkuloseloven, afrundet til 400 kr. årlig.

Reglement for herredsfuldmægtig Bachs tjenestekørsel

Herredsfuldmægtig C. L. Bach, Vestervig anholder om tilladelse til at køre med motorvogn på bivejene i følgende kommuner i Hassing-Refs Herreders jurisdiktion

1. Vestervig-Agger.
2. Helligsø-Gettrup.
3. Boddum-Ydby.
4. Visby-Hurup.
5. Bedsted-Grurup.
6. Søndbjerg-Odby.
7. Hvidbjerg-Lyngs.
8. Skyum-Hørdum.
9. Hurup.
10. Hassing-Villerslev.
11. Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg
12. Sønderhå-Hørsted.

Således, at der for de førstnævnte 6 kommuners vedkommende gives en almindelig tilladelse, for de sidstnævnte 6 kommuners vedkommende kun for så vidt kørslen sker i offentlig tjeneste.

Politimesteren anbefaler andragendet.

Bevilgedes i det ansøgte omfang, dog at tilladelsen kun gælder indtil videre, således at den til enhver tid kan tilbagetages af amtsrådet, når dette dertil måtte finde anledning.

(Red. VM[1]: Højest tilladte hastighed var 30 km på landevej og 15 km i bebygget område. Fra første maj til 15. august var kørsel tilladt hele døgnet, mens kørsel ikke var tilladt efter mørkets frembrud resten af året)

Pinlig sag om en taxaregning fra Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg

Henstilling fra sygekasseinspektoratet om, at det må blive pålagt Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg sogneråd at udrede betalingen for en sygekassekørsel for et medlem af kommunens anerkendte sygekasse.

Spørgsmålet drejer sig om, hvorvidt en det pågældende sygekassemedlem tilhørende vogn var i en sådan tilstand, at den var brugbar til lægekørsel.

Det vedtoges at udtale, at meddelelse af et pålæg som det ommeldte under de foreliggende omstændigheder ikke kunne erkendes at ligge indenfor amtsrådets kompetence.

[1] Villiam Mortensen

Hvordan har han dog fået byggetilladelse?
Bedsted-Grurup sogneråd anholder om fordeling mellem Bedsted-Grurup og Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg kommuner af kommuneskat for årene 1911-12 og 1912-13 pålignet gæstgiver S. Jessen, Morup Mølle, idet nævnte skatteyder har foretaget en tilbygning til sin beboelse, således at denne ligger i begge de to nævnte kommuner.

Det vedtoges at fordele skatten for det pågældende tidsrum således, at Bedsted-Grurup kommune får ¾, Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg kommune ¼ af den pågældende i hver kommune pålignede skat. *(se senere afsnit)*

Visby-Heltborgs æra som gældfri kommune slut de næste 25 år
Visby-Heltborg sogneråd anholder om tilladelse til optagelse af et lån i kommunekreditforeningen på indtil 11.000 kr. – at forrente og afdrage i 25 år med 3 3/8 % halvårlig- til opførelse af en ny skole i Heltborg samt til restaurering, eventuelt ombygning af landbrugsbygningerne ved Visby skole. Kommunen har for tiden ingen gæld.

Tilladelse meddeltes, dog at lånet udelukkende anvendes i det angivne øjemed og at den del af lånebeløbet, der ikke måtte medgå hertil, enten bliver at indbetale som ekstraordinært afdrag på lånet eller at frugtbargøre som kapitalformue.

Nye vejvedligeholdelsesmetoder
Amtsvejinspektørforeningen ansøger om et bidrag på 50 kr. til udgifterne ved foreningens repræsentation på verdenskongressen i London i juni dette år angående de ny vejvedligeholdelsesmetoder som følge af automobilfærdselens hurtige udvikling samt til forsøg efter disse metoder.

50 kr. bevilgedes.

Så er Arlas tankbiler helt ude i hampen
Sagen angående ændring af bestemmelserne i den på landet gældende politivedtægt § 9 om tungtbelæssede vogne.

Følgende forslag til den ommeldte § vedtoges enstemmigt:

Vogne, der er indrettede til transport af mælk til og fra mejerier eller stadig benyttes dertil, skulle, når de bruges til transport på offentlig vej i Thisted Amt og er belastede med over 500 kg, være forsynede med hjul, hvis fælge og ringe ved anskaffelsen skulle være mindst 9 cm brede og under ingen omstændigheder, selv i tilfælde af formindskelse ved slid eller på anden måde, må have en bredde af under 8 ½ cm.

Distriktsjordemoderens frynsegoder
Distriktsjordemoder A. Jensen, Bedsted, anholder om et embedslån på 25 kr. til anlæg af en have.

Bevilgedes med en 5årig afdragstid.

En historie fra sneglenes verden
Gårdejer C. P. Jensen, "Hedevang" pr. Hurup, anholder om tilladelse til færdsel med motorvogn på biveje i Hurup, Visby-Heltborg, Boddum-Ydby, Helligsø-Gettrup og Vestervig-Agger kommuner på følgende betingelser:
- at der højst køres med 2 mils fart,
- at der holdes for alle køretøjer, som passeres,
- at der kun køres om dagen og
- at der kun køres i tiden fra 1. april til oktober.

De pågældende sogneråd havde samtykket i kørselen i det bemeldte omfang.

Meddeltes på de anførte vilkår.

Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg sogneråd bider fra sig, men forgæves
Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg sogneråd anholder om, at sagen angående fordeling af gæstgiver Jensens *(skulle have stået gæstgiver Jessens, bem. af VM)* skat mellem Bedsted-Grurup og Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg kommuner må blive optaget til fornyet behandling.

Amtsrådet vedtog at udtale, at det måtte have sit forblivende ved den trufne afgørelse.

Hjerteskærende afgørelse
Boddum-Ydby sogneråd anholder om tilskud til udgifterne ved fattiglem, Anders Chr. Larsens treårige barn Laurette Marie Larsens ophold på Vestervig sygehus for tuberkulose.

Kunne ikke bevilges.

I henhold til paragrafferne

Josef Stefansen, Skyum, 53 år, anholder om tilskud til sin 15årige vanføre søns ophold på hjemmet for vanføre.

Udgifterne andrager 300 kr. årligt og til beklædning 101 kr. 86 øre.

Det stående udvalg anbefaler at yde 2/5 af udgifterne, imod at hjælpekassen yder 3/5.

2/5 af udgifterne bevilgedes ved 1ste behandling.

I henhold til paragrafferne

Otto Christian Jensen, Vestervig, født den 1. juni 1891, anholder om tilskud til udgifterne ved anskaffelse af en rygbandage.

Kredsudvalget anbefaler at yde 2/5 imod at hjælpekassen yder 3/5, hvilket tiltrædes af det stående udvalg. 2/5 af udgifterne bevilgedes ved 1ste behandling.

"Krik Kro"

Andragende fra fhv. gæstgiver P. Hove, Hurup, om bevilling til gæstgiveri med ret til udskænkning af stærke drikke i Krik Kro.

Kunne ikke bevilges, da sognerådet ikke havde anbefalet.

Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg plukkes i skat

Fortegnelse over skatte- og ligningsprocent for kommunerne i Thisted Amt i 1913-14 *(kun tal fra Sydthy er medtaget. bem. af VM)*

	Skatte %	Lignings %
Skyum-Hørdum	3,4	3,9
Hassing-Villerslev	3,8	4,7
Visby-Heltborg	3,2	4,8
Bedsted-Grurup	3,0	3,6
Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg	4,4	5,6
Vestervig-Agger	3,0	3,7
Hurup	2,7	3,1
Boddum-Ydby	2,7	3,9
Helligsø-Gettrup	3,3	4,0

Patienterne på Koldby Sygehus skal ikke ligge og hundefryse under operationen

Formanden bemærkede, at han efter indhentet erklæring fra kredsudvalget havde meddelt inspektionen for Koldby sygehus tilladelse til at lade gulvet i sygehusets operationsstue reparere. Til efterretning. Endvidere bemyndiges inspektionen for Koldby sygehus tilladelse til at lade nogle i en skrivelse af 29. august dette år nærmere ommeldte reparationer ved operationsstuen udføre, dog således, at udgiften ikke overstiger 400 kr. (ændringer ved kakkelovnen, døren, vinduerne og væggene i operationsstuen).

Amtsrådet lige så røget, som arrestforvareren speget

Arrestforvarer i Vestervig, Dalsø, andrager om at måtte fratræde sin nævnte stilling til 1. oktober dette år.

Vedtoges efter omstændighederne at tillade arrestforvareren, der er pligtig at give 3 måneders opsigelse, at fratræde sin stilling den 1. november dette år, på vilkår, at han inden sin fratræden tilbagebetaler hele det beløb, som amtsfonden har udredet til en vikar, medens andrageren i foråret gennemgik et 2 måneders kursus i praktisk fængselstjeneste.

Det var dengang, man kaldte en skovl for en skovl

Bedsted-Grurup sogneråd anholder om tilskud til udgifterne 906 kr. 90 øre ved den i kommunen forsørgelsesberettigede smed, Damsgårds sindssyge hustru Marie Damsgårds ophold på sygehuset i Thisted fra den 27. juni 1912 til 17. februar 1913 og derpå følgende ophold på sindssygeanstalten ved Århus.

Kredsudvalget anbefaler. ½ bevilgedes.

Jens Vejmand skulle vel i grunden også have haft en lille dusør

Amtsvejinspektøren indstiller følgende grusharpere til dusør for god behandling af amtsvejvæsenets grusgrave i 1913, nemlig: *(kun grusharpere fra Sydthy nævnes her, bem. af VM)*

Martin Jensen, Adbøl 10 kr.
Martin Jacobsen, Tygstrup 10 kr.
Wilhelm Jensen, Gettrup 10 kr.
Andr. Theodor Andersen, Astrup Mark 10 kr.

Approberedes.

Ørum Slot og Panserhandsken

Ørum 1373

Af Charlotte Boje H. Andersen, Museet for Thy og Vester Hanherred

Ved Ørum Sø slår Kystvejen et sving, og her ligger voldstedet efter det, der engang var borgen Ørum. Et dokument fra 1373 giver et sjældent indblik i borgens udseende og dramatiske begivenheder i Danmarkshistorien.

Den ældste skriftlige kilde om Ørum beretter, at borgen i 1367 blev overdraget til kong Valdemar Atterdag.

Det var Bo Christiernsen Høg, der indtil da var ejeren. Han var en af de væbnere, som i de urolige 1350'ere deltog i de jyske stormænds oprør mod kongen.

Da Valdemar Atterdag efterfølgende gjorde regnskabet op med sine modstandere, måtte Bo Høg mere eller mindre frivilligt afgive noget af sit gods, nemlig hovedgården Ørum og 15 bondegårde i Thy. Bo Høg og hans hustru ejede dog flere hovedgårde, bl.a. Lyngholm i nabosognet, som forblev i slægtens eje. Senere gik Bo Høg over på kongens parti og fik magt og indflydelse. Denne udvikling er typisk for perioden, hvor Valdemar Atterdag med politisk og militær magt fik gensamlet riget efter mange års intern uro og pantsætning.

Fra overtagelsen i 1367 var Ørum således en kongelig borg. Herfra styredes kongens ejendomme i Thy, og her lå det administrative centrum i "Ørum Len" helt indtil 1661.

Vi skal forestille os, at borgen i det daglige blev drevet af en kongelig foged og var befolket af fogedens familie og deres tjenestefolk samt væbnede svende.

Ørum Voldsted. Foto: Klaus Madsen

Angreb på Ørum i 1373

Uroligheder fortsatte imidlertid ind i 1370'erne, hvor Ørum blev ødelagt ved et angreb.

Bagmanden var Mogens Maltesøn Juul, en af de jyske rebeller, der kæmpede mod Valdemar Atterdag - bl.a. ved at ødelægge kongens borge. Han og hans mænd havde stjålet inventar og fødevarer og ødelagt bygningerne på Ørum, måske endda brændt dem ned. Samtidig havde de røvet heste og penge fra fogeden, Johan Jonsøn af Toft.

Det var en strafbar handling. I et brev fra 3. april 1373 beskrives, hvorledes Mogens Maltesøn Juul dømmes til at genopføre borgen, sådan som den stod før, samt at forsyne den med det inventar, de fødevarer og de våben, der var gået tabt.

Kongen krævede også erstatning for fogedens tab. Mogens Maltesøn Juul accepterede straffen, og vi må formode, at han efterlevede den.

Genopførelse af borgen

Brevet, der er skrevet på latin, er en af de få bevarede kilder fra det danske område, der konkret omhandler borgenes bygninger, indretning og udstyr. Det kan diskuteres, hvor detaljeret brevet beskriver Ørum, eller om der er tale om en mere formelagtig beskrivelse, men det giver et godt indtryk af en borg og supplerer det vi ved fra arkæologiske undersøgelser af danske borge.

Der står således, at Ørum ved genopbygningen skulle forsynes med *bygninger, grave, huse, hegn, "barfred" (tårn) og palisader.* Med andre ord – brevet beretter, at det ødelagte anlæg var en samling bygninger (boliger, udhuse og stalde) med et tårn eller lignende, omgivet af forsvarsværker.

Forsvarsværkerne var det vigtigste element i en borg, og det, der adskilte den fra almindelige gårde. Udover voldgrave, volde og palisader var der ofte valgt en vanskeligt tilgængelig belig-

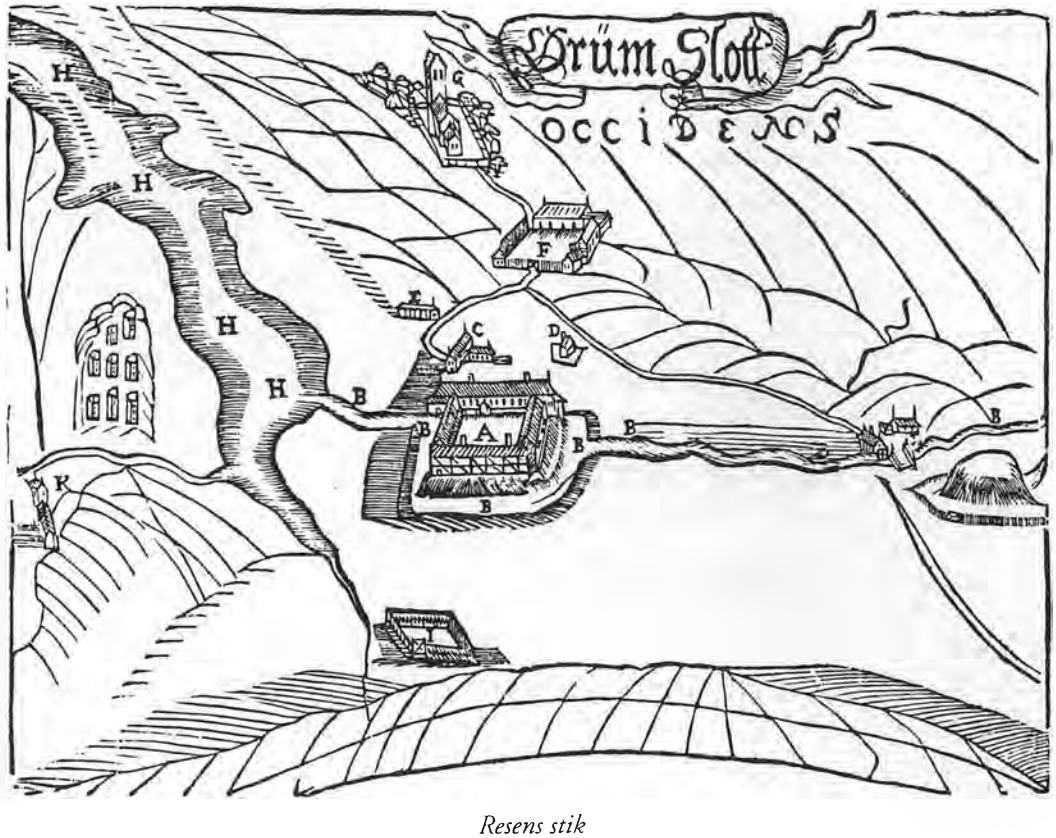

Resens stik

genhed til borgen. En eng eller et vådområde omkring anlægget gjorde det svært for fjenden at komme tæt på, og fra et tårn kunne man overvåge området.

Sikkerheden var vigtig, og komforten for dem, der skulle bo på borgen, kom i anden række.

Ørum var ved angrebet blevet ødelagt og skulle retableres, så den igen kunne fungere som kongens borg.

Desuden blev Mogens Maltesøn Juul pålagt at levere følgende fødevarer: *5 stude, 8 øksnekroppe, 4 fårekroppe, ½ læst byg, 2 pund mel, 1 tønde grød, 3 pund malt og 2 tønder øl.* Inventaret skulle suppleres med *1 stegepande, 1 kedel, 2 potter, 2 tomme tønder, 2 spande, 20 skåle, 1 dyne,* og til våbenkammeret skulle leveres *3 armbrøster og 2 tylvter (bundter à 12) pile.* Denne liste giver et indblik i inventaret på borgen og i dets fadebur og dækker formentlig det, der blev ødelagt og stjålet ved angrebet.

Bygningerne på Ørum

Det eneste bevarede af Ørum er i dag voldstedet, bestående af to lave, græsklædte banker i engen ved Hvidbjerg Å. Grønsværen på det fredede voldsted dækker formentlig interessante arkæologiske levn, men også en anden kilde kan bidrage med oplysninger om borgens udseende, nemlig Resens stik fra ca. 1680.

På det tidspunkt hed det Ørum slot, og der stod stadig bygninger.

Stikket viser Ørum fra øst, og midt i billedet ses gården, der består af fire fløje af bindingsværk. De omgivende bygninger benævnes smedje, ladegård og vandmølle, som også var vigtige elementer i driften. I baggrunden ligger ladegården, formentlig på det sted, hvor gården Gl. Ørum ligger i dag.

Selv om der er 300 år mellem den borg, der beskrives i kilden og det "slot", der er afbildet, er det ikke usandsynligt, at middelalderens Ørum kan have lignet det, Resen har tegnet.

Ud fra vort kendskab til stormændenes borge i 1300-tallet ved vi, at de ofte bestod af et firfløjet bygningsværk, omgivet af palisader og voldgrav. Bygningerne har fyldt den ene af voldstedets banker, på den anden banke stod formentlig et tårn, der ikke længere eksisterede i 1680.

Panserhandsken

I Thisted Museums samlinger finder man også noget, der kan belyse Ørums middelalderlige historie. I 1937 modtog museet nemlig en samling genstande, der var fundet tæt ved "Gl. Ørum voldsted". Arbejdsmænd var i gang med at lave en ny landevejsbro, og museet købte fundene fra moselagene. En af genstandene er et velbevaret stykke af en panserhandske fra 1300-tallet.

Panserhandsken. Foto: Klaus Madsen

Panserhandsken er smedet af jern og består af manchet og en del af håndrygs- og tommelfingerbeskyttelse til venstre hånd. Messingnitterne langs manchettens rand har fastholdt en læderhandske, der har siddet inde under jernet og beskyttet hånden. Fingrene har også været beskyttet af plader, der ikke er bevaret.

Typen kan dateres til omkring 1370 men kan også være lidt yngre.

Panserhandsken var en del af højmiddelalderens rustningsudstyr, der skulle beskytte krige-

ren mod sværdhug og armbrøstpile. Handsken er altså tabt ved Ørum i borgens storhedstid, og det er besnærende at koble det til Mogens Maltesøn Juuls angreb.

Vi kender andre fragmenter af panserhandsker fra denne periode, men handsken fra Ørum er det mest velbevarede eksemplar fra Danmarks middelalder. Derfor har Museet for Thy og Vester Hanherred netop udlånt handsken til en ny udstilling på Danmarks Borgcenter i Vordingborg. Udstillingen åbner i foråret 2014 og vil på spændende vis belyse middelalderens borge – bl.a. med et bidrag fra Ørum i Thy.

Litteratur:

Vilhelm la Cour og Hans Stiesdal: *Danske Voldsteder fra oldtid og middelalder. Thisted Amt.* København 1957.

Severin Christensen Sortfeldt: *Ørum Slot i Thy.* Historisk Årbog for Thisted Amt 1916, s. 3-38.

Nærbillede af panskerhandskens sammennittede plader, der har dækket tommelfingeren.
Foto: Klaus Madsen

Aftentur til Gl. Ørum

Af Willy Mardal, Sønderhå

I det fine sommeraftensvejr den 7. august 2013 havde godt 100 personer taget imod indbydelsen fra Thisted Museum og Egnshistorisk Forening for Sydthy til at se og høre historien om den gamle hovedgård, Gammel Ørumgaard. Fra haven og terrasserne havde tilhørerne en storslået udsigt gennem gårdhaven med de store, gamle træer ned til Ørum Sø, hvor gårdens fugleholm, på gamle kort benævnt Tørholm, nu lå stille hen i søen efter en hektisk ynglesæson for blandt andre tusinder af ynglepar af hættemåger.

Formanden for Egnshistorisk Forening for Sydthy, Henrik Eriksen fra Bedsted, bød velkommen og gav herefter ordet til gårdens ejer, Thomas Lund fra "Grøntoft", der er en af Brogårdene i Bedsted Sogn. Ritte og Thomas Lund havde i sommerens løb lagt et meget stort arbejde med at gøre gården, haven og dens omgivelser så præsentable som muligt til besøget. De købte Gammel Ørumgaard i år 2000 med et jordtilliggende på de 54 ha., som den har haft de seneste ca. 150 år.

Ritte og Thomas Lunds gård, Grøntoft, var engang en fæstegård til en anden hovedgård, Tandrup, i Bedsted sogn. I seneste århundreder har forholdene ændret sig så meget inden for landbruget, at Grøntoft blev købt fri af Tandrup, og at en anden hovedgård, Gammel Ørumgaard, senere kom ind under Grøntoft.

Svend Sørensen fra Thisted Museum og Willy Mardal fra Egnshistorisk Forening for

Udsigt gennem gårdens have med Ørum Sø og fugleholmen i baggrunden

Hovedbygningen på Gl. Ørum

Sydthy fortalte om hovedgårdens historie fra middelalderen og frem til i dag. Efter den historiske gennemgang fulgtes næsten alle fremmødte med Thomas Lund, Svend Sørensen og Willy Mardal over til slotsbankerne på engen. Herefter gik man ned mod søen for at se over til gårdens fugleholm.

Blandt de tilstedeværende var der nogle, som havde erindringer fra Gulds tid. Blandt dem var hans barnebarn Jørgen Vestergaard fra Faddersbøl (se senere), som fortalte levende om sin morfar.

Ørum Slots og ladegårdens historie i nyere tid

Fra 1660 gav Ørum Slot navn til det administrative område, Ørum Amt, som omfattede Nordthy, og Vestervig Amt med Vestervig Kloster omfattede Sydthy. Fra 1662 fik Ørum Amt, Vestervig Amt og Dueholm Amt (på Mors) samme amtmand. Denne ordning varede helt frem til 1793, hvor de tre gamle amter indgik i det nyoprettede Thisted Amt.

Blandt ejerne af Ørum Slot var købmanden fra Hamburg, Poul von Klingenberg (1615-90), som overtog det i 1679. Han var Danmarks generalpostmester, blev ophøjet i adelsstanden og ejede også hovedgården Højriis på Mors. Han solgte Ørum Slot i 1685.

Ørum Slot var i 1738 blevet utidssvarende, og det havde efterhånden mistet sin strategiske betydning. Det blev købt af herremanden på Vestervig Kloster, major Peder Nielsen Moldrup (1651-1737). Hans søn, Jens Laasby Moldrup (1697-1771) nedrev slottet og udbyggede avlsgården vest for den nuværende vej med et passende stuehus. Ørum Gaard og den senere Gammel Ørumgaard har siden ligget her.

Der blev foretaget opmåling af området i 1905 og Nationalmuseet foretog i 1914 nogle prøvegravninger og undersøgelser ved det gamle slotsområde. Herved blev det konstateret, at

der oprindeligt har været nedrammet en række kraftige pæle, som muligvis har været indbyrdes forbundne med risfletninger for at forebygge jordskred. Voldstedet på engen blev fredet i 1943.

Fra ca. 1810 kom Ørumgaard ind i en stabil periode. En preussisk regimentsintendant fra Thale i Fyrstendømmet Halberstadt, Friedrich Wilhelm Eyber (1780-1857), købte gården, og hans slægt boede her frem til 1901. I 1864 blev der udskilt jord fra Ørum Gaard til to sønner, den ene fik Ny Ørumgaard, og den anden fik Vilhelmsminde.

I Eyber-slægtens tid på Gammel Ørumgaard var der et egentligt "herskab" i hovedbygningen med tjenestefolk: husjomfruer, stuepiger, kokkepiger, spindepiger, bryggerspiger, kuske mv. Derudover var der mange tjenestefolk, som arbejdede i staldene og på markerne. Ejeren var udover at være proprietær også ejer af den nærliggende Ørum Kirke.

Ved nedennævnte folketællinger var der følgende antal medlemmer i husstandene på Ørumgaard og fra 1864 senere Gammel Ørumgaard:

1834, 1840 og 1845	19
1850	20
1855	16
1860 og i 1890	10

Blandt de mange personer, som i 1800-tallet var ansat som tjenestefolk mv. på Ørumgaard og senere Gammel Ørumgaard, var der flere, som kom fra egne uden for Thy.

Eyber-slægtens æra på Gammel Ørumgaard var som nævnt forbi i 1901, hvor den blev solgt til hestehandler Rokkjær, som i 1918 solgte den til Christian Fuglsang. Han solgte den til landstingsmand Mads Christian Korsgaard (1883-1959) fra Tøttrupgaard.

Korsgaard blev boende på Tøttrupgaard, og en forvalter og få øvrige ansatte, der var i alt 4 personer ved folketællingen i 1930, kunne drive Gammel Ørumgaard. I travle tider kunne hans tyende fra Tøttrupgaard så hjælpe til med arbejdet her. Korsgaard solgte i 1934 Gammel Ørumgaard til Kristen Nielsen Guld (1881-1963) fra Jannerup for 118.500 kr., og med ham kom gården ind i en ny æra, som også var præget af stabilitet. Gården havde da en besæt-

Udsigt ned over Ørum Slot Voldsted med Gl. Ørum i baggrunden. Foto: Klaus Madsen

ning på 20 malkekøer, 50 stk. opdræt og 10 heste.

Kristen Nielsen Guld solgte gården i 1962 til Anne-Lise Steinfath Bruhn (gift Hilligsøe) og Villum Hilligsøe fra Ny Ørumgaard, og de bosatte sig på Gammel Ørumgaard. Efter Villum Hilligsøes tidlige død i 1984, drev enken gården videre, indtil deres søn Morten Bruhn Hilligsøe tog over. Han og hans hustru solgte gården i år 2000 til Ritte og Thomas Lund.

Afvandingen af Ørum sø og Flade sø

Foran Ørumgaard var der frem til den store afvanding af Ørum sø og Flade sø en lille holm, som geodæterne i 1795 navngav Tørholm. Hvis de fra København tilrejsende geodæter havde forstået den talte dialekt i Thy, thybomålet, havde de vidst, at holmen af lokalbefolkningen blev kaldt "Taerholm", da "taer" i Thy var måger og terner, som der dengang var mange af på holmen, men navnet blev altså opfattet som "Tørholm".

Det tidligere store sammenhængende og vandrige område, Flade sø og Ørum sø, blev afvandet af fremmede entreprenører i 1878. Projektet lykkedes ikke helt til alles tilfredshed, idet søbunden fortsat var for fugtig til, at der kunne pløjes i den. De eneste afgrøder, der kom ud af dette store arbejde, var mange læs hø og arealer til afgræsninger. Projektet blev derfor opgivet allerede i 1882, og vandet overtog igen området i 1885, om end vandstanden i søen nu var lavere end før afvandingen. Den lille fugleholm blev større og kunne derfor huse endnu flere par hættemåger end før.

Foruden de mange hættemåger var der også mange ynglende andefugle på fugleholmen i søen. I 1942 blev der, som det eneste sted i Danmark, fundet ynglende toppet skallesluger ved ferskvand. Herudover har der altid ynglet mange gråænder samt få par taffelænder og troldænder på holmen. Fra slutningen af 1900-tallet yngler der nu også knopsvaner og grågæs på holmen.

Der er blevet indsamlet mange tusinde æg fra hættemågerne på holmen af ejerne og tjenestefolkene på Gammel Ørumgaard gennem 100 år. I 1885 blev der indsamlet i alt ca. 6.000 æg.

Der lyttes intenst

I 1942 blev der indsamlet ca. 30.000 mågeæg, og på de bedste dage kunne der indsamles ca. 1.300 æg. Sæsonens første æg i april måned var de dyreste. Mågeæggene var en betydelig indtægtskilde for Gammel Ørumgaard. Der verserer endnu myter om, at æggenes værdi kunne betale gårdens termin. Sandheden har nok snarere været, at indtægterne kunne betale lønnen til tre tjenestekarle. Op til afslutningen af Den anden Verdenskrig blev æggene anvendt i husholdningerne i Thy og i andre landsdele. Efter krigen blev de fleste eksporteret til England. Herefter gik der mange mågeæg til Nordtyskland. Fra 1982 var det forbudt at indsamle hættemågeæg i Danmark.

Litteratur:

Aagaard, K., 1802: Physisk, oeconomisk og topografisk Beskrivelse over Thye beliggende i Thisted Amt, Aalborg Stift. – Viborg.

Heiberg, P.W., 1886: Thylands Fugle. – Viborg.

Løppenthin, B., 1942: Iagttagelser fra Ørum Sø (Mindre meddelelse i Dansk Ornithologisk Forenings tidsskrift). – København.

Brunsgaard, C. & Pedersen, H.E., 1946 (red.): Landet mod Nordvest. – Forlaget Bauta, København.

La Cour, V. & Stiesdal, H., 1957: Danske Voldsteder fra Oldtid og Middelalder – Thisted Amt. – København: Nationalmuseet.

Mardal, W., 1995: Ove Sø og Madstedborg. Årbog 1995, udgivet af Egnshistorisk Forening for Sydthy.

Mardal, W., 1998: Indsamling af mågeæg i Thy og på Thyholm. Årbog 1998, udgivet af Egnshistorisk Forening for Sydthy.

Kost og kultur på kysten

- Agger som eksempel

Af Mie Buus, etnograf, Museet for Thy og Vester Hanherred

Mad er ikke bare mad; men et centralt fænomen i menneskers sociale og kulturelle liv. Alle behøver mad for at overleve; men kulturen sætter rammer for, hvilke råvarer vi bruger, samt hvordan vi tilbereder og indtager maden. Råvaren gennemgår en bearbejdning og dermed transformation til noget andet, nemlig mad. Hvilken mad vi spiser, og hvilke retter vi opfatter som rigtige eller forkerte, er en del af et samfunds norm og kultur.

Mulighederne i valg af råvarer er i dag store i vor del af verden; men sådan var det ikke tidligere. Der var større regionale og lokale variationer i overensstemmelse med de råvarer, der var tilgængelige i miljøet og i den enkelte husholdning, hvor selvforsyning spillede en afgørende rolle. I dag adskiller den mad, som sættes på middagsbordet i fiskerlejerne, sig kun lidt fra det, der spises andre steder i landet. Men tidligere var der forskel på den mad, der kom på bordet i fiskerfamilien, og den mad, der blev spist hos bønderne, deres naboer længere inde i landet.

I de små fiskersamfund levede man i høj grad tidligere af en kost, der hovedsageligt var baseret på fiskeri og lidt smålandbrug. Vildt supplerede kosten og gav en kærkommen variation til den megen fisk og det saltede fårekød.

Aggerland mellem Vesterhavet og Limfjorden

Det er klart, at kosten på kysten af Thy gennem tiden har været stærkt præget af nærheden til vand på begge sider, hvilket allerede blev fremhævet af præsten Knud Aagaard, der skrev det lille topografiske værk "Beskrivelse over Thy",

Fiskere fra Agger drager vod før år 1900

som udkom i 1802. Her fortæller forfatteren: *Det indsees letteligen at Thy maa være et ualmindelig fiskerigt Land. Vesterhavet paa den ene Side, Liimfjorden paa den anden og mange ferske Søer i Landet maa naturligviis kunde afgive en lige saa stor Forskjellighed, som Mængde af Fiske.*

Det vigtige torskefiskeri

Ovenstående karakteristik på landet passer især på Agger, der har naturlig adgang til både hav og fjord. I 1802 var der omtrent 100 familier i Agger Sogn, der alene levede af fiskeri, ifølge Knud Aagaard. Størsteparten af året bedrev Aggerfiskerne deres fiskeri på havet. Her spillede vejret en stor rolle, og ofte forhindredes fiskerne i at komme på havet gennem længere tid på grund af det urolige hav.

I Agger var der ifølge Knud Aagaard 14 havbåde, og til hver båd hørte et laug på 8-10 fiskere. I forhold til de andre fiskerlejer langs kysten af Thy er der tale om større både og flere mand pr. båd i Agger. Langs kysten fangede Aggerfiskerne torsk, kuller, lange, skade (rokke), knurhane, hvilling, gråsej og sild. Torsk og kuller udgjorde den vigtigste fangst. Disse arter solgte fiskerne ofte direkte fra stranden til bønderne, som gerne kørte flere mil med hesteforspand for at købe den ferske, friske fisk. Hvis der var overskud af fisk, blev de bl.a. solgt i Thisted, hvor de kunne indbringe en god pris. Både fiskerne og bønderne nedsaltede selv fisk til eget forbrug i husholdningen. Af de torsk og kuller, som blev fanget i foråret, blev en stor mængde tørret. Mange læs tørrede torsk blev om sommeren kørt til Thisted, hvor de blev solgt på markedet. Men Aggerfiskerne sejlede dog også helt til Ålborg, hvor de afsatte saltede torsk i efteråret og tørrede torsk i foråret, oplyser Knud Aagaard.

En gammel fisker i Agger med sine garn

Ålefiskeri i Limfjorden

Om sommeren flyttede Aggerfiskerne til fiskeri i Limfjorden. Her spillede ålefiskeriet en stor rolle. Knud Aagaard beskriver, hvordan fiskerne dengang brugte det såkaldte "pulsvod". Fiskeri med pulsvod foregik ved hjælp af en speciel teknik og et redskab, der lignede en omvendt tekop på enden af en kort stage. Denne stak fiskerne hurtigt og vedblivende ned i vandet, hvilket frembragte en dunkende lyd. Luften i den omvendte kop blev som en skinnende blære slynget ned gennem vandet og skræmte fiskene, der flygtede og kom ind i ålevoddet. Pulsvod blev senere forbudt; men var på daværende tidspunkt endnu lovligt om end begrænset til de 9 uger mellem Sct. Hans og Bartholomæidag, ifølge Knud Aagaard.

Dette givtige sommerfiskeri bragt Aggerfiskerne vidt omkring i Limfjorden. *For Seng, noget varmt Mad og Ulejlighed betales hver Morgen 20 af de første Aal af hver Pulsvod til Verten. Disse ere bekiendte under Navn af Davreaal,* fortæller Knud Aagaard. Af disse ål blev en del transporteret i ålevogne gennem hele Jylland. Det var især bønderne på Thyholm, der købte ålen af Aggerboerne. De blev saltet og røget ganske let og kørt til fjerne markeder som Kolding og Haderslev.

I Agger spillede ål tidligere en særlig rolle i den traditionelle julemad. Det var skikken, at

Kogt saltet ål tilberedt af Hans Erik Nørgaard, Agger

man juledags morgen servede saltet, kogt ål med bolle og hjemmebrygget øl til i sengen.

Fiskemad i Agger

Langt op i 1900-tallet bestod en stor del af kosten i Agger således af fisk. Det kunne være saltet, kogt fisk, speget fisk, tørret, kogt fisk eller røget fisk. Variationsmulighederne var forbavsende mange – alt efter fiskens art og måden den blev tilberedt på.

Kr. Madsen, som voksede op i Agger først i 1900-tallet, har beskrevet, hvordan man i hans familie spiste omkring 20 forskellige slags fisk. I perioder spiste man bogstavelig talt fisk hver ugedag – ja til tider flere gange om dagen. Søndag kunne dog være en undtagelse. Var det havvejr og faderen tog på fiskeri, vankede der frisk fisk. En fersk kogt torsk på 4-5 kg med et lille hoved, en bred ryg og en dyb fure i nakken var en fin spise og rakte til mange familiemedlemmer. Torsken blev saltet, let kogt og nydt med pillede kartofler og sennepssovs til med smørklat i. Men i Kr. Madsens familie hørte kuller til blandt favoritterne. Her spiste man hellere en fed kuller end en arm torsk! Som saltet fisk regnedes kuller for langt bedre end torsk.

Torsken blev også ofte brugt til gildemad tidligere, fortæller Eva Jensen, Agger. Først fik man hønsekødssuppe med kødboller og melboller. Derpå kogt torsk som var letsaltet dagen før, og så blev den kogt om morgenen og stod og blev kold, så man kunne tage den forsigtigt op af suppen med hænderne. Skind og ben blev pillet af, og så blev torsken lagt på halmstrå og et viskestykke, til den var helt tør. Ved serveringen blev torsken anrettet på et stort fad. Det så flot ud, for der var jo hverken ben eller skind i den, husker Eva Jensen. Man fik sennepssovs, smeltet smør og kartofler til torsken. Så når man havde spist torsken, fik man flæskesteg, kartofler og rødkål, brunede kartofler samt syltetøj og asier til. Desserten var ofte citronfromage eller budding.

Til daglig stod menuen ofte på tørret eller saltet fisk. Nedsaltning var datidens mest udbredte måde at konservere maden på; om det

Tarfisk under tilberedelse

nu var fisk, kød eller et andet emne, der skulle gemmes til senere.

Man saltede i de perioder, hvor der var rigelighed og i sæsonen. Her blev der også taget fra til "tarfisk".

Tarfisken var en specialitet, der var udbredt på hele vestkysten. Torsken blev renset og hovedet taget af. Derefter blev den spilet ud og hængt til tørre på "hjelden", et stativ som netop var beregnet til at tørre fisk på. Her skulle fisken tørre i det tidlige forår i en periode på ca. 12 dage. Det skulle helst foregå, inden der kom insekter i luften, og i en periode med stabilt tørvejr. Den dag, hvor der blev taget torsk fra til "tarfisk", blev der i Kr. Madsens hjem serveret kogte torske- og kullerhoveder, lever og rogn. Børnene betragtede det som et festmåltid og gik på jagt efter fiskens "forstand", som var de to små takkede sten, der ligger i fiskens hjerne. Disse blev brugt sammen med pæne knapper som bytteobjekter for eksempelvis glansbilleder. I Agger tørrede man også mange andre arter af fisk – ja faktisk kunne næsten al slags fisk tørres, hvilket gav større variation i de retter, husmoderen kunne sætte på bordet.

Hans Erik Nørgaard, Agger, giver en beskrivelse af fiskemad i hans hjem i Agger i 1950erne. Faderen var skomager, men drev også lidt fiskeri ved siden af. Om vinteren ordnede familien muslingekroge for fiskerne og tjente lidt på det; men et ret væsentligt supplement til betalingen og kosten var den friske fisk, der lå oveni de kroge, der skulle klares op, fortæller Nørgaard. Var det en såkaldt Jombus, en stor kuller, var glæden stor.

Et festmåltid var det næsten, når der blev sat "kogt drost kuller" på bordet. Fisken blev drysset let med salt og kogt. På andendagen blev fisken serveret med stegte flæsketerninger eller fedtegrever. Dertil blev der givet stærk hjemmerørt sennep bestående af sennepspulver, sukker og eddike. Nørgaard husker ikke, at de i hjemmet fik stegt kuller eller torsk. Efter datidens skik blev fisken kogt.

Ål blev der naturligvis også serveret i Hans Erik Nørgaards hjem, for om sommeren fi-

skede skomageren med en pram, der lå ved "Æ Æver", den gamle fjordhavn ved Agger. Det prægede i høj grad kosten i hjemmet, hvor det godt kunne hænde, at der kom ål på bordet 6 dage i ugen. Til gengæld var der stor variation i den måde, ålen blev tilberedt på, husker Hans Erik Nørgaard, der i dag er imponeret over moderens evne til at improvisere og trylle forskellige retter frem. Der kunne være spegeål på middagen. Den saltede ål blev rå skåret ud i tynde skiver. Det var ikke Hans Erik Nørgaards hofret; men sådan to forholdvis små ål sammen med kartofler og hvid opbagt sovs kunne jo gøre det ud for et måltid, og så var den dag jo reddet, forklarer han. Det var de små ål, der blev brugt til spegeål. De blev saltet mellem 3 uger og en måned; men så kan de også holde sig meget længe. En anden ret, som vakte større lykke, var kogt ål med kartofler og karrysovs. Endelig kunne der også lande syltede ål på tallerkenen. Her blev ålen også kogt og derefter lagt i eddikelage og stivnet med husblas.

Retten »pludrede-ål'kwonner« var en almindelig spise i skomagerhjemmet i Agger, fortæller Hans Erik Nørgaard. Der er tale om fisken ålekvabbe, som i modsætning til ål ikke var en salgsartikel. Retten bestod af stegte ålekvabber, som blev lagt tilbage i panden i brun sovs; dertil blev der givet kartofler.

Smålandbrug med får

Der er ingen tvivl om, at landbruget på den smalle strimmel land ved Agger, som havet i tidens løb bestandig har ædt sig ind på, var på et minimum, der hovedsageligt bestod af en flok får. Går vi til en anden kilde fra 1800-tallet, får vi et ganske godt billede af situationen. Fra Statistisk Bureau i København blev den 18. juli 1860 sendt besked ud til samtlige amtmænd, at de skulle indsamle oplysninger til en bedømmelse af landets udviklingsforhold, som der står i den skrivelse, der fulgte med. Det blev pålagt den lokale sognefoged at tage sig af det praktiske, nemlig at lave en optegnelse på kreaturholdet i 1860. Optegnelsen gjaldt for enhver ejendom i Agger sogn, som omfattede Vester Agger by, Nørre og Sønder Aalum, Tyborøn samt Øster Agger by. I hele sognet var der kun seks heste, nemlig tre vallakker og tre hopper. Fordelingen af hornkvæg var på henholdsvis 82

Ålesuppe kogt med suppevisk og serveret med melboller

Fårene gennes hjem fra græsning på Agger Tange

køer, 20 stykker ungkvæg. Af svin var der 23. Men går vi til fårebestanden, viser den 448 får samt 197 lam.

Det fremgår tydeligt, at Øster Agger har det betydeligste landbrug af de nævnte landsbyer, efterfulgt af Tyborøn. Øster Agger havde 168 får og 76 lam fordelt på 15 ejendomme; men 28 ejere. Det skyldes sandsynligvis, at selv beboerne i de jordløse huse og beboerne på fattiggården havde får. Fordelingen af får og lam på de enkelte ejere ligger ret spredt, fremgår det af materialet.

En enkelt ejer, Søren Thøgersen, som var sognefoged og i øvrigt foretog selve optællingen, havde 19 får og 12 lam. Derudover havde han 2 heste samt 5 køer og et par ungkreaturer. Halvdelen af ejerne havde mellem fem og ti får med lam. En tredjedel havde langt mindre fårehold på fem og derunder.

Opgørelsen viser klart, at fåret var det almindeligste husdyr. Kun fåtallet havde kreaturer, og to personer havde heste; men så godt som alle havde får. Antallet af får til hver husstand var meget forskelligt. Ganske få personer havde et fårehold på 15 får og derover, hvorimod de fleste havde mellem fem og ti får.

Fårehold på Agger Tange

Fårene spillede en stor rolle i datidens selvforsyningshusholdninger. Alt på fåret blev udnyttet – kødet, blodet, ulden, tællen og skindet.

Agger Tange var fra gammel tid fælled for beboerne i Agger by. Fiskernes får græssede på Agger Tange, hvor de blev passet af en fælles fårehyrde. Det gjaldt om at holde fårene væk fra området "Æ Hvolm", der var forbeholdt de større gårdes høslet. Som ung mand arbejdede Peter Jensen i 1922 med at passe byens fåreflok på Tangen. Han har efterladt en lommebog med regnskab over fiskernes får. Her fremgår det, at han passede 154 får og fik 1 krone pr. får. Fårene var naturligvis mærkede, så ejeren kunne kende sine dyr. Nogle ejere malede f.eks. initialer på siden af fårene, når de var blevet klippet.

Tidligere foretrak man de fede beder, som var 2-3 år gamle vædderlam. De blev fedet op og slagtet til mikkelsdag den 29. september. At slagte får var tidligere kvindearbejde, i modsætning til når grisen skulle aflives, for her var det bonden selv eller en tilkaldt slagter, der stod for arbejdet. Det berettes, at slagtning af får var en prøve, den unge kvinde måtte bestå for at vise,

at hun var gifteklar og kunne påtage sig de opgaver, der hørte til at være husmoder.

Tællen blev taget fra til lys; men nyretællen blev smeltet for sig. Den skulle anvendes til pølser, bl.a. til en særlig pølse, som blev fremstillet af det blodige nakkekød, hvor dyret var blevet stukket. Der blev lavet hakkepølser, og af slaget blev der lavet rullepølse.

Det øvrige kød blev lag for lag saltet ned i store kar. Ribbensstykkerne først, dernæst "fjerdinger" og til sidst benene. For hvert lag blev der drysset salt på. Efter tre ugers saltning blev en del af kødet hængt til røgning i skorstenen i yderligere tre uger. Først og fremmest gjaldt dette fårelåret, men også en del af det øvrige kød og en del af pølserne. Nogle steder brugte man at lufttørre låret og fåresiderne. Det tørrede lår kunne gemmes meget længe. Både de røgede og de tørrede lår smagte godt på en mellemmad af rugbrød.

Af fåreblodet blev der også lavet "vilbor", som blodsuppe blev kaldt i Thy, samt blodpølse. Af halskød og bov blev der lavet pølser. Kødet blev saltet ned i kar og krukker. Efter passende tid blev en del af kødet hængt til røgning i skorstenen. Det gjaldt først og fremmest fårelåret; men også en del af pølserne blev røget. Nogle steder brugte man at tørre et fårelår. Fårehovedet blev kløvet, hvorpå hjerne og kirtler blev fjernet. Derefter blev hovedet kogt eller stegt.

Det saltede fårekød blev anvendt til pålæg og middagsretter. En populær ret var "får i kål". Fårekødet blev skåret i småstykker og lagt lagvis i en gryde med snittet hvidkål. Retten skulle simre et par timer og blev serveret med brød og sennep til.

Jagt og vildt

Nogle af de ældste beretninger om jagten og vildtet i Thy får vi af præsten Knud Aagaard, som i 1802 skriver, at der ikke er nogen overflødighed på vildt i Thy: *Dog mangler det ikke Harer, som ikke letteligen kan udryddes, da de i Sandklitterne finde et sikkert Opholdsted. Agerhøns er hyppigt forekommende, og de fanges i Snarer, naar Jorden er beklædt med Snee. Af Vandfugle og Sumpfugle er der mange Arter, som folk driver Jagt på. Strandmaagen findes ved Havstranden på hvilken Havboerne koge Suppe og Kaal og spise Kiødet til.*

Bagermester Charles Madsen, Bedsted (i midten) på harejagt sammen med andre jægere i 1950erne

Det ferske vildt gav en god variation i forhold til den tørrede fisk og det salte fårekød. Agger Jagtforening blev dannet i 1933 og hører til blandt de ældste i Thy. På et tidspunkt organiserede den næsten alle fiskerne i Agger med over 100 medlemmer. Vildtet som blev skudt på Agger Tange bestod hovedsageligt af harer og agerhøns; men går vi tilbage til 1930erne blev der også skudt andet vildt i klitterne, nemlig måger.

Ulovlig jagt i klitbrynet efter havmåger!

Ovenstående overskrift stammer fra en sag i 1927 om ulovlig jagt, som findes på Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg. Her kan man i den gamle politiprotokol fra Hassing – Refs Herreder læse, at fisker J. K. J. Ruby, Agger, den 17. november 1927 blev anmeldt for at have skudt en måge i klitterne nord for Agger, hvor jagtretten tilhørte smedemester Andersen, Agger. Smedemesteren havde lejet jagten af sandflugtskommissionen under Klitvæsnet. Ulovligheden blev senere takseret til en bøde på 25 kr.

Foreholdt sigtelsen forklarede fisker Ruby, at han ikke har gået på ulovlig jagt i de fredede klitter i Agger. Han sad nemlig i et hul i bakkekanten i Aalum Fælled, der ejedes af lodsejere i

Et knippe grågæs hængt op på husmuren

Agger. Han argumenterede, at det var lovligt at færdes med bøsse og jage på stranden og i klitterne det pågældende sted, hvor han om formiddagen ved 10.30-tiden ganske rigtig skød en havmåge.

Hvorfor nu trække denne gamle historie fra 1927 frem af gemmerne? Jo sagen belyser et stykke jagtkulturhistorie, som de færreste i dag kender noget til. Sagen foregik på et tidspunkt, hvor to forskellige tilgange til jagt støder sammen: Jagt som en økonomisk nødvendighed, indlejret i en livsform, contra jagt som en fritidsaktivitet. Også forskellige opfattelser af jagtrettigheder støder sammen i denne sag. Fisker Ruby henholder sig til en gammel sædvanepraksis – en ret til at jage på et fællesområde, nemlig Aalum Fælled. Smedemester Andersen holder på sin jagtret – han har jo lejet jagten i klitterne af Klitvæsenet, betalt for jagten og mener naturligt nok, at han har retten og juraen på sin side.

Sagen fortæller også indirekte noget om et stykke madkultur, der relaterer sig til jagt. Havmåger var dengang en værdsat traditionel spise i fiskerlejerne på kysten af Thy. Måger var der nok af, og det var så at sige en råvare, der var lige ved hånden, og mågesuppe med gulerødder og store melboller kaldet kumper var en rigtig havboret.

Trods alt er mågesuppe i lighed med andre gamle traditionelle retter for længst gået i glemmebogen. I den udstrækning man i dag spiser måger, tilberedes de stegte og serveres i en god vildtsovs med tranebær som tilbehør.

Artiklen er blevet til på baggrund af særudstillingen Tarfisk og Vækkelseskage som fandt sted i Fiskerhuset, Agger i sommeren 2013. Samt på baggrund af bogen Tarfisk og Vækkelseskage som blev udgivet af Museet for Thy og Vester Hanherred, Thisted i 2012.

Alle nye fotos er taget af Klaus Madsen, Thisted.

Sommerudflugt til Fur

Af Helge Thinggaard, Vestervig

Søndag den 1. sept. havde Egnshistorisk Forening for Sydthy en vellykket bustur til Fur. Vejret var netop som det ikke skulle være - regn og mørke skyer, men Uggis harmonikaspil inspirerede som så ofte før de ca. 40 deltagere til at synge dejlige danske sange. Da vi passerede Mors kom der lidt spredning i de mørke skyer. Mine tanker henledtes på arbejdersangen:" Nu dages det brødre, det lysner i øst", men den turde jeg dog ikke foreslå i dette forum.

Ved ankomsten til Fur - som i 2010 blev kåret til "Danmarks skønneste ø" - regnede det atter. John Bertelsen - øens suveræne cicerone - steg om bord. Den synshandicappede guide fortalte på den to timer lange køretur så inspirerende - krydret med små ironiske sidebemærkninger - om Furs lyksaligheder, at vi glemte alt om vejret.

John sagde, at Fur er en underlig ø. Selv om den hører til "udkantsdanmark", er det paradoksalt, at 75 % af de 826 indbyggere er tilflyttere! De er af den "rigtige" kategori, og derfor er der ingen billige huse med "Til salg" skilte, som det er tilfældet i andre udkantsområder. 60 af øens 425 familier er erhvervsregistreret, og der er 7 spisesteder, så det viser, at Fur er et dynamisk samfund. På øen er der 500 sommerhuse, og der er kun 12 grunde tilbage. Alle kender hinanden med tilnavne som Åse købmand, Henning splint (trædrejer) osv.

Nederby er Furs hovedstad. Kirken er fra ca. år 1100. Sognepræsten, Claus Henry Olesen, kom for ca. 10 år siden fra et embede i Boddum-Ydby pastorat.

I istiden bestod Furs areal af 4 øer. Øen var indtil 1860 skovløs, men i dag er der skov flere steder. Mod nord er der høje lyngklædte bakker, hvorfra vi nød den lidt disede udsigt over dybe slugter fra øens højeste punkt - Bette Jenses Hyw. Vi så endvidere klinter med moler og

rødsten. Moleret anvendes til produktion af specialtegl og kattegrus, og øens fabrikker beskæftiger et betydeligt antal, hvoraf de fleste er indpendlere. Vi kørte mod vest og så udefra det succesfulde Fur Bryghus, som i 2004 etableredes i et tidligere molerværk. Efter et par timers mange indtryk garneret med Johns underfundige bemærkninger, havde hovedet fået så berigende vitaminer, at det nu var mavens tur. En særdeles lækker buffet blev indtaget i Campingpladsens restaurant.

Sluttelig gik turen til Fur Museum, hvor den enestående samling af 55 mio. år gamle fossiler er udstillet. Sang og musik i bussen hjemad afsluttede den vellykkede tur.

Furs moler-klinter som ses her har været en rig kilde til fossiler

Fra museets arbejdsmark

Af Jytte Nielsen, Museet for Thy og Vester Hanherred

Et år senere....

I Sydthy Årbog 2012 redegjorde jeg for museets situation og de mange uafklarede spørgsmål vedrørende fremtiden. Nu et år senere er flere ting blevet afklaret, og fremtiden for museet tegner lysere, så det er med glæde, at jeg vil forsøge at opridse situationen lige nu.

Kulturstyrelsen har afsluttet arbejdet med revisionen af Museumsloven, og et af resultaterne blev, at museet fik lov til at beholde det arkæologiske ansvar i Thisted Kommune. Museet har en lang tradition for arkæologisk virksomhed, og mange udgravninger er udført i årenes løb. Udgravninger som har medvirket til metodeudvikling indenfor området, men som også har givet nye spektakulære fund og anlæg, som har betydning på både regionalt og nationalt plan. Så det var en glædens dag på museet, da meddelelsen om det fortsatte arkæologiske virke dumpede ind af brevsprækken. Museet fik også tildelt det arkæologiske arbejde i Morsø kommune, idet Morslands Historiske Museum ikke længere ønskede at varetage det men i stedet ville hellige sig arbejdet med nyere tid og verdensarv. Der er mange ligheder mellem de to områder – Mors og Thy, – når det drejer sig om fortiden. Limfjorden har i mange tusinde år spillet en stor rolle for befolkningen og således sat scenen for hverdagen og det levede liv. Så nu glæder museets arkæologiske medarbejdere sig til også at skulle arbejde på Mors og håber på et godt samarbejde med museet, kommunen og befolkningen der. Der er lavet aftale om, at alle arkæologiske fund forbliver på Mors, og at nye fund også tilhører Morslands Historiske Museum og således formidles på øen.

Men også på andre usikre punkter har der fundet en afklaring sted. Museet har længe ønsket at udbygge Thisted Museum, idet tilgængeligheden til museet er vanskelig, og samtidig er velfærdsforholdene for både gæster og personale langtfra optimale. Der er derfor påbegyndt at arbejde med en udbygningsplan, som både rummer en "underjordisk" nybygning samt inddragelsen af Jernbanegade 6 – den tidligere bank på hjørnet af Jernbanegade og Asylgade. Museet har gennem længere tid haft forkøbsret til ejendommen og i forbindelse med Thisted kommunes budgetforlig for 2014, er det lykkedes at finde 5 millioner kroner til bla. erhvervelse af ejendommen. Første skridt på vejen til realisering af planerne i Thisted er således taget, og i det kommende år er det så planen at forsøge at skaffe yderligere finansiering, så et nyt museumskompleks kan se dagens lys.

Sidste år ved denne tid udtrykte jeg også ønske om en ny permanent udstilling med værker af Thy kunstneren Erland Knudssøn Madsen på Heltborg Museum. Den 27. april i år blev dette ønske opfyldt, idet der i det tidligere cykelskur ved Heltborg Museum, netop åbnede en sådan udstilling. Ønsket blev realiseret ved økonomiske midler fra Sportgoodsfonden, som igennem flere år har været museet en endog særdeles god støtte. Cykelskuret er blevet gennemgribende renoveret, og der er lavet ny indgang samt isat et vindue i østgavlen, så der er en formidabel udsigt over morænelandskabet, Limfjorden og Sydmors. Erland Knudssøn har selv været meget aktiv i processen og også selv stået for udvælgelsen af værker samt deres opstilling. Midt i forløbet meddelte Dueholmskolen i Nykøbing Mors, at de ikke længere kunne finde plads til et af Erlands hovedværker – "Sindbillede fra have til have". Værket blev i 1984 udstillet i Eventyrhaven i Odense, hvor Statens Kunstfond og Morsø kommune købte det til opstilling ved Sundby Skole på Mors. Her stod værket en årrække – og fik i folkemunde navnet "Lysthuset". Eftersom det var lavet i bemalet træ og granit sled tidens tand hårdt på værket og efter en renovering, blev det flyttet til administrationsbygningen i Morsø Kommune og igen senere Dueholmskolen. Nu

står hovedværket så i udstillingen i Heltborg tillige med en række andre skulpturer og beretter om en utrættelig kunstners arbejde med udgangspunkt i Thy – landskabet, farverne og stemninger. På gårdspladsen står også en stor granitskulptur af Erland – en skulptur, som museet håber at kunne erhverve til samlingen.

Men selvom mange gode ting er sket i det forløbne, så står nye udfordringer og venter i kulissen. Der arbejdes på at opføre et stort nyt museumsmagasin for museerne i Nordvestjylland samt etablere nye samarbejder omkring forskning i den vestlige Limfjord, idet Kulturstyrelsen kommer til at skærpe kravene på dette område. Endelig er der ikke sket en afklaring omkring et nyt museum i Vorupør samt museets relation til et kommende Nationalparkcenter.

Jens Søndergaard - Heltborg tur/retur

I forbindelse med jubilæumsudstillingen i 1995, hvor museet fejrede Jens Søndergaards 100 års dag, blev der udstillet et maleri med motiv fra Heltborg. Det drejer sig om et vinterbillede, hvor en person kommer gående ned ad Landevejen, mens man i det hvide vinterlandskab ser Dalstræde sno sig og Heltborg Kirke ligge på sin bakketop og med et snedækket Mors i baggrunden. Maleriet havde vi lånt hos en privat mand i Odense, som havde vundet det i en udlodning i kunstforeningen hos virksomheden Thrige Titan. Efter at udstillingen var slut, blev maleriet afleveret på adressen i Odense. Nu næsten 20 år senere henvendte mandens familie sig til museet, idet man ønskede værket tilbage til Thy. Og her er det så – igen. Det er et ganske dejligt maleri af Jens Søndergaard, lidt tynd i farven men smukt afstemt og med et hav af nuancer i de sarte hvide vinterfarver. Der er ikke påført årstal på værket, men mon ikke værket skal placeres i begyndelsen af 1920érne. Måske er museets nye erhvervede værk det maleri, som Jens Søndergaard skriver om til sin ven Leo Swane, direktør

Jens Søndergaard. Vinterlandskab, Heltborg. Olie på lærred, 61x86 cm

for Statens Museum for Kunst i 1924. Jens er hjemme i Hurup på juleferie med sin kone og datter og skriver følgende: "Jeg har meget Besvær med den hvide Farve, den fryser helt stiv, men det gaar, og jeg kommer nok til Kbh. med et par gode Billeder". På museets billede er der i hvert fald brugt hvid farve – endog meget hvid farve. Men i modsætning til Jens Søndergaards vanlige forbrug af farve, er der sparet på den – måske fordi den var svær at klemme ud af tuben og ville fryse for ham! Der hersker ingen tvivl om, at Søndergaard har stået på Landevejen i Heltborg en vinterdag. Nu er værket tilbage – Søndergaard er her ikke mere.

Tarfisk og vækkelseskage

Op mod julen 2012 udgav museet bogen "Tarfisk og vækkelseskage " skrevet af etnograf Mie Buus, som gennem snart mange år har arbejdet for museet omkring udnyttelsen af klitheden i kulturhistorisk sammenhæng. Flere rapporter er det blevet til – om jagt, fårehold, indsamling af bær og frugter, fiskeri og andre emner, som berører fisker – bonde samfundene i kystbyerne i Thy. Men bogen er ikke en traditionel bog om emnet, men en kulturhistorisk kogebog med opskrifter fra de sidste par hundrede år i Thy. Bogen er opdelt i kapitler, som knytter sig til råvarerne, det være sig fisk, kød, bær, grønt, mælk, æg mm. Til hvert afsnit er der et kort kulturhistorisk rids som rammer emnet ind, men ellers er der opskrifter – lige fra de tidlige hæfter med opskrifter fra museets arkiver til de nyeste opskrifter af nutidens mesterkokke fra de store festmiddage på Stenbjerg Kro i forbindelse med "Smag på Thy". Og så er bogen smukt illustreret med fotografier af Klaus Madsen, der har stået klar med kameraet, når de mange opskrifter blev afprøvet af Mie Buus og Eva Nielsen på brændekomfuret på Vorupør Museum. Det er der kommet en smuk og helstøbt æstetisk kogebog ud af – med stor hjælp fra grafiker Karin Fredsøe, "Tilde Grafisk". Etnograf Mie Buus har andetsteds i denne bog skrevet om råvarer og madproduktion i kystbyerne i Thy, eksemplificeret ved Agger.

Lodbjerg Fyr

I det forgangne år har museet også arbejdet omkring Lodbjerg Fyr, hvor der har ligget en

Udgravning af jættestuetomten ved Lodbjerg Fyr 2012

Ulven fra Thy, fotograferet af Karl Emil Andersen, Klitmøller, 6. oktober 2012 i Nationalpark Thy

jættestue i stenalderen. En sonderende arkæologisk undersøgelse viste, at der stadig er bevaret dele af gulvet fra gravkammeret, og museet forventer at skulle undersøge anlægget nærmere de kommende år. Men også selve Lodbjerg Fyr har der været arbejdet med, idet Nationalpark Thy har lejet fyret for en længere årrække af Naturstyrelsen. I den forbindelse har museet hjemtaget forskellige arkivalier og genstande, som er blevet efterladt på fyret. Endvidere skal museet arbejde med erindringsindsamling fra folk, som har haft deres gang på stedet, enten som ansatte, leverandører, besøgende eller samarbejdspartnere. Selve fyrkomplekset er et smukt bygningsanlæg, som fortjener en fortsat bevågenhed og renovering. Stedet og omgivelserne rummer fortællingen om de sidste tusinde år med sandflugten, dens ødelæggelser og senere bekæmpelse i form af plantninger, men også fortællingen om havets magt og forsøgene på at sikre de sejlende mod forlis. Endelig kan de lange linjer også trækkes fra fyret over oldtiden til de millioner år gamle geologiske spor. Og så er der alle de naturhistoriske fortællinger, som yderligere befæster stedet som væsentlig i Nationalpark Thy.

Musik og museum

Det har vist sig at musik og museum er en end- og fortrinlig cocktail. På Heltborg Museum har der været Cabaret Fiksstjernen og sidst en folkemusikkoncert, hvor den legendariske spillemand Evald Thomsen blev fejret, bla. med deltagelse af Thys egen legende – Karl Skaarup fra Koldby. Men også i Fiskerhuset i Agger har der denne sommer været afholdt et musikarrangement med musikeren Knud Højrup. Knud er også kendt som billedhugger, og han har lavet talerstolen på Ashøje. I Agger spillede han egne sange om Limfjorden, dens folk og fortrædeligheder. Musikken blev nydt sammen med forskellige egnsspecialiteter. Museet håber på

et godt fremtidigt samarbejde med Thy Folkemusik, idet museet gerne stiller sine lokaler til rådighed for musik med kulturhistorisk islæt.

Ulven kommer

En af de helt store historier i det forløbne år er opdagelsen af en ulv i Thy, dens død og senere kampen om skelettet. Sommeren over har ulvens skelet været udstillet på Thisted Museum og haft besøg af mange børn og voksne, som også har kunnet besøge en stor udstilling om strandinger langs Thykysten. Et emne som rummer utrolige beretninger om redninger og tapre kystfiskere, som satte livet på spil for andre. Som et nyt tiltag laver museet også små skiftende udstillinger under navnet "Nyt om gammelt". Indtil videre har man kunnet se udstillinger om panserhandsken fra Ørum, kaffegrosserer Spangbergs villa, storstensgraven fra Lodbjerg og Japetus Steenstrup.

Og traditionen tro har museet i årets løb afholdt mange arrangementer rundt omkring i arbejdsmarken og haft kontakt til mange mennesker. Det er altid en stor fornøjelse og glæde at kunne hjælpe ved forespørgsler, samarbejder og arrangementer. Og vi håber selvfølgelig, at folk føler, de får hjælp. Den lokale forankring er museets livsnerve og vil altid have højeste prioritet i forhold til mere eller mindre rimelige krav fra centrale myndigheder. Så museet forsøger at værne om de stedbundne værdier men samtidig også at kunne leve op til krav udefra, dog uden at det går ud over førstnævnte. Og til at løse denne opgave får vi uvurderlig hjælp fra mange i årets løb. En stor tak til alle – vi er dybt taknemmelige.

Den gamle bankbygning på Jernbanegade 6 - der nu inddrages i udbygningen af Museet

Egnshistorisk Forening for Sydthy

Af Henrik Eriksen, Bedsted

Sydthy Erhvervs- og Uddannelsescenter lagde rammer til foreningens ordinære generalforsamling den 20. november 2012.

Knud Nielsen, Koldby, blev valgt til dirigent. Eigil Andersen, Grurup, aflagde en udførlig beretning om foreningens mange aktiviteter i 2012. Foreningens kasserer, Leo Jensen, Hurup, gennemgik regnskabet. Årets resultat udviste et overskud på kr. 8.393. Såvel formandens samt kassererens beretning blev godkendt uden bemærkninger.

Under valget til bestyrelsen meddelte Eigil Andersen og Uggi Larsen, at de ikke ønskede genvalg. I stedet blev Willy Mardal, Sønderhå, og Henrik Eriksen, Bedsted, valgt. Britta Nielsen, Vestervig, og Bjarne Madsen, Spolum, blev valgt som suppleanter. Som revisor genvalgtes Elsebeth Nielsen, Vilsund.

Generalforsamlingen rettede en stor tak til de to afgående bestyrelsesmedlemmer. Uggi Larsen blev valgt ved generalforsamlingen i år 2000 og har på mange områder været foreningens "altmuligmand". Især vil vi huske Uggi Larsen for de mange muntre indslag/musikindslag ved vore arrangementer. Vi håber også, at vi i foreningen fremover må høre Uggis harmonika. Eigil Andersen har gennem mange år næsten været synonym med foreningen. Han var med til den stiftende generalforsamling i 1984 og blev valgt ind i den første bestyrelse. Siden

Afgåede formand Eigil Andersen orienterer til en generalforsamling

år 2000 har Eigil Andersen på bedste vis været formand for foreningen. Et "jættestort" arbejde er lagt i foreningens regi. Heldigvis har Eigil indvilliget i at fortsætte i redaktionsudvalget.

Efter generalforsamlingen præsenterede Knud Søgaard, Thisted, prøver fra fotograf A. B. Hansens store lager af glasplader, hvoraf nogle nu er overført til dias. IT-arkivar Anne Lei kunne som nytiltrådt ved Lokalhistorik Arkiv i Hurup supplere Knud Søgaard og opfordrede alle til at hjælpe til med at sætte navne på de personer, der var med på de fremviste dias.

Herefter blev spændingen udløst – årbog 2012 blev udleveret.

Efter kaffen underholdt Uggi med sit band "Rødskæg". Aftenen sluttede med fællessang.

Den nye bestyrelse konstituerede sig i begyndelsen af det nye år. Henrik Eriksen valgtes til formand, Willy Mardal til næstformand og Rita Christensen til sekretær. Øvrige medlemmer af bestyrelsen er Ruth Thinggaard og Jytte Sunesen. Leo Jensen, Hurup, er valgt til kasserer (uden for bestyrelsen).

Foreningens årbog er foreningens "flagskib". Redaktionsudvalget har afholdt mange arbejdsmøder i 2013. Resultatet er endnu engang blevet en bog med indbydende og spændende fortællinger fra Sydthy. En stor tak skal lyde til Eigil Andersen, Ruth Thinggaard, Britta Nielsen, Rita Christensen og Roald Jensen.

Vor forening er med til at lave "Kend din Egn"- foredrag på Heltborg Museum. Vi værdsætter samarbejdet om disse foredrag højt. Her i 2013 har der været afholdt 7 arrangementer med meget forskelligt indhold. Antallet af tilhørere har ligget mellem 20 og 80 – et pænt antal!

Willy Mardal har her i årbogen skrevet om vor aftentur til Gl. Ørum. Dejligt med så mange deltagere! Helge Thinggaard har ligeledes her i årbogen skrevet om vor udflugt til Fur, hvor vi lærte en fremragende fortæller - vor guide - at kende.

Der er "grøde" i det lokalhistoriske arbejde, hvilket viser sig i den store interesse for lokalhistorien i Sydthy.

Dette er også en opfordring til, at læseren af denne årbog måske melder ind til os med en artikel om din forening, din gård, dit hus, din familie, din skole, din barndom, dit arbejde eller din arbejdsplads – det er alt sammen lokalhistorie.

Egnshistorisk Forening for Sydthy vil være med til at indsamle og dokumentere fortiden – for fremtiden, med ordene fra Johannes V. Jensens "Hvor smiler fager den danske kyst":

Hvad hånden former er åndens spor.
Med flint har oldbonden tømret, kriget.
Hver spån, du finder i Danmarks jord,
Er sjæl af dem, der har bygget riget.
Vil selv du fatte
dit væsens rod,
skøn på de skatte,
de efterlod!

Sådan får du kontakt til Egnshistorisk Forening for Sydthy

Drejer det sig om medlemsskab, spørgsmål og/eller forslag til foreningsarbejdet med mere: Kontakt da et bestyrelsesmedlem eller en kontaktperson.

Bestyrelsen:

Henrik Eriksen (formand), Rishøjvej 16,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 58 40
henrik.eriksen1@skolekom.dk

Willy Mardal (næstformand), Legindvej 102,
Sønderhå, 7752 Snedsted. Tlf. 97 93 91 45
willy@Mardal.dk

Jytte Sunesen, Brendgårdvej 67, Ydby,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05
jlsunesen@gmail.com

Rita S. Christensen, Gyvelvænget 2,
7755 Bedsted. Tlf. 20 36 11 88
ritachristensen2@gmail.com

Ruth Thinggaard, Klostergade 34
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 42
r.wt@live.dk

Kasserer (ej medlem af bestyrelsen)
Leo Jensen, Svanevej 14,
7760 Hurup. Tlf. 97 94 83 88 - 20 28 46 11
leoggudrun@mail.dk

Sogne-kontaktpersoner:

Agger: Jens Andersen, Blåbærvej 10,
Agger, 7770 Vestervig. Tlf. 97 94 26 29

Bedsted: Leif Krogsgaard, Morup Møllevej 11,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 55 09

Lisbeth Jensen, Teglværksvej 4,
7760 Hurup. Tlf. 40 29 33 51

Boddum: Erik Gravgaard, Fugløvej 1,
Boddum, 7760 Hurup. Tlf. 43 54 54 16

Gettrup: Ove S. Smed, Helligsøvej 23,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 62 44

Grurup: Bodil Lund Larsen, Visbyvej 23,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 56 75

Hassing: Peter Østergaard, Åbrovej 9,
Hassing, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 61 21

Helligsø: Ove S. Smed, Helligsøvej 23,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 62 44

Heltborg: Holger Diechmann, Oddesundvej 211,
Heltborg, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 19 65

Hurup: Henning H. Kristensen, Degnebakken 7,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 25 07
Kristian H. Kristensen, Thyrasvej 43,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 61 87

Hørdum: Jens J. Krogh, Møllevangen 5,
Hørdum, 7752 Snedsted.
Tlf. 97 93 63 61

Koldby: Knud E. Nielsen, Fuglhøjgårdsvej 2,
Koldby, 7752 Snedsted. Tlf. 97 93 62 01

Lodbjerg: Betty Jensen, Rønheden 6,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 82 02

Skyum: Mads Tølbøll, Østerstrandsvej 3, Skyum
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 11 02
m-t@forum.dk

Snedsted: J. V. Præstgaard, Lunegårdsvej 33,
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 41 66

Svankjær: Vera Møller, Storkjærvej 2,
Svankjær, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 81 63

Sønderhå,
Nørhå og
Hørsted: Willy Mardal, Legindvej 102, Sønderhå,
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 91 45

Thisted: Erik Boesen, Gråkildevej 73,
7700 Thisted. Tlf. 97 91 25 40

Vestervig: Uggi Larsen, Ydbyvej 30,
7770 Vestervig. Tlf. 40 53 12 99

Ruth Thinggaard, Klostergade 34,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 42

Bjarne Madsen, Astrupvej 6,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 58 03

Villerslev: Willy Mardal (midlertidig), Legindvej 102,
Sønderhå, 7752 Snedsted.
Tlf. 97 93 91 45.

Visby: Tove Kanstrup Nielsen, Oddesundvej 240
Visby, 7755 Bedsted. Tlf. 97 95 13 59.

Ydby: Jytte Sunesen, Brendgårdsvej 67,
Ydby, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05.

Ørum: Villiam Mortensen, Skovbrynet 27,
Svankjær, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 80 78

Årbogen tilsendes alle medlemmer:
Kontingent for 2014: Kr. 140,00

ISSN 0900 - 2103 · EAN 978-87-88919-35-6